

KARYS

1978
SPALIS-OCTOBER
Nr. 8

KARYS

1978
Nr. 8 (1545)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajame
Pasaulyje"

BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

K. Sragauskas — Detroito Pavergtų Tautų festivalyje prie lietuviško kryžiaus "Stasio Butkaus" kp. šaulės (iš k. į d.) Stefanija Kaunelienė, Antanina Jonynienė, ir Lidija Mingėlienė	viršelis
A. Budreckis — Kelias į Valkininkus (pabaiga)	309
M. Karaša — Vakarų Sibiro plotuose	315
Ltn. J.N. — Vietinės Rinktinės I kp. Rudnikuose	319
S. Varanka — Lenkų praeities intrygos (pabaiga)	324
O. Urbonas — Hitlerio kerštas	327
A. Skirka — Mirties šešėlyje	330
Arėjas Vitkauskas — Mobilizacija	334
TREMTIES TRIMITAS	336
KARINĖS ŽINIOS	346
MŪSŲ SPAUDOJE PASIŽVALGIUS	348
KRONIKA	350

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — K. JUŠKAITIS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Australia — V. ŠALKŪNAS

JUNGTINĖSE AMERIKOS

VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
CLEVELAND, OH — F. Eidimtas
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE

"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas, 22 Slevin St., No. Geelong,
3215, Vic.
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 13 Orchid Road, Guildford,
NSW, 2161

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$10.00, pusmečiui U.S. \$5.00, atskiro nr. U.S. \$1.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription U.S. \$10.00 per year. Single copy U.S. \$1.50 — Second Class Postage Paid at Brooklyn, N.Y. Publication No. 291500

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1545)

SPALIS — OCTOBER

1978

KELIAS Į VALKININKUS — LIETUVOS DIDIKŲ SUTEMOS

ALGIRDAS BUDRECKIS
(Pradžia KARIO Nr. 7)

8. SAKSŲ KARIUOMENĖ LIETUVOJE

Karalius nedelsdamas patvirtino abu dokumentus — Gardino traktatą ir bajorų nutarimą. Po Gardino taikos karaliaus kariuomenė buvo išsiųsta į Žemaitiją, kur jai buvo, tarsi, pavesta pastatyti Šventosios uostas. Bet, iš tikro, ji ten laukė momento įsiveržti į švedų Livoniją. Saksai elgėsi įžūliai, stovyklavo ne tik didžiojo kunigaikščio, Neuburgo (Radvilų), bet ir bajorų bei dvasiškių dvaruose, įvesdami arklius į gyvenamus namus ir net į didikų rūmus, iš visų pusių pasipylė skundai į Varšuvą, bet Augustas mažai į juos tekreipė dėmesio.

Sapiegos betgi rėmė karaliaus sumanymą kariuoti su švedais. Todėl karalius vėl pradėjo linkti į jų pusę ir net pavėdė jiems dar daugiau samdytos kariuomenės. Tada Sapiegos vėl pradėjo drąsiai šeiminkauti Lietuvoje, su niekuo nebesiskaitydami:

Kiti Lietuvos didikai ir jų sukurstyti bajorai vėl pradėjo siaubti Sapiegų dvarus ir burtis ginklu sunaikinti Sapiegų galią.

1699 m. vasario 16 d. Kazimieras Sapiega išleidžia savo manifestą "Dievui, pasauliui ir tėvynei", kuriuo teisinasi dėl kaltinimų ir primena savo pastangas ginti Lietuvos teises:

...aš visada esu turėjęs galvoje tai, kad Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įstatymai neleidžia ne tik svetimai kariuomenei įžengti į Lietuvą, bet ir Lietuvos į Karūnos provincijas, o taip pat ir Lenkijos į Lietuvą. Todėl tad aš buvau priešingas dabar įvykusiam svetimos (saksų) kariuomenės įvedimui, betgi pirmasis, kuris tai sumanė, buvo gerbiamas kunigas Bialozaras, Vilniaus kanauninkas, praeitą rudenį nubėgęs į (karaliaus) stovyklą ir to prašęs Oginskio, Katilo, Pociėjaus ir kitų vardu...

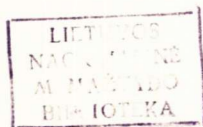
Sapiega tuo manifestu primena, kad jis per devynerius metus savo lėšomis išlaikęs Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenę ir visada rūpinęsis krašto gerove, tik tapęs savo priešų, pavydėjusių jam urėdų ir galios, auka.²¹

9. NELEMTAS TRIBUNOLO SUVAŽIAVIMAS VILNIUJE

Nors Sapiega protestavo prieš saksų kariuomenės laikymą Lietuvoje, tačiau jis sutiko su karaliaus planais pradėti karą su švedais. Jam buvo pavesta už saksų pinigus pasamdyti kariuomenę ir jai vadovauti. Tačiau, Sapiegų pozicija Lietuvoje vis silpo. 1700 jie jau nepajėgė sudaryti sau palankaus tribunolo. Siusdami ant Katilo, netyčiomis jie įžeidė Višnioviečius.

Rimtam sukilimui davė progą tribunolo atidarymas Vilniuje 1700 m. pradžioje. Vilniaus vaivada Kazimieras Sapiega su sūnum Mykolu, savo raitelių apsupti, grįžo karieta iš puotos pas lauko etmoną Juožą Boguslovą Slušką, Antakalnyje, į savo rūmus mieste. Prie Šv. Jono bažnyčios jie sutiko kitą karietą, taip pat ginkluotų raitų tarnų lydimą. Sapiegiškiai sutiktuosius liokajus palaikė Katilo palydovais, nes karieton pakinkyti bėriai buvo visai panašūs į arklius, kuriais etmono priešas visada važinėdavo. Būdami įsigėrę, jie užkliuvusius pradėjo stumdyti ir mušti. Kilo muštynės, iš abiejų pusių švystelėjo kardai. Pasigirdo šūviai.

Bet čia paaiškėjo, kad karietoje važiavo ne Katilas, o atvykę į Vilniaus tribunolą svečiai, kunigaikščiai Mykolas ir Jonušas Višnioviečiai. Tačiau jau buvo per vėlu atsiprašyti, nes abudu buvo pašauti ir mirtinai įsižeidę ant Sapiegų.

Višnioviečiai užsidegė noru keršyti. Jie tuojau nuvyko į Grigaliaus Oginskio rūmus, prie pranciškonų vienuolyno ir prisidėjo prie Sapiegų priešų, kurių tarpe buvo ir naujasis kancleris Karolis Stanislovas Radvilas (1698-1719). Višnioviečiai, arba Vyšniavečiai, buvo galingi kunigaikščiai gediminaičiai (Mykolas Kaributas Vyšniaveckis buvo jų dėdė). Jie valdė didžiulius dvarus Lietuvoje, Gudijoje ir Ukrainoje. Turėjo galingų giminių ir lenkų didikų tarpe.

Tuo tarpu Sapiega, norėdamas išlaikyti Vilniuje ramybę tribunolo posėdžių metu, apsupo pilį kariuomene ir paliko tik laisvą kelią į katedrą. Iš sostinės visi ramiai išsiskirstė, bet netrukus prasidėjo nauja konfederacija...

10. VALKININKŲ KONFEDERACIJA

Prasidėjo atviras bruzdėjimas. Laimėję galinčius kunigaikščius Jonušą ir Mykolą Višnioviečius savo pusėn, Grigaliaus Oginskio vadovaujama "respublikonų partija" išsiuntinėjo atsisaukimus visų paviety bajorams ginkluotis ir telktis. Iš karto bajorijos vadai dar sakėsi jėgas rinką padėti karaliui kariauti su švedais. Iš visų Lietuvos paviety daug bajorų susibūrė Ašmenos ir Lydos apylinkėje. Jie buvo surinkę beveik visos Lietuvos bajoriją ir visus didžiūnus. Kiekvienas jų irgi atsivedė samdytos kariuomenės — savo dvarų milicijos.

1700 m. spalio mėn. gale Lipniškiuose susidarė konfederacija, kuri lapkričio 15 d. persikėlė į Valkininkus, nuo kur netoli, Leipalingyje, stovėjo Sapiegų kariuomenė. Valkininkų konfederacijos bajorai pasižadėjo tol neišsiskirstyti, kol nebūs sunaikinti vidaus priešai — Sapiegos. Konfederacijos maršalka buvo išrinktas Katilas, o regimentorium Mykolas Servacijus Višniovieckis.²²

11. MŪŠIS PRIE VALKININKŲ

1700 m. lapkričio 18 d. tarp Lieponių (Leipalingio) smuklės ir Valkininkų miestelio susirinko ginkluoti bajorų daliniai, kuriems vadovavo Grigalius Oginskis ir Liudvikas Pociėjus. Lieponių kaimas yra 9 km. į pietus nuo Rūdiškių, 11 km. į šiaurės vakarus nuo Valkininkų, prie senojo Vilniaus — Merkinės kelio. Kaimas išsistatęs prie Spenglos ežero ir to paties yardo upelio. Aplink ežerą plyti dideli drėgni plotai, kurie 1700 m. buvo drėgnesni ir daug didesni. Ten auga nemaži liepynai, nuo kurių kilo ir vietovės vardas.

Mūšio dalyvis-liudininkas, Minsko vaivada Zaviša, savo dienoraštyje rašo:²³

Pagaliau, visuotiniam šaukimui į karą vis labiau

besiplečiant, kunigaikščiai Višnioviečiai susijungė su keliomis kazokų bei dragūnų vėliavomis. Kinigaikštis Kancleris K. S. Radvilas, vedęs tikrą savo seserėčią, irgi šiek tiek žmonių sutelkė, o žemaičių seniūnas Oginskis atvyko su keletu šimtų raitelių. Tokiu būdu susidarė arti 12,000 visuotinio šaukimo kariuomenės. Išrikuotomis vėliavomis ji nužygiavo prie Vilniaus, kur turėjo įkūrę savo sostinę Sapiegos. Šie, pajutę artėjant triukšmingą priešą, išėjo prieš jį su savo kariais ir šiaip įpratintais kautis žmonėmis, su šarvuotų karių totorių vėliavomis, raiteliais ir pėstininkais dragūnais, turėdami iš viso apie penkis tūkstančius keriuomenės, nes čia būta kiek ir pavieto savanorių vėliavų, kaip antai: Vilniaus, Breslaujos, Upytės, Kaino ir t.t.

Užgirdęs apie bajorų susitikimą prie Valkininkų, etmonas Sapiega skubiai iš Vilniaus sušaukė savo kariuomenės vėliavas (pulkus), išskirstytas Vilniaus apylinkėse. Susirinko viso tik apie 3,000 vyrų. Tada jis nusiuntė pas konfederatus savo pasiuntinius klausdamas, ko jie čia susirinkę. Jei žygiuos prieš švedus, jis pats mielai prisijungs, jei prieš jį patį — pasirošęs ramiai tartis. Atsakymo jis negavo. Nenuoširdus vyskupo Bžostovskio tarpininkavimas irgi nedavė vaisių.

Tada, etmonas su broliu, izdininku Benediktu ir sūnumis, maršalka Aleksandru ir žirgininku Mykolu ir su savo negausia kariuomene, patsai nuvyko Valkininkų link ir sustojo prie Lieponių smuklės.

Didysis etmonas jau buvo 63 metų amžiaus, pavergęs, nuolatinį kurstytojų nualintas. Galima sakyti, jis buvo desperatiškas, norįs priešą nustelbti bravūra ir diplomatinėmis suktybėmis. Vargas jam, tačiau, buvo kad priešas buvo įžūlus, keršto siekiąs ir nenuolaidus.

Lapkričio 18 d. auštant, didysis etmonas pamatė kautynėms išsirikiavusius priešus ir sušuko: "Esu apgautas, čia yra daugiau kariuomenės, negu man buvo sakyta!"

Jis dar bandė derėtis, bet jo priešai pareiškė, kad atsakymą duos tik kardų ašmenimis. Prasidėjo kautynės. Anot Zavišos, sujudo bajorai:

"Oginskio ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sargybininko Pociėjaus vadovaujami, jie smarkiai puolė Sapiegų kariuomenę. Kautynės truko nuo 9 valandos ligi trečios vidurdienio, arti šešių valandų, tarp Valkininkų miestelio ir Lieponių karčiamos, iš pradžių abiem pusėm besišaudant iš patrankų, paskiau pirmiesiems būriams susikaujant ir, pagaliau, visa jėga vienas kitą puolant, jie taip pašėlusiai smogė, kad nežiūrnt nei patrankų, nei raitelių, nei karių ugnies, akiai, narsiai ir gyvai pasitiko priešą; tada Sapiegų kariuomenė iš karto ėmė kritti ir ruošėsi bėgti."²⁵

Ar tai raitelis, ar tai pėstininkas, prieš gau-

Nežinomo XVII a. tapytojo, L.D.K. pakanclerio Povilo Stepono Sapiegos (1565-1635) portretas.

senį oponentą net ir desperatiškos jėgos tegali tik iki tam tikro laipsnio išverti. Valkininkų laukuose santykis buvo vienas sapiegiškis prieš penkis įniršusius konfederatus. Jau nemaža kraujo praliejus, Kazimieras Sapiega įsitikino, kad jo kariuomenės padėtis be vilties. “Tatai matydami, Sapiegos, save gelbėdami, patys ėmė trauktis. Pagaliau, pastebėję, kad jų šauliai žūva, greit pasileido bėgti Vilniaus link su keliomis dešimtimis žirgų, t.y., Lietuvos kunigaikštystės didysis etmonas ir Vilniaus vaivada, Lietuvos did. kunig. paiždininkis, Lietuvos did. kunigaikštystės maršalka, Mozyriaus maršalka Kotovskis ir kiti, o Lietuvos did. kunigaikštystės žirgininkas ir artilerijos generolas, etmono sūnus Mykolas Sapiega, buvo paimtas su patranka ir šauliais ant žodžio (į nelaisvę).”²⁶

Mykolas Sapiega nusiuntė trimitininką pas priešus skelbiantį norą derėtis ir, priėjęs prie Mykolo Višniovieckio, tarė: “Padedu ginklą kartu su visais savo vyrais ir pasiduodu, pasitikėdamas Jūsų žodžiu, garbe ir dorybe.”²⁷ Su juo kartu buvo paimtas Breslaujos seniūnas Mykolas Vaina, Breslaujos vėliavininkas Mirskis ir Vengrijos rot-

mistras Kurovičius.²⁸ Zaviša mini, kad kovos lauke “Lietuvos Respublikos pusėje” (t.y., konfederatų pusėje) žuvo “jaunas Bieganskis, Starodubo seniūno vienturtis sūnus, Chominskis — taip pat vienturtis ir tribunolo pėstininkų rotmistras Krnovskis”.²⁹ Višniovieckis užtikrino Mykolui Sapiegai saugumą ir, pakvietęs jį į savo karietą, nuvežė į domininkonų vienuolyną Valkininkuose ir uždarė jį celėje su menku čiužiniu asloje.

Kiek bajorijoje degė neapykanta Sapiegos, rodo Valkininkų įvykiai ir belaisvių sukapojimas. Šlėkta, išgrobsčiusi visus sapiegių ginklus, grįžo iš kautynių lauko į Valkininkus. Per naktį miestelyje bajorų minia girtuokliavo ir siautėjo. Čia pat atsirado kerštingas kanauninkas Bialozaras ir juos kurstė padaryti galą belaisviui, žirgininkui Sapiegai. Per visą naktį gėrusi ir triukšmavusi šlėkta bandė įsiveržti į domininkonų vienuolyną, bet jos stropus viršininkas, liepęs duris užverti, neįsileido. Rytą išėlusi minia apsupo vienuolyną, reikalaujama belaisvių mirties.

Jaunojo Sapiegos prašomas, Višniovieckis išėjo jos nuraminti, bet ant didžiūnų įsiutusi minia nenorėjo jo nė klausyti, buvo tik girdėti balsai: “Jie visi vienodi! Tarp savęs susitars, o vargšai bajorai jų fantazijas turės apmokėti savo gyvybe ir turtu... Kur mano brolis?!” Kiti minėjo Lieponių laukuose žuvusius sūnus, tėvus ir kitus gimines. Nebebuvo jokios vilties, nieko nepadėjo nė pakviestas bajorijai artimesnis Katišas; Oginskis nė nepasirodė. Atvykusio vyskupo Bžostovskio pastangos irgi nuėjo niekais. Bajorai kartais sukapojo jo karietą, kiti iškinkė ir nusiavedė jo arklius, o jis pats vos spėjo pasprukti gyvas į nuošalesnę vietą. Tada šlėkta puolė versti vienuolyno duris. Keletas bajorų užsiritę prardė stogą ir įlindę vidun, atidarė duris. Minia pagaliau atsidūrė prieš belaisvio celę, kurią užstojo Višniovieckis. Kurį laiką pastovėjusi, minia staiga nustūmė Višniovieckį į šalį ir įsiveržė. Kanauninkas Bialozaras pirmas pro lanką išoko į belaisvio celę. Kai nelaimingasis pamatęs dvasininką, paprašė išpažinties, Bialozaras davė jam skaudų antausį sušukdamas: “Štai tau absoliucija (nuodėmių atleidimas)!” Įsiutusi girtų bajorų minia įsibrovė vidun, išsitraukė kardus ir ėmė belaisvius kapoti. Apsvaigusius ištempė į kiemą ir ten užbaigė savo kruviną darbą. Taip žuvo jaunas, gabus didikas. Žuvo todėl, kad buvo Sapiega, nors pats bajorijai buvo kuo mažiausiai nusikaltęs. Valkininkų mūšyje Mykolas Sapiega kaip tik buvo linkęs taikytis, nesutiko tik jo tėvas ir dėdė.³⁰

Tuojuo po žiauraus darbo ta pati bajorija

užkapojo kardais bandžiusį pabėgti belaisvį Vainą ir jį gynusį Kurovičių. Jų visų lavonai išstis 3 dienas išgulėjo kieme, nes, bijodami būti įtarti Sapiegų bičiuliais, niekas nedrįso atiduoti jiems paskutinės paslaugos. Tik ketvirtą dieną vyskupo Bžostovskio ir Višniovieckio rūpesčiu jie buvo palaidoti.³¹

Po kautynių stiprus Oginskio dalinys nužgiavo į Vilnių, bet nei etmono Kazimiero, nei paizdininkio Benedikto jau neberado. Pro Varmę (Prūsiose) jie pasitraukė į Varšuvą. Jų rūmai Vilniuje buvo apiplėšti, taip pat — ir jų gausūs dvarai Lietuvoje.³² Istoriko Avižonio žodžiais, Valkininkų kovoje “buvo visiškai sunaikinta Sapiegų galybė”.³³

12. VALKININKŲ KONFEDERACIJA SPRENDŽIA VALSTYBĖS REIKALUS

Reikėjo pirmiausia paversti įstatymu visus tuos šūkius, dėl kurių Valkininkų konfederacija kovojo, visą valdžią reikėjo paimti į savo rankas, kad Sapiegos visiškai negalėtų sugrižti. Iš karių bajorija tuojau tapo posėdžiaujančiais įstatymdavėjais. Norėdama kalbėti viso krašto vardu, bajorija paprastai neklausdavo, kiek jos yra; tačiau šįkart ji tikrai galėjo kalbėti viso krašto bajorų vardu, nes buvo susirinkusi iš visų pavičių. Vieni buvo su konfederatais - respublikonais jau nuo Lipniškių, kiti, buvę Sapiegų stovykloje, prisijungė po kapituliacijos.³⁴ Anot Šapokos, “kad ne seimuoti jie čia buvo susirinkę ir neturėjo formalių pavičių seimelių įgaliojimų, žinoma, niekas nepaisė, nes konfederacija buvo laikoma visuotine, o kur visa bajorija, ten ir Respublika-valstybė”.³⁵

Valkininkų konfederacija dviem metams Lietuvos kariuomenei vadovauti pavedė Mykolui Višniovieckiui, kaip regimentoriui, o valstybės išdu bei mokesčių rinkimo reikalais rūpintis, tam pačiam laikui, paskyrė M. K. Katilą ir Grigalių Oginskį.³⁶

Po šešių posėdžiavimo dienų, lapkričio 24 d. konfederatai paskelbė labai platų nutarimo aktą, tiek savo turiniu bei sprendžiamų klausimų įvairumu, tiek apimtimi prilygstantį ne tik konvokacijų nutarimams, bet ir seiminėms konstitucijoms (įstatymams). Juo buvo tvarkomi visi opūs to meto Lietuvos klausimai. Sapiegos buvo paskelbti krašto išdavikais, jų turėti urėdai paskelbti vakuojančiais, turtai konfiskuojami. Jie buvo skiriami išdalinti kovose nukentėjusiems ir Sapiegų skoloms apmokėti. M. Višniovieckiui buvo suteiktas regimentoriaus titulas, o Katilui su Oginskiumi duotos teisės “Respublikos vardu” uždėti ir išrinkti mokesčius.

Sapiegų draugai ir šalininkai, kurie per dvi savaites nepriesieksią ištikimybės “Respublikai” taip pat buvo skelbiami krašto išdavikais. Jiems buvo taikoma ta pati bausmė, kaip ir Sapiegos.

Toliau buvo padaryti ypatingi nutarimai dėl kariuomenės apmokėjimo, dėl biržiškių Radvilų dvarų (vad. Neuburgo dvarai), dėl įvairių pretenzijų į valstybės išdą, dėl Lietuvos pašto, dėl dvasininkų dvarų neliečiamybės, dėl įvairių pretenzijų Sapiegos, dėl teismo ir izdo tribunolų ir dėl Lietuvos artilerijos parko. Akto pabaigoje, Sapiegų tarnas J. Šreiteris, buvo pašalintas iš pirmojo izdo valdininko (*skarbnny*) pareigų ir atimama jam bajorystė, kurią buvo gavęs neteisėtai. Konfederacijoje užsitarnavusiam Ašmenos maršalkai, Kr. Zenavičiui, iš Vilniaus girininkystės buvo dovanuojama 30,000 auksinų, o prie karaliaus rezidentu skiriamam kan. Kr. Bialozarui buvo skirta 1000 imperialų iš izdo. Žuvusių įpėdiniais ir sužeistiems paremti pavedami Ivičo ir Mikalojavos dvarai Ašmenos paviete. Pagaliau, buvo išvardinti kovose žuvę ir sužeisti bajorai.³⁷

Valkininkų konfederacijos vadovybė pasiuntė savo atstovus pas Augustą II ir į seimą, prašydami juos patvirtinti konfederacijos nutarimus. Norėdami savo pusėn pakreipti Augustą II, konfederacijos didikai Višniovieckis, Oginskis, Katilas, Radvilas, Pociėjus ir kiti bajorai sutiko net patenkinti Augusto II pasiūlymą įsteigti Lietuvoje absoliutinę paveldimą Augusto II šeimos DLK valdžią. 1700 m. lapkričio 24 data buvo paruoštas raštas, kuriuo minėti didikai ir kiti bajorai pareiškė visos Lietuvos vardu išsižadą savo teisės rinktis valdovus ir Augustą II paskelbė absoliučiai valdančiu DLK su paveldėjimo teise. Parašai buvo surinkti per kelias dienas ir raštas buvo pasiūstas į seimą.

13. VALKININKŲ KONFEDERACIJOS REIKŠMĖ

Valkininkų konfederacijos istorinė reikšmė glūdi ne vien tame, kad Sapiegų galybė buvo sutriuškinta ir kad šlėktai pavyko pasipriešinti galingai Lietuvos didikų šeimai, bet ir tame, kad su Sapiegų nugalėjimu ir Lietuvoje pasibaigė didikų persvara prieš bajorus. Nuo Valkininkų mūšio iki Respublikos padalinimų nebeliko nė vienos valdančios didikų šeimos, kuri pajėgtų kitas didikų šeimas nustelbti. Radvilai, Sapiegos, Čartoriskiai, Višniovieckiai, Puzynos, Oginskiai ir Masalskiai nepajėgė užmesti savo šeimos hegemonijos krašto valdžiai.

Susikonfederavę bajorai bandė pakeisti vals-

tybės santvarką savo naudai ir veikė visos Lietuvos vardu. Valkininkuose buvo priimti nutarimai, kuriais remiantis kelerius metus Lietuvoje viskas buvo tvarkoma. Pagaliau, Valkininkų konfederacija nustūmė Lietuvos Didžiąją Kunigaikštiją į netvarką, vidaus kovas ir bendrą nuosmukį. Didikų diktatūrą pakeitė šlėktos sauvaiavimai.

14. EPILOGAS

Po tų kruvinių įvykių Sapiegos pabėgo iš Vilniaus į Varšuvą. Ten jie ieškojo paramos pas karalių ir seime. 1701 m. seime Sapiegų byla nebuvo išspręsta. Nepavyko jos išspręsti ir specialioje Vilniaus konvokacijoje 1701 m., nei Gardino konvokacijoje, nei 1701-02 seime. Augustas II Sapiegų nerėmė, bet jų ir neatstūmė, laikydamas juos prie savęs Lietuvos bajorams gąsdinti.

1701 m. seimas pasipiktino Valkininkų konfederacijos raštu, siūliusiu įsteigti absoliutinę pa-

J.D. Šulcas, L.D.K. kanclerio Krištupo Paco (mirė 1684 m.) portretas, tapytas 1670 m.

veldimą monarchiją Lietuvoje ir viešai jį sudegino, o Augustas II ir Valkininkų konfederacijos didikai bei bajorai jo viešai išsigynė.

Tuo metu prasidėjo pragaištingasis Didysis Šiaurės karas, kuris nuniokojo Lietuvos-Lenkijos Respubliką ir pasižymėjo didikų kombinacijomis ir kontrakombinacijomis, išverstakailiavimu, kerštingumu ir žiaurumu. Netenka čia nagrinėti Kazimiero Sapiegos svarbaus vaidmens Didžiajame Šiaurės kare, nes plk. Oskaro Urbono studija, *Didžiojo Šiaurės Karo Frontas Lietuvoje*, kruopščiai išgvildeno šio karo įvykius ir jo pasekas Lietuvoje.³⁸ Šis karas su Švedija palaidojo Augusto II svajones apie absoliutizmą.

Netekęs savo urėdų, Benediktas Sapiega emigravo į Berlyną, kur mirė 1707 m. Grigalius Oginskis, sudavęs lemiamą smūgį Sapiegoms Valkininkuose, pasidarė lyg koks Lietuvos karaliukas, gavęs teisę rinkti mokesčius ir vedęs savo atskirą užsienio politiką, ypač palaikydamas glaudžius ryšius su rusų caru Petru I. Oginskis mirė 1709 m.

Didžiajame Šiaurės kare kunigaikštis Mykolas Servacijus Višniovieckis pasižymėjo kaip kraugeriškas despotas, versdamas savo kailį kelis kartus. Po karų ir 1717 m. seime jis tapo lyg koks Lietuvos diktatorius, turėdamas Lietuvos kanclerio, didžiojo etmono ir Vilniaus vaivados urėdus.

Tik 1717 m. seime buvo paskelbta visuotinė amnestija. Nuo tada Sapiegos, jų šalininkai ir jų priešai visai nurimo, ir senieji nesutikimai su bajorais buvo pamažu užmiršti. Tačiau, Sapiegų dvarai buvo sunykę, apiplėšti, ir praskolinti, tai pakirto Sapiegų ūkinius išteklius. Nuo tada Sapiegos niekad jau nebeįstengė atgauti savo turėtos įtakos.

Pasižymėjęs savo gera atmintimi ir istorijos bei matematikos žinojimu, Aleksandras Povilas Sapiega atgavo Lietuvos didžiojo maršalkos urėdą 1713 m.

1720 m. didysis etmonas Kazimieras Sapiega, jau per 83 metų amžiaus, daug pasireiškęs ir kariavęs, pasirodė seime paskutinį kartą. Jis atvyko į Varšuvą apsuptas trijų Sapiegų kartų atstovų ir daugybės giminių. Atsisveikindamas jis įspūdingai atsistojęs prieš susirinkusius, o seimo maršalka tarė: "Čia matote karį, kuris per 60 metų gynė kraštą; senatorių, kuris per 45 metus siejosi valstybės reikalais; poną iš ponų..."³⁹

Grįždamas iš to seimo, Kazimieras Sapiega mirė Gardine 1720 m. kovo 13 d. Jis buvo palaidotas Sapiegų įkurtame Berezos kartūzų vienuolyne, Gudijoje. □

Išnašos

Józef Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego*

Księstwa Litewskiego, Krokua, 1885, p. 75.

2. Adolfas Šapoka, *Lietuvos Istorija*, Fellbach, 1950, p. 366.

3. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, *Lietuvos istorija*, Čikaga, 6-toji laida, Čikaga, p. 216.

4. Adolfas Šapoka, "Balio Sruogos Kazimieras Sapiega", *Tėviškės Žiburiai*, 1952 spalio 2 d., Nr. 39.

5. Smulčiau žr. Algirdas Budreckis, "Vilniaus vyskupai XVIII amžiuje", *Naujoji Viltis*, Nr. 9 (Čikaga, 1976), p.p. 43-45.

6. Zaviša, Dokumentas 57, A. Gaigalaitė, E. Griškūnaitė, J. Jurginis, *Lietuvos TSR istorijos chrestomatija*, Kaunas, 1972, p. 72.

7. Vanda Sruogienė, *Lietuvos istorija*, Čikaga, 1956, p. 637.

8. Šapoka, *Lietuvos istorija*, p. 371.

9. Ten pat, p. 372.

10. Ten pat.

11. Adolfas Šapoka, *Lietuva ir Lenkija po 1569 metų unijos*, Kaunas, 1938 m., p. 52.

12. Konstantinas Avižonis, "Valkininkų konfederacija", *Lietuvių Enciklopedija*, T. XXXIII, Bostonas, 1965, p. 42.

13. V. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, Čikaga, 1956, p. 637.

14. Ten pat, p.p. 637-638.

15. Ten pat, p. 638.

16. T. Sierzputowski, *Pierwsza próba reformy politycznej w Polsce*, Varšuva, 1905, p.p. 44-45, *Sapiehowie, materialy historyczne-genealogiczne i majtkowe*, II Tomas, St. Petersburgas, 1892, P. 426; L. Powidaj, "Wojnu domowa Sapiehów z szlachtą litewską w ostatnich latach wieku XVII i na początku XVIII wieku". *Przegląd Polski*, 1872, p. 81.

17. *Pamietniki Krzystofa Zawiszy wojewody minskiego, 1666-1721*, (red. J. Bartoszewicz), Varšuva, 1862, p.p. 198-199.

18. Justyn Narbutt, *Dzieje wewnętrzne narodu litewskiego z czasów J. Sobieskiego i Augusta II*, T. II, Vilnius, 1842, p.p. 105-114.

19. Konvokacija buvo Lietuvos pavietų ir senatorių suvažiavimas, iš tikro, jos seimas, sprendęs jos bėgamuosius reikalus. Konvokacija galima būtų, kai kuriais atvejais, laiky-

ti tikru Lietuvos seimu.

20. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija*, p. 53; Slanimo suvažiavimai — tai buvo tarp 1591 ir 1685 m. Lietuvos senatorių bei vaivadijų ir pavietų atstovų pasitarimai, prieš vyksiantį bendrą seimą su lenkais. A.M.B.

21. *Sapiehowie*, Tomas II, p. 156.

22. Powidaj, p.p. 213-214; Sierzputowski, p. 61.

23. Dokumentas 58, *Lietuvos TSR istorijos chrestomatija*, p. 73.

23. "Nenorėdama brolišku krauju kardus sutepti, bajorų dalis įprašė Vilniaus sufraganą kun. Zgierskį ir scholastiką kun. Šamauskį, tuo metu buvusių su kunigu vyskupu, kad patartų daugiau rimties laikytis bei šiaip imtųsi padėtį gelbėti. O kai jie grįžo nieko nelaimėję..." Ten pat.

25. Savo istorijoje V. Sruogienė mini priešą aprietimą: "Grigalius Oginskis, apėjęs miškais, užėjo Sapiegų kariuomenei iš užpakalio ir smarkiai puolė. Iš pradžių laimėjimas svyravo..." V. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, p. 641. Dalyvis Zaviša apibūdina mūšį, kaip kruviną abiejų pusių susirėmimą.

26. Dokumentas 58, *LTSR istorijos chrestomatija*, p. 73.

27. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, p. 641.

28. Dokumentas 58.

29. Ten pat.

30. *Pamietniki Krzystofa Zawiszy, 207-209*; A. Šapoka, *Lietuvos istorija*, p. 377; V. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, p. 642.

31. *Pamietniki*, p. 209; Šapoka, *Istorija*, p. 377.

32. Sruogienė, *Istorija*, p. 642.

33. Konstantinas Avižonis, *Bajorai valstybiniame Lietuvos gyvenime Vazų laikais*, Kaunas, 1940, p. 332.

34. Powidaj, p. 217.

35. Šapoka, *Lietuva ir Lenkija*, p. 54.

36. Ten pat, p. 209.

37. Ten pat, p. 55.

38. Oskaras Urbonas, *Didžiojo Šiaurės Karo Frontas Lietuvoje*, I Tomas, New Yorkas, 1963, II Tomas, New Yorkas, 1964. KARIO leidiniai.

39. V. Sruogienė, *Lietuvos istorija*, 6-toji laida, p. 216.

Mielam bendradarbiui ir bičiuliui, "Kar. A. Juozapavičiaus" š. kp. Garbės Teismo P-kui, Šaulių Žvaigždės Ordino Kavalieriui

Diplomuotam Teisininkui
A.A. JUOZUI KRYGERIUI

mirus, jo žmoną Emmą, sūnų Algį su šeima, visus giminaičius ir bičiulius, širdingai užjaučia ir kartu liūdi

Sjungos Garbės Teismo P-kas
Marijonas Šnapštys

A.A. KSAVERAI PIMPIENEI

mirus, jos vyrą Alfonsą, dukrą dr. Aureliją, žentą inž. Bronių Polikaitį ir visus artimuosius širdingai užjaučia ir vienkart liūdi
Marijonas, Nijolė, Vytė ir Rūtelė Šnapščiai

Tauriam lietuviui, garbingam kariui,

A.A. PLK. ANTANUI STAPULIONIUI

mirus, liūdesyje likusiai žmonai, dr. Genei Stapulionienei, reiškiamo gilią užuojautą ir kartu liūdimė,

Rugiai: Antanas, Algis, Vytautas
ir Marija-Daina

A.A. LEOKADIJAI RAKAUSKIENEI

mirus, jos vyrą Vincą, dukras Aldoną ir Stefaniją, sūnų Antaną ir visus giminaičius širdingai užjaučia ir kartu gedi
Marijonas, Nijolė, Vytė ir Rūtelė Šnapščiai

Vakarų Sibiro plotuose

M. KARAŠA

Lietuvio sąmonėje Sibiras įsirėžęs kaip teroro, bado, šalčio ir begalinių plotų sinonimas, kur sunaikinami šimtai tūkstančių tremtinių (L.E. XXVII t. 358 psl.).

Aš į Sibirą patekau savo noru, vykdamas iš fronto Galicijoje atostogų, Pirmojo Pasaulinio karo pabaigoje. Bolševikinė revoliucija Rusijoje, karui pasibaigus, užsklendė kelius grįžimui į Lietuvą. Gyvendamas 3 1/2 metų Sibire, patyriau ir išgyvenau nepaprastų įvykių: ginklu kovojau prieš raudonąją gvardiją, tūnojau Čekos rūsiose ir kalėjime. Ir su nuostaba šiuo metu apmąstau, kaip išlikau gyvas, sveikas ir esu laisvas.

Savo sibirinio gyvenimo prisiminimus noriu trumpai papasakoti "Kario" skaitytojams.

I. ATOSTOGOS SIBIRE

Kiekvienais metais, Pirmojo Pasaulinio karo fronto karininkams, buvo duodamos atostogos. Jų ilgumas priklausė nuo vietovės, kurioje atostogaujantis pasirinkdavo jas praleisti. Europinėje Rusijoje buvo duodama, berods, dvi ar trys savaitės; Kaukaze — vienas mėnuo, o Sibire — du mėnesiai. Kai Lietuva tapo vokiečių užimta, pirmas vieno mėn. atostogas 1916 metais prieš Kalėdas, praleidau pas vyr. brolių Kaukaze. Jis tarnavo ten kariuomenėje. Antrais, 1917 metais, atostogas paskyrė spalio mėn. gale. Pasirinkau Sibirą.

1917 m., po vasario revoliucijos Rusijoje, kariuomenė, paveikta komunistinės agitacijos, fronte prieš vokiečius pakriko. Įsivyravo palaidumas, pašlijo drausmė. Vyko draugavimas su priešu (vokiečiais) fronto pozicijose, kareiviai savavališkai šalinosi iš savo dalinių. Bandytas puolimu Galicijoje atstatyti karių kovingumą, laukiamos naudos nedavė. Prasidėjo kariuomenės atsitraukimas iš užimtų pozicijų fronte. Dalyvavau pasitraukime nuo Jezernos iki Rusijos sienos. Tad, atostogos atrodė geriausia proga pasitraukti ilgesniam laikui iš pakrikusio fronto. Taigi — vykti į Sibirą. Apie lietuvių karių organizavimąsi žinių neturėjau. Naujai suformuotoje divizijoje ir mano pulke lietuvių nesutikau.

Kelionę iš fronto Galicijoje pradėjau nuo

Voločinsko miestelio, Austrijoje, per Kijevą, Maskvą, Kazanę, Omską, Novonikolajevską (Novosibirską), į Tomską. Savaitei sustojau Kostromos mieste, kur, nuo karo pasitraukę, gyveno mano tėvai ir invalidas brolis. Vyriausias brolis buvo mobilizuotas. Taigi, rusų kariuomenėje tarnavome trys broliai.

Vykimui į Sibirą iš Kostromos traukiniu atvykau į Maskvą. Geležinkelio stotyje reikėjo persėsti į tiesioginį Sibiro traukinį. Važiuojančių daugybė! Mat, naktį prasidėjo mieste bolševikinė revoliucija. Gyventojai bėgo iš miesto. Pro duris į traukinio vagoną prasimušti buvo neįmanoma. Laukiančiųjų, dar iš vakaro, pilnutėlė aikštė. Pamačiau atidarytą antros klasės vagono langą ir pro jį, laisvai ir patogiai, įsitaisiau antrojo aukšto pakeltame guolyje. Buvo pavojus, kad revoliucionieriai gali traukinio neišleisti.

Anksti rytą, betgi, šūviams tarškant, perpildytas traukinys išriedėjo iš stoties. Keleivių buvo pilni vagonų skyriai, praėjimai, aikštelės ir perėjimai iš vagono į vagoną. Kiekvienoje didesnėje stotyje, traukiniui sustojus, atsirasdavo, karinėse milinėse, kalbėtojai. Jie niekino demokratinę vyriausybę, koneveikė karininkus ir vadovybę, gyrė darbininkų ir kareivių valdžią. Iki Kazanės miesto, laukuose, kelis kartus buvo sustabdytas traukinys. Ginkluoti vyrai vaikščiojo į kiekvieną vagoną, ieškodami ginklų ir asmenų. Kai ginkluotas vyras iš manęs pareikalavo atiduoti revolverį ir kardą, kiekvienam atsakydavau, jog jis esąs nebepirmas to reikalaujantis, kad ginklus pasiėmė ankstyvesnieji. Dar iš anksto, atsargumo dėlei, savo ginklus buvau sukisęs po guolio uždangalu ir ant tos vietos gulėjau. Taip atsivežiau ginklus į Sibirą.

Pervąžiavus Uralo kalnus, stotyse buvo ramu — nei kalbėtojų, nei besivalkiojančių netvarkingų kareivių, nei tikrinimų. Stočių viduje ir lauke buvo gausu paruošto įvairaus maisto, įvairių gėrimų. Iki ten, stotyse buvo labai mažai ir tik vienodo maisto, be jokio pasirinkimo.

Tomsko miestą iš Maskvos pasiekiau devintą dieną. Svečiavausi kaimyno iš gimtojo kaimo, pasitraukusio nuo karo, šeimoje, kurioje buvo

mano mokyklos draugė, vėliau žmona. Mieste gyveno nemažai lietuvių. Vieni pasitraukę į čia nuo karo, kiti iš anksčiau tarnaujantys valdininkais ar geležinkeliečiais. Veikė lietuviška mokykla, kurios patalpose vykdavo lietuviški vakarėliai. Tomsko apylinkėse buvo net ištisi lietuviški kaimai. Tai 1863 metų sukilimo tremtiniai. Mieste veikė Sibiro lietuvių Centrinis Biuras, kuriam vadovavo prof. K. Būga. Lietuviškame vakare sutikau gimtojo kaimo karininką, Joną Eiduką, su kuriuo kartu lankėme mokyklą Biržuose.

Bolševikinė santvarka, o tuo pačiu ir netvarka, pradėjo reikštis gruodžio mėn. Karininko uniformoje pasirodyti gatvėje jau buvo nesaugu. Besivalkiojantys milinėse tipai draskė antpečius, įžeidinėjo veiksmais. Pas ūkininkus, Tomsko apylinkėse, buvo didelės maisto atsargos. Jų buvo gana ir mieste. Iš Europinės Rusijos atvykdavo žmonės su maišais, prisipirkti pas ūkininkus miltų, lašinių ir kitų ūkio gėrybių, nes ten pas juos buvo didelis maisto trūkumas. Sutikau lietuvį, kuris gerai uždirbdavo čia pirkdamas, o tenai parduodamas. Visiems atvykstantiems apsipirkinėti buvo duotas "mesočniki", t.y. maišininų, vardas.

Atostogos ėjo prie pabaigos. Grįžti į pulką nebuvo noro, nes fronte vyko visiškas pakrikimas, o savanoriškai pasilikti — nesaugu. Nutariau eiti į sveikatos tikrinimo komisiją, kad gavus atostogų prailginimą. Prieš pat komisijon stojimo dieną prisirūčiau amerikietišku cigarečių. Komisija rado širdies pakrikimą ir atostogas prailgino. Reikėjo susirasti užsiėmimą ar darbą įsivyravusioje netvarkoje, kad užsidirbtiau pragyvenimui pinigų, nes algos nebemokėjo. O darbą rasti buvo sunku. Net malkų skaldyti gyventojams ne visuomet gaudavau.

Darbo artelę suorganizavo buvę karininkai ir valdininkai, ne tik darbo ir uždarbio, bet ir bolševikinės santvarkos rikiuotojų potvarkius sekant, pavojingus karininkams ir aukštiesiems valdininkams. Artelės žinių skyrius rūpinosi ne tik darbo suradimu, bet ir sekė administracijos, bei partijos veiksmus. Artelės nariai krovėme prekes ir krovinius upės uoste ir gelež. stotyje. Žinių skyrius gavo tikrų žinių apie pasirengimą vykdyti mieste karininkų ir nepatikimų piliečių suėmimus. Skirtą naktį artelės nariai buvo įspėti nenakvoti namuose. Apsiraminius bendrai padėčiai, artelė išsiformavo. Dauguma narių susirado darbus ar tarnybas, kiti išsikėlė iš miesto, be to, komunistų partijoje buvo jaučiamas nepasitikėjimas artele.

Telegrafo šešių savaitinių kursų, suruoštus geležinkelių valdybos, baigiau vasario mėn. 1918

m. Buvau paskirtas telegrafo įstaigon geležinkelio stotyje Bolotnaja. Stotis ir miestelis yra prie Sibiro geležinkelio, į rytus nuo Novosibirsko. Telegrafe vyresniuoju dirbo, lietuviška pavarde, Malakauskas, bet jis lietuviškai nekalbėjo. Atlyginimas toje tarnyboje buvo mažas, vos užteko dviejų skurdžiam pragyvenimui.

II. SIBIRO ARMIJOJE

Čekų karių korpas, suformuotas Rusijoje dar prieš revoliuciją iš Austrijos belaisvių ir gerai apginkluotas, nusprendė su ginklais grįžti Čekijon. Bolševikinė Rusijos valdžia reikalavo nusiginkluoti. Korpo vadovybė nusiginkluoti atsisakė ir pasiryžo tėvynę pasiekti per Sibirą. Iš stovėjimo vietos Samaros mieste (Kuibiševe), prie Volgos upės, pradėjo žygį į rytus.

Sibiro pramonė buvo silpnai išplėsta. Uralo kalnuose veikė nedaug fabrikų. Didžiausia gyventojų dalis buvo ūkininkai ir valdininkai. Bolševikinė tvarka ir valdžia ten buvo silpnai įsigalėjusi, neturėjo pasisėkimo.

Čekams pradėjus žygį, sukilo Sibiro gyventojai. Susidarė Sibiro Demokratinė Laikinoji Vyriausybė Omsko mieste, kuri, gegužės mėn. 1918 metais, paskelbė karininkų ir kareivių mobilizaciją. Atvykęs iš Bolotnaja į Tomską, sužinojau, kad kar. Eidukas tarnauja formuojamame kavalerijos atsargos eskadronė. Pasiprašius mobilizacijos skyriuje ir aš buvau paskirtas į tą eskadroną.

Eskadronas formavosi Tomske, artilerijos kareivinėse. Nusiasamdėme kambarį arti kareivinių pas pažįstamą šeimnininkę, Marytę Kutraitę-Plepienę, iš Medeikių km. Su ja anksčiau kartu mokėmės Biržuose. Jos vyras, Jonas Plepys, geležinkelių tarnautojas, tuo metu prisidėjo prie bolševikų ir buvo išvykęs į Europinę Rusiją, kur aktyviai reikėsi bolševikinėje veikloje, daugiausia Voroneže.

Vasarą eskadroną perkėlė į dvarą, 6 km nuo Tomsko. Dvare buvo nebeveikiantis žirgynas: trys didelės arklidės, sandėliai, alaus bravoras ir gyvenamos patalpos. Netrukus atsiuntė apie 150 arklių ir kareivių. Arkliai jauni, iš ganyklų sugaudyti, neturėję ant nugaros ne tik balnų ir ant sprando pavalkų, bet ir kamanų ant galvos. Eskadronas buvo pavadintas 1-ju Tomsko Gusarų Atskiru Atsargos eskadronu. Uniforma: ant antpečių zigzagu išilgai užsiūtos geltonos juostelės; kelnės avietinės spalvos, su geltona juosta ant išorinių siūlių; kepurės lankas geltonas; batų au-lų viršuje, iš priekio, geltona metalinė roželė; tokia pat ir kepurės lanko priekyje.

Po apmokymo, arkliai ir dalis kareivių, buvo išsiųsti į frontą. Prieš Kalėdas išsiuntus antrą apmokytų arklių ir kareivių sąstatą, eskadronas nebebuvo papildytas. Likome trys karininkai, ke-liolika kareivių ir arklių. Visą eskadrono gyvavi-mo laiką karininkams ir jų šeimoms maistą ga-mino vokiečiai belaisvis; sakėsi esąs veterinarijos gydytojas. Patarnavo irgi vokiečiai belaisvis. Abudu jau virš 40 metų amžiaus. 1919 m. gegužės mėn. pirmomis dienomis eskadroną likvidavo. Mu-du su kar. Eiduku išsiuntė į Ekaterinburgą (Sverd-lovską).

Ekaterinburge mudu paskyrė į generolo Gai-dos Asmeninės Apsaugos Nemirtingųjų (bezmert-nych) batalioną. Ant rankovių žalių raiščių ir ke-purėje buvo įsegtos baltos spalvos metalinės žmo-gaus kaukolės su sukryžiuotais kaulais. Batalio-nas formavosi Kalnų Instituto patalpose. Kari-ninkų gyvenamose patalpose, antrame aukšte, dė-žėse, po stiklu ir spintose, tebebuvo Uralo kalnų piūvio ir kitokie braižiniai, bei brangakmenių pavyzdžiai. Batalioną sudarė kuopa pėstininkų ir eskadronas raitelių. Pėstininkai buvo sargybi-niais armijos štabe ir prie generolo buto. Rai-teliai lydėjo generolą jam kur nors vykstant.

Gen Gaida, čekas, vadovavo frontui į piet-vakarius už Uralo kalnų. Buvo kalbama, kad dėl Sibiro karinės valdžios intrigų gen. Gaida pasi-traukia iš fronto vado pareigų. Vadovavimą per-ėmė rusas, gen. Sacharovas. Asmeninės Apsau-gos batalionas, nebaigus dar jo sudaryti, buvo likviduotas. Mudu su kar. J. Eiduku perkėlė į naujai sudarytą Ekaterinburgo diviziją. Mane — į 1-įj Ekaterinburgo pulką, kuopos vadu.

Su žmona apsigyvenome netoliese namo, ku-riame buvo išžudyta caro šeima. Tai buvo stam-baus prekybininko, mūrinis, dviejų aukštų, bal-tas namas mažame skersgatvyje. Visa didelė so-dyba buvo aptverta trijų metrų aukščio, stačio-mis lentomis, ištisine tvora, lyg siena. Po vasa-rio revoliucijos visa caro šeima buvo išstremta į Tobolsko miestą, Sibire. Prasidėjus čekų žy-giui į Sibirą, bolševikinė valdžia sumanė caro šeimą perkelti į Europinę Rusiją. 1918 metų va-sarą, atgabenus į Ekaterinburgą, lydėjusio vadovo nutarimu, caro šeima buvo sušaudyta to namo rūsyje. Vietinių žmonių tvirtinimu, sušaudytųjų kūnus, suvyniotus į kariškas atklodes, sukrovė į sunkvežimį, nuvežė į artimiausią mišką, api-pylė benzinu ir sudegino. Vieną gražią vasaros dieną nužingsniauau į mišką, paieškoti, prieš metus sudegintos caro šeimos laužavietės. Radau gilią sunkvežimio pravėžas, ir, arti jų, ugniakuro

liekanas. Ar tai buvo ta pati laužavietė — ne-galėjau patikrinti.

Į frontą su batalionu išvykau liepos mėn. Iš Ekaterinburgo batalionas traukiniu pasiekė Per-mos miestą prie upės Kama. Iš tenai, laivu, nuplaukė žemyn, už Sarapulo miesto. Praplaukus miestą, batalionas išlipo, išsiskleidė kautynių ri-kiuotėn ir bėgte užėmė poziciją, dešiniame upės krante. Nesusidūrus su priešu, batalionas vėl su-sėdo į laivą ir pasuko iš upės Kama į Bie-lajaus upę. Nepasiekus Birsko miesto, batalionas vėl išlipo ir užėmė poziciją dešiniame upės kran-te.

Bielaja upė teka pelkėtomis vietomis. Vaka-rais ir naktį žmogų, ar gyvulį, puola milijonai uodų. Apsigynimui nuo jų, rūkėme dieną sudžio-vintus medžių lapus, primaišę vietinio tabako. Naktį buvo draudžiama kurti ugniakurą dėl prie-šo pavojaus. Vietinės apylinkės buvo apgyven-tos totorių. Jie pasižymi tvarkingumu, pavyzdin-gumu ir atkaklumu (Pirmojo Pasaulinio karo metu vadovavau totorių kuopai, kurią sudarė vyrai tarp 14 ir 45 metų amžiaus). Kaimo mečetės mulai (dvasininkui) leidus, įlipome į bokštą apsižval-gyti. Tolumoje, per žiūronus, matėme mažų priešo dalinių judėjimus. Priešui nespaudžiant, po ke-lių dienų batalionas iš šių pozicijų pasitraukė.

Naujoje pozicijoje mano kuopai teko dešiny-sis sparnas, be kaimynų. Sekančią dieną, prieš-piet, pasirodė neskaitlingas priešas. Paleidus kulkosvaidžių ir šautuvų ugnį, priešas pasitraukė. Po kiek laiko, kairiajame kuopos bare esamoje gyvenvietėje, pastebėjom kareivių susigrupavimą. Gyvenvietė buvo pozicijų užpakalyje. Iš gyven-vietės kareiviai mojo rankomis esantiems pozi-cijose, kviesdami ateiti į gyvenvietę. Kairysis būrys žingsniavo į gyvenvietę. Paėjus arčiau, per žiūronus pamačiau, kad tie, mojuojantieji gyven-vietėje, verčia atvykusius mesti šautuvus. Vieni meta, kiti smeigia į žemę durtuvais. Pro mane pradėjo zvimbti kulkos. Kulkosvaidžio kulku ge-namas pasileidau bėgti į pakalnėlę ir už jos esan-tį mišką. Kairioji bataliono kuopa, nepranešus man, pasitraukė. O mano kuopos vyrai, manydami, kad moja gyvenvietėje trečios, kairiosios kuopos, kareiviai, žingsniavo į gyvenvietę. Abiejų pusių buvo vienoda apranga, tik mūsų su antpečiais, o priešų be. Kalba irgi ta pati. Atskirti savą nuo priešų buvo sunku.

Miške pailsėjęs išėjau į kelią. Po poros va-landų keliavimo mišku, pasivijau besiilsintį bata-lioną. Buvo likę iš viso nepilnos dvi kuopos. Mane pamatę visi karininkai nustebo. Bataliono vadas sakė, kad jie jau ir maldas sukalbėjo už

mano sielą, nes laikė žuvusiu. Jaučiau didelį fizinį ir dvasinį nuovargį.

Po to, batalionas žygiavo į rytus, per Uralo kalnus, prisijungti prie Ekaterinburgo rajone pasilikusio pulko. Žygiavimas buvo sunkus, lėtas ir vargingas. Batalionui priskirtąsias artilerijos patrankas kareiviai turėjo nuleisti nuo didelio, stataus kalno. Prie patrankos užpakalio pririšdavo ilgą virvę, prie kurios prisikabinę daug kareivių, patranką prilaikydavo, ir taip patrankas nuleidinėjo. Poilsyje, pulko vadas paskyrė mane apmokyti kelias dešimtis naujokų, priskirtų pulko II rūšies gurguolėje. Kuopos neturėjau, nes iš buvusių virš šimto kareivių beliko vos keliolika. Gurguolė važiavo pirmiau pulko, į rytus, šen-ten kelioms dienoms sustodama. Vežikas, su karininkų daiktais, sukrautais į porinį vežimą, kaž kur "nuklydo". Tikriausiai, sąmoningai. Ir nebesugrįžo. Su žmona likome kaip stovime, tik su tais drabužiais ir daiktais, kuriuos turėjome ant savęs.

Pirmomis rugpiūčio dienomis grįžau į rikiuotę. Pulko vado buvau paskirtas žvalgų kuopos vadu. Kuopą sudarė du pėstininkų būriai ir vienas raitelių būrys. Pulkas žygiavo į rytus be susidūrimo su priešu. Mano pareiga buvo — kiekvieną dieną, su raitų žvalgų grupe, nujoti pirmyn ir gyvenvietėje užimti bei paskirstyti pulkui patalpas. Kirgizų gyvenamoje Kamyšlovo apylinkėje pulkas išstovėjo keleta dienų. Klajokliai kirgizai plačiose apylinkėse laikė skaitlingas avių bandas, besiganančias ganyklose. Bandas prižiūrėjo raiti aviganiai. Gyveno jie jurtose. Tai kūgio formos palapinės, greitai ir lengvai pastatomos ir išardomos. Į žemę įbestos atitinkamo ilgio kartys, viršuje kartu surišamos. Kartys aptempiamos avių kailiais, paliekant viršuje skylę. Viduje, aplink, pasieniais, priklojama vilnonių atitinkamo dydžio vilokų miegojimui. Kirgizai, dideli ir maži, vyrai ir moterys ar vaikai, apvalius metus dėvi ilgus avies kailio paltus, o ant galvos avikailinę kepurę. tokia apranga žiemą apsaugo nuo šalčio, vasarą nuo karštų saulės spindulių. Jurtose buvo švaru ir tvarkinga. Mums apsilankius, visuomet buvome vaišinami kumis. Tai kirgizų gėrimas, gaminamas iš rauginto kumelės pieno. Jis turi šiek tiek alkoholinio stiprumo. Ragavome ir kumeliuko kepsnio. Mėsos skonis ir spalva panaši veršienai. Norint už gėrybes atsilyginti, jie griežtai atsisakydavo imti pinigų.

Vienoje gyvenvietėje apsistojo du pėstininkų pulkai ir artilerija. Apsaugai buvo išstatyta pėstininkų batalionas. Vidurnaktį pasipylė kulkosvaidžių bei šautuvų šūviai ir rankinių granatų sprogimai. Pašokęs nuo suolo, ant kurio miegojau,

išbėgau į kiemą, kur buvo sustatyti arkliai. Jie buvo savo vietoje. Pravėrus į gatvę vartelius, pasitiko granatos sprogimas. Prašvitus rytui pulkai nužygiavo toliau į rytus. Buvo užpuolę raudonųjų partizanai. Jie buvo sužinoję slaptažodžius. Išsirikiavę, su kulkosvaidžiais ir šautuvais, priartėjo prie apsaugos, pasakė slaptažodžius ir nužygiavo į gyvenvietę. Apsaugos užklausti, sakėsi grįžtą iš žvalgybos. Atlikę gyvenvietėje uždavinį, susirinko sutartoje vietoje. Išsirikiavę, vėl perėjo apsaugą. Užklausti, atsakė vėl einą į žvalgybą. Kalba ta pati, apranga vienoda; naktį buvo sunku atskirti.

III. Į LIETUVIŲ BATALIONĄ

Sužinojau, kad Novonikolajevske (Novosibirsko) mieste yra lietuvių karių batalionas, gerai apginkluotas, aprūpintas šarvuote, munduruote ir maistu ir turi tikslą grįžti Lietuvon. Padaviau pulko vadui pareiškimą persikelti į Lietuvių batalioną. Pulko vadas, kapitonas Bošė, čekas, pasikvietęs mane, patarė pareiškimą atsiimti ir su juo kartu pereiti į čekų korpa, kurio ešalonai stovėjo Tiumento gelež. stotyje. Ešą, nuvyksime į Vladivostoką, o iš uosto, laivais, pasieksime Europą. Jei bolševikų partizanai prie Baikalo ežero susprogdintų tunelį, tai pereitume per kalnus, kovodami atskiromis, partizaninėmis grupėmis. Pulko vadui paaiškinau, kad ir Lietuvių batalionas tuo pačiu būdu stengiasi grįžti Lietuvon. Man smagiau vykti su savaisiais, lietuviais. Pareiškimo neatsiėmiau ir pulko vadas persiuntė jį į divizijos štabą. Leidimą persikelti gavau rugpiūčio mėn. gale.

Kelionę į 1-įjį Sibiro Lietuvių Vytauto Didžiojo Atskirą batalioną pradėjau rugsėjo mėn. pirmomis dienomis, keliolika km į pietų vakarus nuo Tiumento miesto. Keliauti apsisprendžiau arkliais Sibiro geležinkelio linija buvo užkimšta čekų ešalonais, besitraukiančių karinių ir civilinių įstaių traukiniais ir bėgančiųjų perpildytomis keleiviniais sąstatais; per dieną traukiniai nujudėdavo 10-30 km.

(Bus daugiau)

Kylančios kainos ir pabrangęs paštas verčia pakelti KARIO prenumeratą vienu doleriu metams. Nuo 1979 metų sausio 1 dienos metinė KARIO prenumerata kaštuoja 11 dolerių, pusmetinė — 6 dolerius.

VIETINĖS RINKTINĖS PIRMOJI KUOPA RUDNIKUOSE

LEITENANTAS J. N.

Aš manau, kad kiekvienas iš mūsų, kada pradėdame sukti atgal mūsų gyvenimo laikrodį, surandame praeityje tokių vietų, kurias nelabai malonu prisiminti. Mes norėtume tas vietas pataisyti, arba jas visai ištrinti, o kartais klausiam save: kodėl tas turėjo man atsitikti?

Tai buvo į pabaigą 1943 metų. Tuo laiku ramiai gyvenau savo tėviškėje ir iš šalies stebėjau Rytų fronte vykstančias žūtbūtinės kautynes tarp vokiečių ir sovietų. Bolševikai, gavę didelę paramą iš vakariečių, atsigavo ir frontas pradėjo braškėti jų naudai. Kaip tik tuo laiku mano ramybę sujaukė žinia, kad gen. Plechavičius organizuoja lietuvių kariuomenės rinktinę. Atsišaukimas ragino visų laipsnių buvusius karius stoti į ją savanoriais. Papildomos žinios tvirtino, kad toji rinktinė bus naudojama Lietuvos krašto saugumui.

Toks provokuojantis kvietimas sukėlė man daug abejonių, sau pačiam priekaištavimų ir — svyravimų. Galvojau, kad tai yra, keliais gražiais žodžiais papuošta apgaulė, vokiečių sugalvota, kad surinktų mūsų jaunos vyrus, kurie bus naudojami tikrai jų reicho interesams.

Bet mintys: ką gali žinoti, visko gali būti, gali būti taikos derybos, gali pasikartoti 1918 metai?, pakeitė mano svyravimą.

Gavęs paskyrimą būti pirmos kuopos vado kpt. Cijūnėlio pavaduotoju, atvykau į Marijampolę ir prisistačiau išrikiuoti kuopai, tardamas:

— Savanoriai, aš palikau mažus vaikus ir atvykau čia, kad jūs nebūtumėt apgauti!

Taip prasidėjo mano trumpa kelionė su I ma Vietinės Rinktinės kuopa. Ta trumpa kelionė, tačiau, paliko man nors ir trumpų, bet gražių prisiminimų, išskyrus vieną, kuris tuo laiku man buvo likimo primestas ir mane įskaudino. Pirmas kelionės žingsnis buvo susipažinti su kuopa.

Tada, stebint tuos žvalius savanorius, klausiant jų vikrių atsakymų, mano nuotaika pagerėjo. Visi jie buvo jauni, baigę pradžios mokyklas, o puskarininkiai — su geru stažu.

Bataliono formavimą užbaigus, pasikrovėm į traukinį ir atvykom į Vilnių, į tą mūsų protėvių sukurtą sostinę, arba, kaip kiti ją vadina, Rytų Europos perlu. Antrą kartą man teko atvykti į Vilnių ir su Lietuvos ginkluotais kariais žygiuoti jo gatvėmis. Tik buvo labai skaudu, kad

abu kartu Gedimino kalne buvo iškelta svetima vėliava. Nežiūrint to, kuopos vyrų veiduose mažiau išdidų pasikeitimą, visi jautėm tą užburta mūsų tautos buvusią istorinę didybę, kuri čia šnibždėjo iš visų pusių ir net dusino džiaugsmu. Nuostabiai gražios aplinkui kalvos priminė dainelę: "Vilniaus kalneliai". Paskendę į didžią praeitį, pamiršom skaudžią dabartį. Šiuo kartu, žygis Vilniaus gatvėmis buvo skirtingas, nes batalioną pasitiko minios lietuvių, kurių žvilgsniai ir šūkliai linkėjo mums kariškos sėkmės.

Pro namų tarpus, tolumoje pamačiau Gedimino kalną ir ant jo bokšto didelę nacinę vėliavą. Ši vėliava tuoj man sugrąžino sukrečiančius kitus prisiminimus. Kadangi tie prisiminimai šiek tiek liečia mūsų tautos vėliavą, todėl, žygiuodamas Vilniaus gatvėmis, mintimis sugrįžau į tada dar netolimą praeitį.

Karui prasidėjus, birželio mėnesio 23 dieną, vakare, kelyje tarp Varėnos ir Vilniaus, patekau vokiečių tankų daliniui į nelaisvę. Galingos vokiečių jėgos tą vakarą pasiekė Vilnių supančias aukštumas, kur sustojo ir ilsėjosi, arba vakarieniavo.

Ne visi ir jie ilsėjosi, nes keturi jų tankai, išpuošti didelėmis kaukolėmis, pralenkė visus kitus dalinius ir skubėjo, kad tą naktį įslinktų į Vilniaus miestą ir išžvalgytų ką ten rusai daro.

Mano gyvybė tuo momentu buvo neverta supuvusio grybo, nes man liepė sėsti ant pirmo vadovaujančio tanko ir rodyti gatves miesto centro link. Nežinau kodėl, man liepė paslėpti mano rusišką uniformą, užsimetant jų karišką lietpalį. Kai pasiekėm miesto pakraštį, jau buvo visai sutemę. Pirmas tankas, ant kurio aš sėdėjau, apšaudė kiekvieną, tamsoje pastebėtą gatvėje daiktą. Leitenantas mane labai pradžiugino sakydamas, kad jei priešas atsakys ugnimi, aš turėsiu slėptis už tanko bokštelio. Šiaip, jis pats beveik visą laiką važiavo atvirai išlindęs iš tanko. Visur buvo tamsa, jokios gyvybės. Pirmą kartą pilnai supratau tą lietuvių priežodį, nes aš tikrai jaučiausi kaip šuva, ant besisukančio girnų akmens.

Pagalčiau, pastebėjau judančią gyvybę. Raudonarmietis, su šalmu ant galvos, mojavo abiem rankom, kad tankas sustotų. Tas jo mojavimas išgelbėjo jam gyvybę. Kai leitenantas laikė į jį nutaikęs parabelį, aš išverčiau jam ruso skundą:

— Aš nežinau, kas man dabar daryti? Lei-

tenantas nusiuntė mane atnešti jo pistoletą. Atnešiau pistoletą, bet jo paties niekur negalio rasti. Jis prapuolė, kaip ugnyje sudegė. Aš dabar nežinau kur man eiti ir ką daryti?

Abėjojančiam ruskeliui išverčiau, kad jis turi atiduoti pistoletą tankistui ir tuč tuojau užlipti ant tanko. Nebuvau įgudęs vokiškai kalbėti, tik supratau ką mane klausia ir šiaip taip, sugebėjau atsakyti į klausimus.

Po trumpo sutrukdyimo, pasiruošę viskam, tankai artėjo prie Katedros aikštės. Tamsoje, po tankų vikšrais vietomis braškėjo stiklai. Pagaliau, pasiekėm aikštę. Aš galvojau, kad tuo laiku buvo vidurnaktis ir tuoj turėjo prasidėti pirmos minutės birželio 24 dienos.

Kai vadovaujantis tankas visas išlindo į aikštę, aš pirmas pastebėjau, toliau dešinėje, ten, kur man atrodo, buvo rusų komendantūra, sovietų sunkvežimį. Sunkvežimio užpakalis buvo atsuktas į mūsų pusę ir jis buvo pilnas prisėdęs eilėmis, smaigalėtom kepurėm rusų kareivių. Ši uniforma man visada primindavo kažką pragariško ir labai slegiančio. Juos pamatęs, sušukau: — Rusai!

Į mano pirštu rodomą vietą, leitenantas pradėjo greitai sukti patranką. Į aikštę išlėkė dar ir kiti trys vokiečių tankai. Tuo metu aš nežinojau, gal ten visur buvo pilna rusų. Būdamas beginklis belaisvis, pasiruošiau sutikti mirtį prie pat mano šeimos durų.

Matyt, rusų sunkvežimio motoras buvo jau anksčiau užvestas, nes antraip, negalėtų taip staiga šokti ir greitai lėkti į kairę besisukančia gatve. Paskutinį kartą, dar pro medžių tarpus, pamačiau raudonarmiečių kepurėm aštrius smaigalius. Iš tamsių aikštės kampų niekas neatsiliepė, nes mano lauko pavojaus ten nebebuvo. Išskyrus iššautų keletos pavienių šautuvo šūvių, mieste buvo ramu. Tankai pasisukeliojo po aikštę ir jau didesniu greičiu grįžo atgal.

Kai pasiekėm pirmas vokiečių lauko sargybas ir visur jų paruoštus visokius pabūklus, jau buvo gerokai prašvitę. Mačiau, kaip leitenantas raportavo trim, ploščiais apsisupusiems pareigūnams. O aš, dabar turėdamas laiko, dėju visas pastangas, įtikinti su manimi važiusį ant tanko raudonarmietį, kad mes abu esame vokiečių nelaisvėj.

Kai aš jį jau įtikinai, jis sviedė savo šalmą ant akmenuoto kelio ir tas triukšmas privertė atsiskirti čia pat buvusius, apsnūdusius vokiečius.

Visai išaušus, vakarų pusėje prasidėjo nepalaujami, stiprūs sproginiai. Tas dar daugiau man priminė skaudžią tikrovę — koks bus mano li-

kimas? Viskas aplinkui sujudo. Savižudžių leitenantas ir vėl man liepė sėsti ant tanko ir keturi tankai skubiai lėkė atgal į Vilnių. Man, beveik, jau nebereikėjo rodyti gatvių posūkių. Mieste ir dabar nemačiau jokio žmogaus. Tankai sustojo arčiau Gedimino kalno, nes vokiečiai pasiruošę jame iškelti Vokietijos vėliavą. Aš iš nustebimo viską pamiršau, kai, staiga, Gedimino bokšte pamačiau — lengvame vėjelyje besisupančią Lietuvos vėliavą. Mūsų istorinė sostinė, trumpą laiką buvo laisva. Tankistai ją paliko, ištiesdami savo didžiulę vėliavą šalia mūsų vėliavos. Tą rytą pamačiau pirmą žmogų: mūsų kareivis, persimetęs šautuvą per petį, pamažuėjo iš Antakalnio į miestą. Matyt jis nesuprato ar neišgirdo žodžio — "halt". Toliau stovėję tankistai paleido link jo kelis šūvius. Jis šokį į šalį ir dingo už namų.

Paprašiau leitenantą, kad jis mane paleistų pas čia pat Antakalnyje, gyvenančią mano šeimą. Jis, paleisdamas mane, liepė užsiregistruoti pas atvykstantį jų komendantą. Padėjau ant tanko man duotą jų ploščių ir greitai atsiradau savo bute. Liepiau žmonai sudeginti rusišką uniformą ir — kritau į lovą.

Dabar gi, daugiau kaip po dviejų metų, štai, žygiuju su pirma mūsų Rinktinės kuopa. Žvelgiu į Gedimino kalną ir prisiminiau trumpos laisvės momentu jame plevėsavusią Lietuvos vėliavą. Mintimis ją saljutavau, kai drąsios širdys ją ten kėlė.

Koks bebūtų žygis, ar trumpas, ar ilgas, jo monotoniškumas priverčia galvoti, aplėkti mintimis visus praeities kampelius. Bet kai su kuopa įžengėm į netoli katedros esančių kareivinių kiemą, kelionė iš Marijampolės į Vilnių buvo užbaigta, ir jau nebebuvo laiko svajoti. Reikėjo patalpinti kuopą ir kartu su tuo iškilo visoki kiti klausimai.

Dalis bataliono karininkų, jų tarpe ir aš, gavom laikinam Vilniuje sustojimui ir laikinus butus, netoli Aušros Vartų, neapšildomam, mažame viešbutyje.

Laimė kad tu, mums taip nelaimingų 1944 metų, žiema ir pavasario pradžia nebuvo šalta. Diena po dienos, kuopos gyvenimas darėsi normalnis. Rytais, kuopos vado nurodymu, Gedimino kalno papėdėje atlikdavom mankštą ir rikiuotę.

Vieną rytą man buvo perduotas bataliono vado įsakymas, kad rytoj, nurodytą valandą, aš turiu su kuopa būti Gedimino kalne, kur, dalyvaujant miesto ir kariuomenės vadovybei, gerbiant ginklu, bus iškelta Lietuvos vėliava.

Sekančią dieną, du šimtai ginkluotų lietuvių,

— tai pirmoji Rinktinės kuopa, kopė į kalną, į tą didžiąją mūsų istorinę šventovę, ten sušukti valio ir pagerbti tuos, kurie senovėje čia vaikščiojo, kovojo, jauni žuvo, kad jų vaikai būtų laisvi.

Nei vienas lietuvis, nežiūrint kas jis bebūtų, kopdamas į Gedimino kalną, niekad negalėtų galvoti apie Šiaurės ašigalį ar kokias džiungles. Čia mums žengiant, kaip žaibas pralėkė mintyse visa Lietuvos istorija. Juk su šūkiu valio, buvo sunaikintas geltonosios rasės dešinysis ordų sparnas ir karalius Mindaugas išgelbėjo tuo laiku silpną Europą nuo didelio pavojaus. Čia vaikščiojo tie vyrai, kurie su šūkiu valio puolė Maskvą ir ji degė, o kunigaikštis Algirdas trenkė kardu į jos vartus, sakydamas:

— Tu, Maskvos kunigaikšti, prisimink, kad Lietuvos kalavijas trenkė į tavo vartus!

Čia vaikščiojo tie vyrai, kurie šūkį valio užrašė ant Juodosios jūros bangų. Šūkis valic supurtė Žalgirio laukus ir miškus ir jį girdint, žuvo geriausia, iš visos Europos surinkta kariuomenė. Sunku nužudyti tokią tautą, kuri turi, galingos istorijos pamatą, kovos ir pasipriešinimo šūkį — Valio! Šiam šūkiui reiktų pastatyti aukščiausioj vietoj pagerbti paminklą ir ant jo iškalti tik penkias raides: VALIO!

Kiekvienas lietuvis tą žodį nešioja giliai savyje ir laukia progos jį taip sušukti, kad Lietuvos medžių šakos nulinktų ir lapai kristų.

Pasiekę Gedimino kalne aikštę, tinkamai sustojom ir laukėm tų asmenų, kurie duos ženklą mūsų vėliavai kilti aukštyn.

Laukti teko gana ilgai. Ant vėliavos stiebo, vėjo mėtoma, piktai blaškėsi didžiulė svastika. Kad laikas greičiau bėgtų, pradėjau pasakoti arčiau stovintiems puskarininkiams ir kariams, ką man sakė apie svastiką žymus istorikas, senas lietuvis ir kartu kunigas. Jis dėstė lenkų universitete istoriją. Jis atvertė knygą apie senovės lietuvių karingą giminę — prūsus. Prūsai labai gerbė žvaigždžių grupę, kurią mes vadiname sietynu. Prūsai tas žvaigždes vadindavo — žvaigždikis arba svaistikis. Tai laimę nešančios žvaigždės. Žvaigždikiui pagerbti jie turėjo ir tam tikrą ženklą, lygiai tokį, kaip čia matėme toje vokiečių vėliavoje. Prūsai mėgo tą ženklą įbrėžti ant savo ginklų. Profesorius, taip pat man parodė paveikslą tokio durtuvo, kuris yra muziejuje. Durtuvas labai aptrupėjęs, bet ant jo galima dar gerai matyti prūsų tarmės išsireiškimas. Tie žodžiai buvo, matyt, giliai įkalti: “druta tava ranka”.

Ant durtuvo rankenos buvo aiškiai matomas

Žvaigždikio ženklas, kurį vokiečiai vadina iškreiptu lietuvišku žodžiu svastik. Vienas puskarininkis prie to dar pridėjo sakydamas, kad dabar vokiečiai — su ženklų prūsų, skaldo galvas rusų.

Gavau pranešimą, kad svita artėja. Pagerbus vyriausybę ginklu, po trumpų kalbų, vėl, ginklu gerbk, ir pamažu pradėjo kilti Lietuvos vėliava. Buvo jaudinantis reginys, kol aukštyn kilo mūsų vėliava. Mūsų džiaugsmas, tačiau, buvo labai trumpas, nes svastika ir toliau pasiliko kalne dominuojanti šeiminkė. Tai buvo tik tuščias vokiečių gestas. Juk jie gi galėjo savo vėliavas kabinėti ant kiekvieno krūmo, bet net ir paskutiniame savo atsidūsime ir tai nenorėjo pripažinti, kad mes esame tauta su gilia praeitimi ir nors tą vieną tautos šventovę palikti mūsų vėliavai.

Sugrįžus į kareivines, kuopos vadas man pranešė, kada turėsime atsisveikinti su Vilniumi ir vykti į Rudnikų miestelį. Jis man davė ir tų vietų žemėlapi. Rudnikų miestelis yra apsuptas miškų. Tie miškai, tai tik maži pirštai didelių miškų masyvų, kurie nepabaigiamai tęsiasi ir susikabina su Baltvyžio giriomis.

Buvo suteiktos žinios, kad tuose miškuose palaidi trankosi apie trys tūkstančiai vagių, plėšikų, dezertyrų ir tinginių. Daugumoje jie visi ginkluoti ir eina gaujomis po kelias dešimtis vyrų. Jie turi savo vežimus ir ne tik naktimis, bet jau net ir dienomis palieka miškus, plėšia ir žudo aplinkinius ūkininkus. Pranešė, kad prie mūsų kuopos, žygio tvarkoje, prisijungs ir ketvirta kuopa.

Dieną prieš išžygiuojant į Rudnikus, didelis nuošimtis kuopos vyrų nuėjo Šv. Mykolo bažnyčion ir priėmė Komuniją. Jie buvo įsitikinę, kad kautynės, anksčiau ar vėliau, bus neišvengiamos.

Oras darėsi kiekvieną dieną gražesnis ir šiltesnis, nes artėjo 1944 metų pavasaris. Išvykimo dienos rytas buvo gana malonus ir pirma Rinktinės kuopa, pilnoj kautynių aprangoj, vadovaujama gana senyvo kapitono Cijūnėlio, išžengė iš kareivinių kiemo. Tikėjomės vakare pasiekti Rudnikų miestelį.

Pradžioje žygiavome normalioje, taikos apstovų, tvarkoje. Pasiekę didesnę miško masyvą, perėjom į kautynių žygį. Lyg mūsų perspėjimui, iš miško, į kurį mes turėjom įžengti, išvežė du, kraujuose pasrūvusius, vokiečių karius. Tas mus visus perspėjo, kad ne į gegužinę einam.

Perėmęs kuopos apsaugą, išsiunčiau stiprų patrulį į priekį, o ypatingai saugojau patruliais kuopos abu šonus, nes miške keli priešo vyrai, visai iš arti, gali padaryti skaudžių nuostolių

likdami nenubausti. Visi kuopos skyriai ėjo vorėle su užtaisytai kolkosvaidžiais ir šautuvais. Tas viskas darė žygį varginantį ir lėtą.

Tik vakare pasiekėm didelę, miško apsuptą aikštę, kurios viduryje suradom Rudnikų mažą miestelį. Ketvirta kuopa turėjo sustoti čia pat, dar nepasiekus pačio miestelio, dviejuose didesniuose namuose. Pirmą kuopa peržengė miestelį ir sustojo mokyklos patalpose. Visas jos rajonas buvo paverstas į mažutį fortą, kokius dabar dažnai matome kaubojų filmuose. Mokyklą saugojo dvi, iš rąstų pastatytos, sienos. Tarp tų sienų buvo kietai pripilta pusmetro storumo žemių. Tokiu pat būdu buvo apsaugotas išbėgimas į lauko pusėje paruoštus visai kuopai apkasus. Apkasai įtvirtinti, taip pat rąstais, kurių čia visur buvo neįsivaizduojamai per daug, nes už kelių šimtų metrų buvo nežengiamo, atrodo, žmogaus rankų dar neliesta giria.

Išlaukinės forto sienos buvo daug kur apiplėštos kulkų, kada jos kerta ne stačiu kampu. Tas viskas aplinkui šnibždėjo, kad ir mes, būsimė kaž kam ir jau su šia sekunde esame nepageidaujami svečiai. Todėl vienas skyrius su lengvu kulkosvaidžiu, tuojaus išsidėstė aplinkui ir plačiai po apkasus, sekti kiekvieną judesį. Nuo dabar, dieną ir naktį, vienas skyrius bus apkasuose, o kiti du skyriai apsirengę, kad per keleta sekundžių jau būtų apkasuose. Mokyklos viduje, siauros, medinės trijų aukštų lovos, susikimšimas — baisus. Nemaloni mintis tuojau prislėgė mane: kas atsitiktų, jeigu miške mūsų “geri draugai ir kaimynai” pasiskolintų minosvaidį?

Mokyklos viduje buvo mažytė raštinėlė ir telefonas, susirišti su ketvirta kuopa ir bataliono štabu Vilniuje. Kuopos karininkams nebuvo mažiausios vietelės pastatyti lovai. Nakčiai eidavom nakvoti į netolimą kleboniją, kurią nakties metu saugodavo aštuoni kariai. Be pistoletų, kiekvienas turėjom šautuvą ir po tris granatas. Klebono senai čia nebebuvo. Palankesni gyventojai sakė, kad jis prisijungė prie lenkų partizanų. Patį miestelį labai lengva apibūdinti. Kas matė neturtingą, smėlėtų laukų kaimą, tas vaizduotėje atsiras Rudnikuose.

Jauniems kuopos sanavoriams užteko vienos dienos pamiršti varginantį ir ilgą žygį. Pradėjo susipažinti su naujomis gyvenimo sąlygomis ir iš visų pusių miškų apsupta vietove. Kiekvienas eilinis suprato, kad čia atvyko ne tam, kad gautų dienos maisto daavinį ir paskui, sargyboje apsistačius, miegotų. Čia jie neatėjo ginti tą bevertį miestelį, nes jame nebuvo nei svarbaus geležinkelio ar kelių mazgo, nei svarbių fabrikų,

čia buvo tik — niekas. Mes supratom, kad dvi kuopos negali išvyti vagių iš miškų, kurie tęsiasi kelias dešimtis kilometrų į visas puses. Iki bus gauti kiti nurodymai, kuopos vadas perdavė, kad mes turime dažnai išeiti, kaip galima toliau ir su kuopa išsidėstyti tokiose vietose, kur keliukai veda link turtingesnių mūsų krašto vietovių, ir ten slaptai laukti ir sutrukdyti plėšikams susisiekimą. Tokius trukdymus daryti, kaip galima dažniau ir vis keičiant vietovę: tegu tie “pašukudnikai” eina plėšikauti į pietus, taip kalbėjo, dabar jau miręs, kpt. Cijūnelis.

Vieną gražią gegužės mėnesio dieną, turiau priminti, kad tai buvo 1944 metai, grįžau iš vieno tokio atlikto žygio. Tame žygyje iš vietos ūkininkų sužinojau, kad miškuose yra jau ir nemažai vokiečių dezertyrų. Ar tai buvo tiesa, mums jau nebeteko tai patikrinti, nes atvykus į kuopos būstinę priėmiau nepaprastą telefoninį pranešimą, kurį perdavė bataliono adjutantas iš Vilniaus. Pranešimas buvo trumpas:

“Visa kuopa turi apsirengti pilnoj kautynių aprangoj, viską su savimi pasiimti ir būti pasiruošus apšaukti Rudnikus. Neužilgo pas jus atvažiuos daug vokiečių sunkvežimių. Visus savo ginklus turėsite pakrauti į atskirus sunkvežimius. Tada abi kuopos susės į kitus sunkvežimius ir vokiečiai atvež jus atgal į Vilnių”.

Mums pasiruošti beveik nereikėjo, nes visi dar buvom pilnoj aprangoj. Todėl pranešiau kuopai, kad visi pasiimtų savo asmeniškus daiktus. Pranešimas, kad ginklus reikės sukrauti į atskirus sunkvežimius, mane labai sukrėtė. Svajonė, kad mūsų Rinktinė bus atsistatančios nepriklausomos Lietuvos kariuomenės pirmasis branduolys, subyrėjo ir net šipulių neliko. Taip neseniai Vilniaus lietuvių minios mus pasitiko, o dabar jie matys mus vežamus belaisviais. Kodėl?

Gavęs šį pranešimą aš sau prisiekiau, kad nesiduosiu nuginkluojamas. Tuojau paėmiau žemėlapią ir išsirinkau sau kelią, kuris būtų geriausias ir saugiausias išeiti ir pasiekti tėviškę. Pasirinkau mažai gyvenamas ir miškuotas vietas, link Oniškio. Tuo laiku eiti vienam ir dar uniformotam, patogesniais keliais, bet pro nepalankius gyventojus, būtų daugiau kaip kvaila savižudybė.

Savo sprendimo kuopos vyrams nesakiau. Tuo metu niekas nežinojom, koks likimas laukia po nuginklavimo. Gal mano pasirinktas kelias nuves mane į blogesnę nežinią? Prie mūs atėjo kapitonas, mūsų kuopos vadas. Tuojau gavom ir pranešimą. Iš ketvirtos kuopos telefonu pranešė, kad jau atvyko apie trys šimtai gerai ginkluotų,

net su minosvaidžiais, vokiečių ir daug sunkvežimių. Taip pat pranešė, kad kuopos vadas ir aš turim ten ateiti. Aš norėjau eiti ir sužinoti tikrą padėtį, kad nepadarius klaidos, nes čia pat buvo miškas, taigi, visada galėsiu nuo jų atsiplėšti. Kapitonas man tvirtino, kad tai būtų nesąmonė, jei jie vežtų mus per tokius pavojingus miškus beginklius. Jam savo sprendimo nesakiau, nes ir aš jau pradėjau abejoti, kad vokiečiai mus nuginkluotų.

Netoli 4-tos kuopos būstinės, visa pamiškė buvo pilna vokiečių ir jų sunkvežimių. Įėjęs į būstinę, suradau savo gerą draugą, nes abu buvom tos pačios laidos.

Jis pasiūlė kapitonui eiti į kitą kambarį, kur turėjo sugrįžti, nuėjęs prie savo sunkvežimių, vokiečių kapitonas. Mano draugas man išaiškino, kad jie prašė vokiečius leisti jiems per pavojingas vietas važiuoti ginkluotiems, tačiau, vokiečių vadas atsakė, kad jis turįs užtektinai jėgų visus apginti.

To man užteko. Per užpakalines duris palikau jų būstinę ir skubiai artėjau prie savo kuopos, nes mano atsiplėšimo kelias buvo ten: pradžioje į labai pavojingą, banditų pusę, vėliau — surastas mažas keliukas, jo iš tolo prisilaikant, per miškus nuves mane į palankių gyventojų sritį.

Įbėgęs į kuopos raštinę, paėmiau šautuvą, daug šovinių ir tris granatas. Išėjęs man į kiemą, visi kuopos vyrai nustebę sužiuro į mane. Atsisveikinimui tariau jiems:

— Vyrai, aš neleisiu, kad mane nuginkluotų ir mėginsiu išeiti per miškus. Linkiu jums sėkmės, sudiev.

Tada, puskarininkis metė man, mano jiems pasakytus žodžius, kai aš pirmą kartą kuopai prisistačiau.

— Tamsta leitenante, jūs prižadėjot, kad neleisite mus apgauti. Mes taip pat nenorime būti nuginkluoti.

Padėtis buvo baisi. Arba aš turiu pasilikti, arba, staiga, kils mano išprovokuota panika, kurios aš buvau nenumatęs. Keli vyrai, kurie pirmieji eidavo į mišką pasitikti kulku, nerviškai drebėjo.

— Ar jūs sutinkate labai pavojingai rizikuoti ir net sutikti mirtį? — paklausiau jų.

— Mes čia ir atėjom ieškoti rizikos, net ir mirties nevengiant!

Anksčiau, kai aš eidavau su jais į miškus, visada pamiršdavau maldą. Turiu prisipažinti, kad tuo momentu nepamiršau. Prieš duodamas įsakymą: — patruliai į mišką, pirmyn, labai tyliai

kalbėjau:

—, Galybių Dieve ir mūsų Tėve, padėk, labai prašau, padėk man išeiti ir išvesti laimingai šiuos vyrus!

Nurodžiau kryptį, miškas buvo visai arti ir netrukus visa kuopa medžių ir krūmų buvo paslėpta. Šiame pasitraukime nebuvo jokio didvyriškumo, tik reikėjo laimės. Laimė mane tikrai lydėjo. Jeigu būčiau pavėlavęs bent vieną minutę, kuopa būtų turėjus nuostolių.

Vos įžengėm apie tris šimtus metrų į mišką, kai stiprūs sproginiai nuaidėjo Rudnikų miškais. Vokiečiai sviedė ant mūsų minosvaidžių ugnį. Matyt, jie iš tolo pastebėjo kaip kuopa vorelėmis įžengė į mišką. Jie, atskubėję sunkvežimiais, pradėjo mus minų sviediniais apšaudyti, tuo parodydami, kaip baisiai mes juos įpykdėm. Sprogimai buvo taip arti, kad po mano kojom po kiekvieno sudrebėdavo žemė. Paskui — viskas nutilo. Tankaus miško siena atskyrė mus nuo vokiečių ir daugiau jau nieko nebežinojau kas aplinkui dėjos. Visai nesirūpinau, net jei vokiečiai, palikę ketvirtą kuopą ir savo sunkvežimius, mus pėsti vytųsi. Jie nežinojo kokia kryptimi mes traukiamės, o be to, kuopos jaunų, stiprių ir liesų vyrų, riebius vokiečiai niekad neprivytų. Mano svarbiausias rūpestis buvo, ką aš sutiksiu priekyje, ar nepasigirs patrulių šūviai?

Šiame žygyje patyriau, kad pavojuje jauni vyrai gali pakelti nepakeliamą. Visa kuopa žinojo, kad reikia žygiuoti kaip galima greičiau, negali būti jokių sustojimų. Mažas, lyg takas keliukas, vedė patrulius teisinga kryptimi. Visi žinojo, kad mūsų pasisėkimas priklausė nuo to, ar rytoj rytą, dar prieš švintant, peržengsime geležinkelį, kuris eina iš Vilniaus į pietų vakarus. Nepaprastas tempas buvo išlaikytas. Kas mus galėtų privyti? Taip žygiavom, beveik pusę dienos ir visą naktį. Pirmomis atsiplėšimo valandomis, man daug įtarimo ir rūpesčio sudarė žvalgybinis lėktuvas. Jis visą laiką sukeliavo virš miškų dideliais ratais ir dažnai terškėjo virš mūsų galvų. Dėl viso ko, perspėjau visus, kad jam artėjant slėptųsi.

Tik vėliau iš pogrindyje leidžiamo laikraščio sužinojau, kiek mūsų kuopa padarė vokiečiams nemalonumo, o iš kitų asmenų — kas dėjos Rudnikuose. Vokiečių kapitonas iššaukė iš Vilniaus aerodromo žvalgybinį lėktuvą, kuris turėjo mus surasti ir nurodyti kur mus pasitikti. Kapitonas visą laiką per radiją kalbėjo su pilotu. Tik į pavakarį jis pranešė viešai, kad aš esą prisijungiau prie banditų, nes antraip, lėktuvas kuopą būtų turėjęs surasti.

SĄMOKSLAS LIETUVOJE IR LENKŲ PRAEITIES INTRYGOS

STEPAS VARANKA

VEIKTA INKORPORACIJOS LINKME

Pilsudskio pastangos buvo priversti Lietuvą prie unijos su Lenkija. Už tai buvo žadamos įvairios politinės, ekonominės ir kultūrinės privilegijos. Belvedero politikams, unijos ar federacijos šalininkams su Pilsudskiu priešakyje, atrodė, kad jie savo rankose turi visus "kozirius". Iš tikrųjų taip nebuvo.

Pačių Vilniaus krašto lenkų tarpe vyko nesugaidymas padėtyje. Dauguma jų buvo sukurstyti prieš lietuvius. Rugpiūčio 27 d., susirinkime Vilniuje, kalbėtojas Wladyslaw Studnicki, kuriam Mykolas Biržiška ir kiti lietuviai esant nelaimėje padėdavo, reikalavo, kad Lietuvos plotai be jokių sąlygų turi būti prijungti prie Lenkijos valstybės. Jo reikalavimai buvo paskelbti 1919.VIII.28 d. Vilniaus laikraštyje "Dziennik Wilenski". Studnickio reikalavimai aiškiai reiškė Lietuvos inkorporaciją į Lenkiją. Tai skyrėsi nuo unijos ar federacijos.

Rugpiūčio 12 d., dar esant vokiečių kariuomenei Suvalkų srityje, lenkai sušaukė savo tautiečių, kurie buvo nepatenkinti Foch'o nustatyta demarkacine linija, susirinkimą. Jie reikalavo, kad Lenkija jėga užimtų Lietuvą. Tokiu būdu būtų išspręstas lenkų-lietuvų gin-

čas. Minimą lenkų susirinkimą organizavo ir inspiravo POW ir kitos lenkų slaptos organizacijos. Pagrindiniu kalbėtoju buvo Tadeusz Katelbach, vilniečiams gerai žinomas lenkų agentas, kuris vėliau buvo neva neoficialus lenkų atstovas Lietuvoje. Jis ir dabar kartais Paryžiaus "Kultūroje" šį tą parašo iš savo atsiminimų. Aišku, jis visų "paslapčių" neaiškina.

Pagal susirinkimuose padarytus nutarimus, Suvalkų apylinkės POW vadovybė, turėdama savo žinioje apie 1000 ginkluotų vyrų, 1919 m. rugpiūčio 16 d., nutarė sukilti ir užimti 30-40 kilometrų neva Lenkijai priskirtų plotų už Foch'o linijos. Tas buvo numatyta įvykdyti naktį iš rugpiūčio 22 į 23 d., kada vokiečių kariuomenė turėjo apieisti Suvalkus. Lenkams, pradžioje, iki rugpiūčio 23 dienos, pavyko užimti net Seinus ir dalį Suvalkijos. Lietuvos kariuomenė reagojo į tai ir iki rugpiūčio 26 dienos atsiėmė tas sritis ir Seinus. Vėliau lenkų POW gavo pagalbos iš reguliarios lenkų kariuomenės, iš 41 Suvalkų pėst. pulko ir atmušė lietuvius iki Seinų.

Seinų įvykis lietuviams padarė didelį įspūdį. Paskėmėje to, įvyko keletas lenkų-lietuvų kruvinių susirėmimų. Lietuviuose pradėjo gimti netikrumo ir pavo-

Mes tikrai buvome lydimi laimės. Traukiantis miškais, daug kur reikėjo peržengti dideles ir atviras pelkes. Malda tada tikrai padėjo, nes kada lėktuvas užskrisdavo, miško šešėlis, kaip galingo erelio sparnai, kuopą visada paslėpdavo.

Po ilgo nakties žygio jutau, kad greitai artėju prie geležinkelio, kurį buvau numatęs peržengti. Žinojau, kad jis yra saugomas ir jei sutiksim sargus, pasiruošiau jiems pameluoti. Buvau girdėjęs, kad apie Oniškio miškus tuo metu jau siautė banditai.

Kuopos patrulis buvo sustabdytas ir atbėgęs vyras pranešė, kad vokiečių sargyba norėtų kalbėti su vadovaujančiu karininku. Išėjau ir sustojau ant bėgių. Šalia manęs, savo iniciatyva, atėjo puskarininkis su visu skyriumi ir lengvu kulkosvaidžiu ir plačiai išsiskleidę, sustojo ant bėgių.

Čia pat, už bėgių buvo pastatas, kuris plačiu ratu buvo aptvertas spygliuota tvora. Kieme, už vielų, gal koki aštuoni vokiečiai laikė paruoštus ginklus. Nieko nelaukdamas, aš jiems pasakiau vokiškai, kad esame 54 kuopa ir einam kautis su banditais. Vienas iš jų paklausė, kur yra banditai? Ranka rodydamas link Oniškio miškų, pasakiau, kad — ten. Tada iš karto šuktelėjau, vokiškai ir lietuviškai, pirmyn, ir visa kuopa,

jiems stebint, peržengė geležinkelį. Jau aušo rytas. Po gero pusvalandžio žygiavimo, sustojom labai gražiame beržyne. Pirmą kartą visi krito ant žemės. Leidau visiems trumpai pailsėti.

Užtekanti saulė pasveikino mus, bet kartu ir priminė, kad ji gali nustoti mums šviesti, jei čia per ilgai stoviniuosim. Nuo tos vietos reikėjo nedelsiant ir labai greitai kuopą išskirstyti į mažesnes grupes ir dingti. Kad vyrai galėtų pasiekti savo tėviškes, vieni turėjo eiti link šiaurės, kiti į vakarus ir taip toliau. Grupėms paskyriau vyresnius ir prašiau, davęs jiems mano adresą, kad man parašytų ar laimingai pasiekė savo namus. Aš pasiėmiau 22 vyrus ir vieną lengvą kulkosvaidį ir patraukėme Ukmergės kryptimi. Tuo metu netoliese skrendantis žvalgybinis lėktuvas mane erzino. Liečiau visoms grupėms skubiai apieisti beržyną ir prapulti atskirais keliais. Karių paklusnumas buvo stebėtinai.

Tame gražiame beržyne pasibaigė mano trumpa kelionė su gen. Plechavičiaus Rinktinės pirma kuopa. Su abejonėmis pradėjau tą kelionę, įstojęs į Rinktinę ir ne džiaugsmingai ji pasibaigė.

Išvesti kuopą, nežiūrint kokios tada buvo aplinkybės, privalėjau, tačiau palikti kuopos vadą grasinančiam likimui, man buvo skaudu. □

jaus jausmas. Rugpiūčio 17 d. Kaune įvyko protesto manifestacija prieš Entantę, kuri nustatė naują demarkacinę liniją. Tuo laiku Lietuvos laikraštis "Lietuva" rašė: — Lenkai steigia vis naujus dalinius, kurie bando veržtis gilyn į Lietuvą, o Sąjungininkai atiduodami lenkams mūsų žemes, nustatinėja vis naujus rubežius. Ko gero gali atiduoti ir senąjį Kauną.

1919.VIII.20 d. "The Chicago Daily News" išspausdino premjero Šleževičiaus interviu, kuriame jis pasakė: "Lietuva neis į jokias unijas ar federacijas su Lenkija. Be to, jis pabrėžė, kad Lenkija turi agrarų intencijų. Šleževičius dar pridėjo, kad Lenkija niekada nebus stipri, nors turi 40 milijonų gyventojų, iš kurių vos 18 mil save laiko lenkais. Likę, tai lietuviai, gudai, latviai, ukrainiečiai, čekai, vokiečiai ir žydai. Tokia Lenkija negali būti stipri. Joje visada fermentuosis nepasitenkinimas. Prancūzija nori, kad Lietuva būtų prijungta prie Lenkijos. Tačiau me, lietuviai, nenorime būti dalis to krašto, kuris vėliau bus sunaikintas."

Rugpiūčio 27 d. Lietuvos vyriausybė išsiuntė savo delegacijai į Paryžių telegramą, pranešdama apie lenkų invaziją į Suvalkiją. Jeigu lenkai veršis toliau, lietuviai imsis visų priemonių tą užkirsti. Santykiai dar labiau pablogėjo, kai POW Seinuose pradėjo suminėti lietuvius veikėjus. Pilsudskio unijos svajonė ir L. Wasilewskio intrigos privedė prie, ir taip jau blogų santykių, visiško pablogėjimo.

PERVERSMO BANDYMAS

Artinosi rugpiūčio pabaiga ir perversmo terminas. Rugpiūčio 24 d. Kawalec savo raporte pranešė, kad sąmokslininkai karininkai neturi nei vieno kareivio savo pusėje. Komplimentas lietuviams kariams. Toliau Kawalec reikalauja lenkų karinių jėgų pagalbos. Reikalingas Kauno-Vilniaus geležinkelio ruožo užėmimas.

Rugpiūčio 25 d. Kawalec skubiai pranešė, kad Seinų įvykiai pablogino padėtį. Dabar neįmanoma sudaryti lenkams palankios vyriausybės. Kauną galima būtų užimti tik trumpam laikui, gal keliom valandom, kol atvyktų lenkų kariuomenė. Taip raportavo Kauno POW komendantas Koscialkowskiui Vilniuje.

Ar Wasilewskis suprato reikalo rimtumą kada jis tą patį vakarą kalbėjosi su grįžtančiais iš Varšuvos Aukštuolaičius ir Narutavičium, kurie tarėsi su Pilsudskiu ir gavo jo palaiminimą perversmui. Padėties komiškas buvo tame, kad Vilniuje ir Varšuvoje tartasi ir planuota su asmenimis, kurie, be keletos asmenų, Lietuvoje nieko nereprezentavo.

Rugpiūčio 25-27 dienomis Wasilewskis tarėsi su Aukštuolaičiu ir Narutavičium ir nustatė būsimos vyriausybės sudėtį: gen. Žukauskas, prezidentas, autorius rašo diktatorius, jo adjutantas Hiliary Sipowicz, Kauno POW politinio skyriaus komendantas, be Aukštuolaičio ir Narutavičiaus į kabinetą buvo numatyti: Biržiška, Vileišis, Kairys, Tūbelis, Janulaitis, Žilinskas ir kiti. Kaip pasirodė, meška dar buvo nenušauta, bet jau padalinta.

Specialus Pilsudskio kurjeris, rotmistras Stanislaw

Radziwill, atvežė pažadėtus pinigus, ne markes, bet rublius, kurie Lietuvoje negaliojo. Jų buvo 3 milijonai. Pasiuntinys turėjo grįžti atgal į Varšuvą. Perversmas, kuris turėjo įvykti rugpiūčio 28-29 naktį, buvo atidėtas iki rugpiūčio 31 nakties.

Wasilewskis buvo tikras, kad viskas pasiseks. Pats suredagavo naujai vyriausybei deklaraciją, kurioje tarp kitų dalykų rašo: "...Lietuvos vyriausybė tvirtina, kad jokia sąjunga su Vokietija bei Rusija neįmanoma". Pradžioje buvo parašyta, "Lietuvos vyriausybė mato savo visapusišką vystymasi nuolatinėje sąjungoje su Lenkija". Tas sakiny vėliau buvo išbrauktas. Kiti punktai deklaracijos buvo tie patys, kuriuos Wasilewskis anksčiau Kaunė siūlė lietuviams.

Planuojami POW sąmokslų planai, sudaryti sukilimo būdu pro-lenkišką vyriausybę Kaune, pakrypo į skaudžią nesėkmę lenkų vyriausybei ir POW lenkų slaptai organizacijai Lietuvoje. POW sutartu laiku jau pradėjo savo niekšingą darbą, nutraukdama telefono ir telegrafo laidus Kauno apylinkėje, kad sutrukdytų susišinėjimą su karine vadovybe. Buvo vykdomi sabotazo veiksmai, nutraukti geležinkelio bėgiai, vienur kitur išstatyti POW postai. Buvo net iš anksto paruošta lenkų valdžios deklaracija, kurioje buvo atsakoma į sukilėlių pastatytos vyriausybės "deklaraciją", kuri turėjo būti paskelbta perėmus jai valdžią. Lenkų deklaracijoje buvo skelbiama: "Lenkijos vyriausybė priima ir pripažįsta Lietuvos vyriausybės deklaraciją ir remiantis ja, garantuoja Lietuvai, kuri sueina su Lenkija į nuolatinę uniją, tautines ir politines teises jos gyventojams". Be tos lenkų deklaracijos buvo iš anksto paruošti pranešimai Sąjungininkams ir Vatikanui. Vatikanui Wasilewskis rašė: "Le peuple et l'armee Lithuanienne instrument honni de l'oppression etrangere" (Lietuvos žmonės ir kariuomenė yra gėdingas priešas, pavergėjas įrankis).

Lietuvos vyriausybė buvo susirūpinusi. Rugpiūčio 39 d., ministeris pirmininkas priėmė lenkų Kauno delegaciją, kuri klause Šleževičių, ar jam yra žinoma, kad Lietuvos vyriausybė slaptai organizuoja lenkų suėmimus ir jų naikinimą. Ministeris pirm. atsakė, kad jam yra žinoma, kad lenkai ruošia sąmokslą-sukilimą, kurį organizuoja POW. Šleževičius apeliavo į delegatus, kad jie atšauktų ir susilaikytų nuo to katastrofiško, neprotingo žingsnio. Ministeris ragino lenkų delegacijos pirmininką skubėti, sakydamas, rašykite atsisaukimą, aš pataisyčiau, ir greitai jį paskelbsime. Kitaip sukilimas bus paskandintas kraujo jūroje. O aš, pasakė Šleževičius, būsiu jums didžiausiu priešu. Lenkų delegacija atsisaukimo nepaskelbė, tačiau nuo sukilimo susilaikė. Bet mažesnio mastabo sabotazo veiksmai buvo vykdomi.

Rytų žemių generalinio komisaro, Jerzy Osmolowskio, įgaliotinis Michal Kossakowski-Korwin, savo dienoraštyje pažymėjo: "Visa toji lenkų "konspiracija" Lietuvoje atrodo kaip komiška operetė". Michal Kossakowski-Korwin buvo KOK — Komitet Obrony Kresow organizacijos pirmininkas. Toji organizacija buvo įsteigta Varšuvoje. Jos tikslas buvo stipriai kariškai pasi-

ruošti ir užimti Lietuvą ir Gudiją. Organizacija buvo remiama ir finansuojama Lenkijos vyriausybės.

Pilsudskio rūmuose, Belvedere, apie sukilimą Lietuvoje buvo kalbama viešai. Pilsudskininkas, Walery Slawek, tuo laiku kapitonas, koridoriuje viešai, prieš svetimų žmonių, paklausė W. Komarą, ar artimas jo giminaitis Lietuvoje negalėtų būti panaudotas sukilimui. Vilniaus lietuviai taip pat žinojo, kad lenkai Lietuvoje ruošia perversmą. Mykolas Biržiška apie tai informavo Lietuvos vyriausybę Kaune.

Lietuvos vyriausybė ir prezidentas Smetona nenorėjo naudoti labai griežtų priemonių. Nežiūrint to, premjeras Šleževičius visą atsakomybę pasiėmė sau ir įsakė suimti sąmokslininkus, jų tarpe ir lietuvius karininkus, kurie buvo prisidėję prie sąmokslų. Suėmimai buvo pradėti iš 28 į 29 d. rugpjūčio. Buvo suimti 23 Lietuvos kariuomenės karininkai, kurių dalis buvo lenkų kilmės. Taip pat buvo suimti Lietuvoje veikiančios POW organizacijos vadai ir kiti atsakingi pareigūnai. Buvo suimtas ir Aukštuolaitis. Suimtųjų skaičius siekė 150 žmonių.

Tai buvo lenkams netikėtas smūgis. Nežiūrint to, POW organizacija Lietuvoje nebuvo likviduota. Rajmund Kawalec ir jo artimas bendradarbis, žvalgybos komendantas, liko nesuimti. Suimtųjų vietoje buvo paskirti nauji. Buvo galvota pašalinti lenkų karinį attachė, Wiktorą Dunnin-Wasowicz, iš Lietuvos, bet buvo susilaikyta. Lenkai ir POW ir toliau tebesvajėjo apie perversmą Lietuvoje.

Rugsėjo mėn. antroje pusėje Lietuvos saugumas buvo gavęs "turtinas" žinias iš Dowkont Wroblevskio, POW svarbaus pareigūno, kuris dirbo Vilniuje 2-me skyriuje su M. Kosciolkowskiu. Jis vėliau perėjo lietuvių pusėn. Pagal tas žinias, buvo suimti R. Kawalec ir Jan Niekrosz. POW štabe Kaune padaryta krata, kurios metu rasta pilni POW ir jos simpatikų sąrašai, taip pat ir jų archyvas. Dalis suimtųjų, dėl įvairių priežasčių, buvo paleisti. Likusiųjų teismas įvyko 1920.XII.24 d. Teisiamųjų suole sėdėjo 21 teisiamieji, kaltinami valstybės išdavimu. Kaltinamieji gavo dideles bausmes, bet neužilgo buvo paleisti bei iškeisti. Jan Niekrosz ir Jan Kontantynowicz mirė šiltine kalėjime 1922 metais.

NEPAVYKUSIO SĄMOKSLO PASEKMĖS

Rekompensuodami savo nepasisekimą dėl perversmo Lietuvoje, lenkai pradėjo melagingą antilietuvišką

propagandą. Lenkijos spaudoje pradėta planinga propaganda prieš Lietuvą ir lietuvius. Lengijos užsienių skyriai gavo instrukcijas pradėti reikalauti užsienių intervencijos Lietuvoje. Visam pasauliui buvo skundžiamasi, kad Lietuvoje lenkų tautybės piliečiai yra nežmoniškai skriaudžiami. Tačiau niekur nebuvo paminėta, kad ten buvo rengiamas lenkų sąmokslas. Lietuva pradėjo naudoti Muravjovo metodus, taip rašė lenkų laikraštis "Ziemia Suwalska". Lenkijoje, nuo nepavykusio sukilimo iki šių dienų, labai mažai terašoma apie anų laikų lenkų klastingus užmojus Lietuvos atžvilgiu. Lenkai vis kaltina lietuvius.

Toks lenkų elgesys privertė Lietuvą dar daugiau šalintis nuo Lenkijos. Turėti iki tol nežymūs santykiai visiškai užšalo. Lietuva atšaukė savo konsulą iš Varšuvos ir likvidavo konsulatą. Lietuvoje įsigalėjo įsitikinimas, kad lenkams negalima pasitikėti. Lenkai buvo klatingi ir priešingi Lietuvos nepriklausomybei. Lenkai negalėjo suvirškinti savo nepasitenkinimo. Jų garbė ir ambicija buvo ne galo pažeminta. Tiek darbo, pinigų ir žmonių aukota visiškam fiasco.

Lenkų politikos nesėkmingumas įrodė lenkams ir jos nerealumą. Jiems pasidarė aišku, kad jie klaidingai vertino Lietuvos valstybę ir jos vyriausybę. Lenkai nesuprato jaunos Lietuvos žmonių nusistatymo. Jiems atrodė, kad sąmokslą Lietuvoje padaryti ir pastatyti sau palankią vyriausybę, tai tik mažas, nereikšmingas "žaidimas".

Nuo to laiko prabėgo daug metų ir daug nelaimių įvyko pasaulyje, Lenkijoje ir Lietuvoje. Kaikurie lenkų politikai suprato savo praėjusios politikos klaidingumą Lietuvos atžvilgiu. Tačiau, dar yra nemažas skaičius fanatikų, kurie nuolat šaukia, kad Vilnius ir Vilniaus kraštas yra tik laikinai atskirti nuo Lenkijos valstybės. Čia pridėdu vienos lenkų organizacijos, Lenkijos Rytų Žemių Sąjungos — Związek Ziem Wschodnich R.P., Kolo British Columbia, leidžiamo biuletenio, 1976 m. spalio mėn., puslapį, kuriame rodomas žemėlapis su atgautom iš vokiečių sritim ir "laikiniai" prarastom žemėm rytuose, t.y., Vilnija. Lenkijos egzilinė vyriausybė nepripažįsta Jaltos nutarimų, ji reikalauja 1939 metų turėtų sienų. Lietuviai nebuvo ir nėra priešingi geriems santykiams su lenkais. Lietuviai nori tik vieno, kad būtų aiškiai pasakyta ir atsisakyta nuo jų užgrobtų lietuviškų žemių ir Lietuvos sostinės Vilniaus. Tai padarius, atsidadytų plačios galimybės lenkų-lietuvių dialogui ir bendradarbiavimui visose srityse. □

Gen. Povilo Plechavičiaus monografija yra jau atspausdinta ir įrišta. Siuntinėjimas užsisakiusiems knygą yra pradedamas. Supažindinimas su knyga įvyks spalio 21 d., Kultūros Židinyje, New Yorke. Knygą apibūdins visuomenininkas Morkus Šimkus iš Baltimorės.

HITLERIO KERŠTAS

(Iš vokiečių nacizmo istorijos)

O. URBONAS

Apie Hitlerį yra prirašyta visa eilė knygų, nekalbant jau apie begalinį skaičių atskirų straipsnių žurnaluose ir laikraščiuose. Ypatingai daug apie jį buvo rašoma tuojau po II Pasaulinio karo, bet ir šiandien dar, laikas nuo laiko, atsiranda rašinys, kuris paduoda naujus ir nežinomus, o jei ir žinomus, tai neužtektinai detaliai išnagrinėtus, faktus. Dauguma atsiliepimų apie Hitlerį yra neigiami. Jų tarpe galima rasti aprašymų tokių Hitlerio niekšybių, kurioms, jei nebūtų patvirtinančių dokumentų, sunku būtų ir patikėti. Vieną iš tokių jo niekšybių, paimtų iš „vokiečių nacizmo istorijos“ aš čia ir noriu aprašyti.

Visiems yra žinoma, kad pagal Versalio sutartį Vokietijai buvo leista laikyti kariuomenę tik iš 100,000 vyrų. Nustatydami tokį mažą skaičių, karo laimėtojai manė, kad jie visiems laikams panaikins prūsųškąjį militarizmą ir kartu vokiečių profesionalinę kariuomenę. Vienkart buvo panaikintas vokiečių generalinis štabas ir buvo uždrausta jį atgaivinti. Kad suorganizuotų tą 100,000 žmonių armiją, vokiečiai sudarė naują organą „Truppenamt“, kurio priešaky atstojto generolas Werneris von Blombergas. Jis, drauge su generolu von Sektu ir padėjėjais, teisingai yra laikomi vokiečių kariuomenės kūrėjais.

Tiesa, namažai jiems padėjo sovietai. Sudarius, sąjungininkų dideliu nusistebėjimui, su sovietais Rapalo taiką, vokiečiai išsiderėjo sau teisę Sovietų Sąjungos teritorijoje treniruoti savo karo lakūnus ir jūrininkus, išmėginti naujus tankų ir lėktuvų tipus ir įrengti mokyklą, kuri turėjo sudaryti būsimojo generalinio štabo užuomazgą. Kremliaus valdovai manė, kad turėdami Vokietiją sustiprėjusią ir vėl galingą savo sąjungininke, jie galės ją panaudoti savo diplomatiniam žaidime su Vakarų valstybėmis.

Perėmus Vokietijoje valdžią naciams, generolas von Blombergas buvo paskirtas karo ministru, generolas baronas von Fritčė — kariuomenės vadu. Šie du generolai manė ir tikėjo, kad prie Hitlerio jiems yra užtikrinta karjera, nes jie gi suorganizavo kariuomenę ir be jų pritarimo ir dalinai pagalbos, Hitleris nebūtų galėjęs paimti į savo rankas valdžią, nes jei politinėje kovoje nacių su Veimaro respublika kariuomenė oficialiai ir buvo neutrali, tai niekam nebuvo paslaptis, kad generolai, kaip ir bendrai visas karininkų korpusas, simpatizavo naciams, dėl to, kad jiems valdant, tikėjosi ne tik atstatyti Vokietijos galybę, bet atsilyginti ir už karo pralaimėjimą.

Tačiau, neužilgo po to, kai naciai užgrobė visą valdžią, tarp buvusio generalinio štabo atstovų ir nacių prasidėjo nesuspriatimai. Hitleris, bendrai, neapkęsdavo generolų, tuo labiau autoritetų, o kadangi tie du generolai kaip tik naudojosi kariuomenėje di-

deliu autoritetu, jo neapykanta, pirmon eilėn, buvo nukreipta prieš juos. Bet jis suprato, kad tuo momentu pradėti kovą su tais generolais, kurie sukūrė kariuomenę ir padėjo jam priėti prie valdžios, yra negalima, reikalinga buvo išlaukti tinkamo momento, o laikinai reikėjo vaidinti draugystę ir santykiuoti kaip su Blombergu, taip ir su Fritčė. Tai buvo „apskaičiuotos vedybos“, Hitleriui buvo reikalinga karinė galybė, o generolams stipri ir skaitlinga kariuomenė, su kurie jie svajoto atsiskaityti už karo pralaimėjimą ir Versalio sutartį. Taip reikalai tęsėsi iki tos nelemtos dienos, kai 1937 metų lapkričio 5 d. Hitleris pakvietė visus savo bendradarbius ir padėjėjus į savo kanceliariją Berlyne, Wilhelmstrasse. Tame pasitarime su Hitleriu dalyvavo: Göringas, von Blombergas, von Fritčė, admiralas Rederis, Užsienių Reikalų ministeris von Neuratas ir Hitlerio asmeninis sekretorius pulkininkas Fridrichas Chosbachas, kuris vedęs pasitarimo protokolą. Visi kiti į posėdį nebuvo įsileisti ir laukė gretimuose kambariuose.

Ištisas 4 valandas Hitleris aiškino savo klausytojams būsimojo karo programą. Jis ilgai iš išsamiai aiškino klausytojams apie Vokietijai ir vokiečiams reikalingą „gyvenimo teritoriją“ ir apie galimybę realizuoti revanšą — tą ilgametę visų kariškių svajonę.

Trumpai sakant, jo programa apėmė: „Visus tuos klausimus, kuriuos mes galim išspręsti vien tik jėga“. Hitleris detalai išdėstė savo pagrindinį planą: žaibo smūgį priešams; iš pat pradžių — Austrijos ir Čekoslovakijos užgrobimą, toliau Lenkijos, ir, galų gale, Prancūziją, su „kuria mes greit susitvarkysim“. O toliau — Rytai ir Rusijos begalinės platybės. Baltijos valstybės — tai menkiekis, apie kurį neverta ir kalbėti.

Klausytojai sėdėjo ir tylėjo, daugumas jų buvo tiesiog pritrenkti ir laikė Hitlerio planą beprotyste. Hitleris gi manė, kad jo planas bus entuziastiškai priimtas, ypatingai kariškių, kurių pagalba jam buvo taip reikalinga. Bet Blombergas ir Fritčė tylėjo. Po to, vienas po kito, jie pradėjo papunkčiais sukritikuoti tas fantazijas ir svajones. Pirmiausia, vokiečių kariuomenė tuo metu dar nebuvo pasirengusi karui. Austrijos ir Čekoslovakijos užpuolimas, jie manė, tuojau iššauktų smūgį iš Prancūzijos ir Anglijos, o Lenkijos užpuolimas — iššauktų karą su sovietais. „Vokietijos karinės strategijos klaida“, tvirtino jie, „yra ta, kad Vokietija negali, ir dėl to neturi leisti sau prabangos kariuoti dviejuose frontuose. Taip įvyko I Pasaulinio karo metu, taip bus ir ateity, tik Vokietijos katastrofa šį kartą būtų žymiai baisesnė negu 1918 metais, tą mes visuomet turim atminti“.

Po to pasitarimo Hitleris, kalbėdamas su savo artimiausiais, reiškė pasipiktinimą tais „viduramžių riteriais“, kaip jis juos vadino, kurie bijo ir savo šešėlio. „Jie nieko nepramoko“, šaukė jis, „bet aš priversiu juos klausyti ir daryti tai, ką jiems įsakysiu“!

Nei kalbos, nei prašymai, Blombergo ir Fritčės, neįtikino Hitlerį ir nepaskatino jo atsisakyti nuo plano užkariauti visą Europą nuo Atlanto iki Uralo. Tą

pat dieną, priimdamas tą likiminį Vokietijai planą, Hitleris nusprendė atsiskaityti su tais neapkenčiamais "bailiais", pirmon eilėn, su Blombergu ir Fritčė.

Blombergas ir Fritčė, žinoma, ir nemanė, kad jų likimas buvo jau išspręstas ir kad Hitleris pavedė gestapo vadovybei surasti priemonių pašalinti tuos "bailius". Hitleris, žinoma, galėjo ir pats vienas atleisti Blombergą ir Fritčę iš tarnybos, tačiau jis gerai suprato, kad kariuomenė Blombergo ir Fritčės iš tarnybos atleidimą priimtų kaip įžeidimą. Reikalinga buvo veikti atsargiai.

Blombergo priešai greit išaiškino, kad Blombergas yra įsimylėjęs savo sekretorę, Erną Griun. Tačiau, našliui Blombergui jau ėjo 59 metai, o sekretorė buvo tik 23 metų. Jis nežinojo ką daryti. Turėti sau paprastą meilužę — jis nenorėjo, nes svajojo apie šeimyninį gyvenimą, tuo labiau, kad jis matė, jog ir Erna atsako į jo jausmus. Bet, iš kitos pusės, vesti ją jis svyravo. Kaip bebūtų, jis vis tik priklausė bajorams, kilęs iš Prūsijos junkerių, ir vedybos su paprasta mergaite jam, kuriame seni prietariai dar tvirtai laikėsi, atrodė bus mezaliansu. Taip pat nežinia buvo, kaip pažiūrės į tokias vedybas fūreris. Jis nutarė pasitarti su Goringu, nes tas priklausė tam pačiam luomui, be to buvo kadro karininkas ir pasižymėjęs karo metu. Goringas visiškai palaikė Blombergo vedybų planą. "Viskas tas tėra prietariai", atsakė jam Goringas, "viskas tas senai atgyventa ir dabartinėje Vokietijoje tas neturi jokios reikšmės. Atvirkščiai, bus be galo gerai, aristokratas generolas ir paprasta mergaitė, tas tik įrodys, kad visi luomai apsiunge, visi luomai yra už vieningą Vokietiją. Aš pats pasikalbėsiu su fūrieriu ir esu užtikrintas, kad jis jūsų vedybas visiškai pripažins ir jas palaikys".

Tačiau, buvo dar ir kita kliūtis: Erna pakartotinai pasakojo Blombergui, kad ji turi pažįstamą, beveik sužieduotinį. Tiesa, ji dar nėra davusi jam savo sutikimą, bet... Ir čia Blombergui į pagalbą atėjo Goringas. Geštapo pagalba tam jaunuoliui buvo išmokėta atitinkama suma pinigų, ir jis, neva tarnybos reikalais, buvo išsiųstas į Pietų Ameriką. Geštapas visuose tuose žygiuose mielai padėjo Goringui, nes Blombergo mezaliansas turėjo būti pirmas žingstis jo žlugimo. Hitlerio įsakymus jie mokėjo pildyti tiksliai ir greitai.

1938 metų sausio 12 dieną Vokietijos karo ministeris feldmaršalas von Blomberg ir panelė Erna Griun apšvedė. Blombergo liudininku buvo pats Goringas. Tą pat dieną jaunavedžiai išvyko į Kapri salą, į povestuvinę kelionę. Ir tuoj kilo didelis skandalas! Berlyne pradėjo kursuoti gandai, kad buvusioji Blombergo sekretorė, o dabar ponija Blombergienė, Berlyno gatvėse vertėsi prostitucija. Kas paleido tuos gandus ir kas juos platinė — buvo nežinoma, bet atspėti buvo nesunku — geštapas. Feldmaršalo draugai, generalinio štabo karininkai ir karo ministerijos tarnautojai darė viską, ką galėjo, kad apgintų savo viršininko garbę. Viskas tas atrodė visiškai neįmanoma, nes priimant Erną Griun į karo ministeriją, jos

praeitis buvo griežtai patikrinta.

Tačiau, gandai plito. Dar daugiau — jie pateko į užsienio spaudą, iš ten ir į vokiečių spaudą. Prancūzų iliustruoti žurnalai atspausdino atitinkamas nuotraukas ir net Ernos Griun "klijentų" pavardes. "Ar tai tiesa, ką pasakoja apie poniją Blombergienę"? lyg ir pripuolamai Hitleris paklausė Goringą, "jūs gi su juo draugaujate ir turit tai žinoti". Nustebintas Goringas, tačiau, nieko nežinojo, teisingiau sakant, vaidino, kad jis nieko nežino. Iš policijos Goringui buvo atsiųsta byla su pažymėjimu "Erna Griun". Tarp ten esančių dokumentų buvo ir tokių, kurie rodė, kad Erna Griun už prostituciją buvo keleta kartų policijos sulaikyta, kad ji net gavo "geltoną bilietą" ir turėjo kas savaitę atvykti sveikatos patikrinimui. Byloje atsirado ir įrodymas, kad Ernos Griun motina Berlyne laikė "pasimatymo salioną" ir kad yra nežinoma kas yra jos tėvas. Byloje buvo ir Ernos Griun nuotraukos ir nurodytos kainos, kurias ji ėmė už "vizitą". Kažkas pradėjo tas nuotraukas plačiai platinti Berlyne. Jose buvo užrašas: "Tai karo ministerio Vernerio von Blombergo žmona".

Keleta dienų vėliau, papkė su Ernos Griun byla pateko ant Hitlerio stalo. Jis tuojuo iššaukė visą eilę generolų, su Keiteliu ir Jodliu priešaky. Buvo matyti, kad jis buvo be galo patenkintas. "Tai viso Vokietijos kariuomenės karininkų korpo įžeidimas", šaukė jis, "iš mūsų juokiasi prancūzai, anglai ir net lenkai. Šitą komediją reikia tuč tuojaus užbaigti. Negalima gi, kad vokiečių feldmaršalas vestų prostitutę"! Tą pat vakarą jaunas jūrų karininkas išskrido į Kapri su Hitlerio įsakymu Blombergui tuč tuojaus persiskirti su Erna Griun, arba nusižudyti, kas būtų visiškai pagal senas vokiečių kariuomenės karininkų korpo tradicijas.

Supykęs feldmaršalas atsisakė klausyti karininko, Hitlerio pasiuntinio, kalbos, sudraskė jam atsiųstą "bylos" nuorašą ir sušuko: "Aš neskaitau tokius niekšiskus raštus"!

Blombergas nesutiko nei skirtis su Erna, nei nusižudyti, net nei paaukoti savo atostogų paskutines dienas. Jis pasiuntė Hitleriui laišką, kuriame pareiškė, kad sutinka išeiti į atsargą, bet skirtis nuo Ernos jis nemano.

Išėjus feldmaršalui Blombergui į atsargą, Hitleris įsakė jo pavardę išbraukti aukštesniųjų vokiečių karininkų sąrašuose.

Visoje šitoje istorijoje liko neaiški Goringo rolė. Po Blombergo išėjimo į atsargą, Hitleris paskyrė Goringą savo pavaduotoju su titulu "Šalies pirmasis karys". Kai kas iš nacizmo istorikų mano, kad visos tos istorijos iniciatorius buvo pats Goringas. Jis, manoma, šį tą žinojo iš Ernos Griun praeities. Jei ji ir turėjo meilužį, tai vis gi prostitute ji niekuomet nėra buvusi, o sudaryti atitinkamą bylą, Trečiajame reiche geštapai sunkumų nesudarė.

Karininkų susirinkime Goringas pasmerkė Blombergą, sakydamas, kad feldmaršalas pažeidė vokiečių karininkų garbės kodeksą.

Tačiau, daugiausia patenkintas buvo Hitleris. Galų gale jis atsikratė feldmaršalo, kuris nenorėjo sutikti su jo planais ir ateityje galėjo pamėginti juos sutrukdyti.

Atsikratęs feldmaršalo von Blombergo, Hitleris nusikreipė į antrąją auką. Pasiliko dar vienas iš 1937 metų lapkričio 5 dienos posėdžio dalyvių, kuris drįso Hitleriui griežtai prieštarauti ir kritikuoti jo Europos užkariavimo planą. Tai buvo generolas pulkininkas Baronas von Fritčė. Tačiau, pasiknisti po juo, pasirodė, buvo žymiai sunkiau. Jo asmens byloje, kurią sudarė geštapas su policija, neatsirado nei mažiausios dėmelės, kuria būtų buvę galima pasinaudoti. Reikalinga buvo ką nors sugalvoti — ir geštapas sugalvojo.

Berlyno gatvėje geštabas surado jaunuolį, be aiškaus užsiėmimo, homoseksualistą. Toliau viskas buvo visiškai paprasta. Tas jaunuolis, Hans Schmidtas, „prisipažino“, kad jis dažnai „susitikdavo“ su Baronu von Fritčė, nurodė susitikimo adresus ir savo „uždarbį“ dydį. Po Berlyną pasklido atitinkami gandai. Von Fritčė, apie tai sužinojęs, tuojau pareikalavo karininkų garbės teismo sušaukimo ir akistatos su Schmidtu.

Pašauktas pas Hitlerį, von Fritčė davė vokiečių karininko garbės žodį, kad jis niekuomet tokiais „reikalais“ neužsiiminėjo ir prašė Hitlerį įsakyti praveisti kuo stropiausią tardymą. Jis neabejojo, kad viskas buvo suruošta jo priešų ir kad tardymas, jei bus vedamas objektyviai, nurodys į geštapą. Tuo momentu atsidarė durys ir adjutantas įvedė į Hitlerio kabinetą Schmidta.

„Tai jis?“ paklausė Hitleris Schmidta.

„Taip, taip, tai jis“ sumišęs atsakė Schmidtas, „jis pats“.

Baronas von Fritčė ramiai išsiėmė iš akies monoklį ir su panieka pasakė: „Aš šito žmogaus savo gyvenime nesu matęs. Tai koks nors nesusipratimas, jei ne kas tai blogesnio. Kam jūs daugiau turėtumėt tikėti, vokiečių karininkui, ar ištvirtėliui?“

„Gana, barone“ sušuko Hitleris, „aš reikalauju jūsų pasitraukimo ir tai tuč tuojau“.

Ir čia įvyko tais laikais negirdėtas įvykis: „Niekuomet“!, sušuko Fritčė, „aš reikalauju karininkų garbės teismo sušaukimo. Jūs, žinoma, galite mane pašalinti, bet aš niekuomet atsistatydinimo prašymo nepaduosiu, tai būtų mano prisipažinimas tuo, kuo aš nesu kaltas“, jis apsisuko ir išėjo iš Hitlerio kabineto.

Kitą dieną von Fritčė buvo pašalintas iš kariuomenės vado vietos ir perkeltas į rezervą. Jo prašymą sušaukti garbės teismą Hitleris išpildė; von Fritčė jau buvo baigtas žmogus, tai kodėl neišlaikyti kurtuaziją.

Garbės teismas, sudarytas iš karininkų ir teisingumo ministerijos atstovų, labai greit ir lengvai nustatė, kad Schmidto parodymai buvo melagingi. Prispaustas prie sienos, jis prisipažino, kad melavo, pa-

sakė pavardes tų, kurie jį papirkio ir privertė meluoti. Garbės teismas pilnai išteisino baroną von Fritčę ir savo nutarimą persiuntė Hitleriui. Ir vis gi, von Fritčė nebuvo sugražintas į tarnybą.

„Istorija su generolu von Fritčė“, rašo savo atsiminimuose štabo viršininkas, generolas Liudvikas Bekas, „visam laikui nutraukė ryšius tarp senųjų vokiečių kariuomenės karininkų ir Hitlerio.“

Jei Blombergo „byloje“ dar buvo šis tas, prie ko galima buvo prikibti, tai visiems buvo aišku, kad von Fritčės „byla“ buvo gryna provokacija, geštapo ir paties Hitlerio šantažas. Nežiūrint garbės teismo sprendimo, Hitleris paliko von Fritčę rezerve ir išleido įsakymą: „Nuo šios dienos aš pats stoju Trečiojo reicho ginkluotų jėgų priešaky“.

Vokietijos jūrų attache, JAV kapitonas Asmanas, savo atsiminimuose rašo: „... taip buvo sunaikintas pasitikėjimas tarp armijos ir Hitlerio. Tai prasidėjo nuo Blombergo ir Fritčės „bylos“, o pasibaigė 1944 metų liepos mėnesio dienomis. Viskas tas privedė prie nepataisomų klaidų ir sprendimų. Hitleris, šis buvęs gefreiteris ir diletantas visuose karo reikaluose, atsistojo Vokietijos karinių jėgų priešaky. Jis pridarė begalybę karinių-strateginių klaidų, ir nepasitikėdamas nei vienu protingu patarimu iš prityrusių žmonių ir specialistų privedė Vokietiją prie baisiausios katastrofos ir pilno sunaikinimo“.

Hitleris niekad nedovanodavo savo priešams, o priešais jis laikė visus, kurie drįsdavo su juo nesutikti ir jam prieštarauti. Taip jis atkeršijo von Blombergui ir von Fritčėi — tiems, kurie jo planus dėl „gyvenimo teritorijos“ laikė fantazijomis ir bepročio iliuzijomis. Jau tada, 1937 metais, Blombergas ir Fritčė matė prie kokios katastrofos Hitleris veda Vokietiją ir vokiečius.

Feldmaršalas von Blombergas visą karo laiką išgyveno Bavarijoje su savo Erna, nedideliame kaime. Jis keleta kartų siūlė Hitleriui savo tarnybą, bet kiekvieną kartą gaudavo neigiamą atsakymą, arba negaudavo jokio atsakymo.

Po Vokietijos kapituliacijos Blombergas buvo sąjungininkų suimtas ir įmestas į kalėjimą. Jis, drauge su kitais naciais turėjo būti teisiamas Nūrenberge, tačiau, nesulaukęs teimo, kalėjime mirė. Mirdamas jis dėkojo savo Ernai ir ją laimino, vadindamas ją „viso mano gyvenimo tikra meile“.

1952 metais vokiečių laikraščiuose pasirodė trumpa žinutė: „Erna Griun, gavusi masazistės diplomą, atidarė masazo kabinetą ir moterų kirpyklą N. kaime“. Laikraštyje tilpo ir jos kuklos gyvenimo aprašymas, tame pačiame kaime, kuriame ji gyveno su savo vyru. Jos kambaryje buvo daug Blombergo nuotraukų ir prie jo portreto visuomet buvo padėtos gėlės. „Aš jį atsiminsiu iki mirties“, pasakė ji žurnalistui.

Generolas pulkininkas von Fritčė karo pradžioje nuėjo savanoriu su savo senu, 12 artilerijos Fridricho Didžiojo pulku, kaip to pulko vadas. Kautynė-

(nukelta į virš. 3 psl.)

Mirties

ANTANAS
SKIRKA

Sesėlyje

— Bet kaip tu, tikras rusas ir dar vokiečių karo belaisvis, galėjai emigruoti į Australiją? Visus tokius, rusų repatriacinė komisija, pasibaigus karui, tuojau surinko ir išvežė į “placiąją tėvynę”, ten jų likimas yra nežinomas, o greičiausia, toks pat, kaip ir gen. Vlasovo armijos karių. Juk žinai, kad tėvas, draugas ir mokytojas Stalinas bei jo įsakymų vykdytojai — enkavedistai su tokiais mokėjo atsiskaityti. Tą puikiai patyriau ir aš, ištisis metus išgyvenęs, vadinamos, komunistinės sistemos režime, kai Lietuva buvo okupuota. Tu tą viską, manau, geriau žinai, nes juk esi buvęs raudonosios armijos karininkas, — kalbėjaisi su bendro darbo draugu Vanka.

Į Australiją su Vanka atvykome tuo pačiu laiku ir pereinamoje emigracinėje stovykloje gavome tą patį darbą: skaldyti stovyklos virtuvei malkas. Taip mes pradėjome, dar Vokietijoje pasirašytą, darbo sukaktį atlikti. Australiškų eukaliptų medis yra kietas ir šakotas, mūsų darbas buvo nelengvas, todėl jo niekas mums nepavydėjo ir nesiruošė paveržti. Ir taip mudu dirbome jau keleta mėnesių. Vanka buvo draugiš-

kas vyras, rimtas, darbštus, žiaurus ir kieto gyvenimo iš jaunystės užgrūdintas. Jis atvyko į Australiją viengungių grupėje ir čia jautėsi labai laimingas.

Savo dienos darbą jau buvome užbaigę ir abu pavargę susėdome pailsėti, kol eisime į savo kambarius stovyklos barakuose. Buvo pats vidurvasaris. Saulė kaitino be pasigailėjimo ir aplink mus styrojo išdeginta, parudavusi žolė ir pageltę krūmokšniai. Stovyklos rajono eukaliptuose — savotiškai “čiulbėjo-ulbėjo” juodmargės varnos — magpie. Mažos įkyrios musės nei valandėlei nedavė ramybės. Užsirūkėme, kad apsigintume nuo įkyrių mūsų ir Vanka, patraukęs kelis dūmus, tarė:

— Klausyk! Pasibaigus karui, Vokietijoje aš skaičiausi lietuvis. Kaip tokio, manęs rusai negalėjo priversti repatrijuoti į Rusiją. Kaip lietuvis atvykau ir į Australiją. Ir aš tau atvirai pasakysiu, kad tokių kaip aš, atvyko čia nemaža. O dar daugiau tikrų rusų čia atvyko, prisidengę latvių, estų ir lenkų tautybės skraiste.

— Matai, mano tėvas prieš pirmąjį Pasaulinį karą gyveno ir dirbo Lietuvoje, kaip caro

valdžios “činauninkas”. Aš gimiau Lietuvoje ir oficialiai esu Lietuvos pilietis pagal gimimo metrikus, kurie mane išgelbėjo, nes juos išsaugojau ir dabar dar tebeturiu. Taigi, oficialiai su mano pilietybe viskas tvarkoje, ar kam tai patinka ar nepatinka, — nusijuokė Vanka.

Abu patylėjome, patraukėme dūmo, o Vanka ir vėl sako:

— Prasidėjus pirmajam Pasauliniam karui, tėvai, bėgdami nuo vokiečių ir artėjančio fronto, vėl grįžo į Rusiją, į tėvo gimtąjį miestą. Tuo metu dar gana mažas buvau, bet dar prisimenu bolševikų revoliucijos laikus. Jau pirmomis revoliucijos dienomis tėvą, kaip buvusį aukštą caro valdžios valdininką, revoliucionieriai areštavo ir daugiau jo nebematėme. Mes buvome trys broliai, o aš — pats jauniausias. Taigi, visi trys augome globojami vargšės motinos. Tada prasidėjo mūsų vargas, badas ir skurdas, kuris mane lydėjo visą gyvenimą, lygiai kaip milijonus kitų tokių pat rusų. Sunku apipasakoti ir įsivaizduoti mano gyvenimas tam, kuris negyveno komunistinėje santvarkoje ir kuris nematė savo akimis visų tų bolševikinių baisenybių. Bet žmogus, ypač rusas, turiu pasakyti, daug pakelia ir todėl vėliau, nematydamas kitos išeities, nors širdyje šlykštėdamasis, bet alkanu gyvenimo verčiamas, įstojau į komjaunimo organizaciją. Tik tuo būdu buvau priimtas mokyklon ir vargais negalais, baigiau vidurinį mokslą. Tuomet buvau pašauktas atlikti karinę prievolę ir stojau į karo mokyklą. Užbaigęs ją, buvau pakeltas jaun. leitenantu, išsiųstas į pulką ir ten paskirtas būrio vadu.

— Aš manau, kad tada vargai ir pasibaigė? Toliau gyvenai jau kaip karininkas, viskuo aprūpintas ir be baimės likti be darbo?

— Tu gerai nežinai komunistinės santvarkos, nei tos santvarkos darbo sąlygų, ypač raudonojoje armijoje, — liūdnai šyptelėjęs, tarė Vanka.

— Kariuomenėje man kaip tik prasidėjo nauji pavojai, vargai ir rūpesčiai bei nemigos naktys, nežinant kas kiekvieną dieną laukia. Baimė ir siaubas mane persekiojo ir lydėjo net ir karo laiku visuose frontuose. Komunistinėje gyvenimo sistemoje yra reikalaujama, kad žmogus eštų ir persekiotų žmogų. Supranti? Taip kaip vandenyje žuvis ēda žuvį, jeigu tik pasitaiko mažesnė, arba kusių pajėgia suėsti, taip ir komunistinėje valdymo sistemoje kiekvienas žmogus turi sekti, išdavinėti, kankinti ir atėjus laikui, sunaikinti kitą tokį patį žmogų už mažiausią nukrypimą nuo partijos nustatytos politinės linijos. Ir kuo tai brutaliau ir įžūliau atliekama, žinoma,

einant prieš savo sąžinę ir humaniškumą, tai yra, kuo šlykščiau išdavinėjama, skundžiama, kankinama ir žodoma, tuo valdančioji klika — partija jaučiasi stipresnė ir saugesnė. Tam atlikti yra leidžiama visi būdai ir visos priemonės, kad ir žiauriausios. Ir nelaimingas yra tas, kas šių niekšiško progų neišnaudoja! Toks žmogus yra pasmerktas anksčiau ar vėliau žūti, nes partijai, kaip ji šiuo atveju aiškina ir supranta, ištižę žmonės yra nereikalingi. Toki yra numatyti, taip vadinamo, partinio aktyvo ataskaiton, budriai sekami ir kiekvienu momentu gali būti sunaikinami. Tokių asmenų visa karjera ir bent kiek pakenčiamas gyvenimas šioje žemėje yra jau partijos nuspręstas už akių, nes jie tik vos egzistuoti gali, nes jų gyvenimas tęsiasi tik dienomis. Taip buvo ir man. — Vanka liūdnei apsidairė aplinkui, tylėdamas, pamažu susisuko naują sukteinę, užsirūkė ir vėl pradėjo pasakoti:

— Antrais mano tarnybos metais vyko dideli raudonosios armijos manevrai. Mūsų pulkas turėjo toli žygiuoti laukais ir miškais, užimti savo pozicijas prie vienos didelės upės. Raudonarmiečiai žygiavo pėsti, nešdami visą savo mantą ir ginklus ant pečių, o mes, visi karininkai, turėjome arklius ir jojome raiti, kiekvienas prie savo vadovaujamo dalinio. Tik su trumpais nakties poilsiais miegui žygiavome jau trečia diena. Mes, karininkai, buvome jau išvargę ir vos laikėmės ant arklių, o kareiviai, žygiuodami pėsti, buvo visiškai nusikamavę ir slinko vos kojas pavilkdami.

Sustojus trumpam pietų poilsiui ir vėl pasigirdus komandai žygiuoti, vienas mano būrio kareivis nepaklausė komandos ir pasiliko begulys. Aš priėjau ir jis man parodė savo kruvinas, batų nugaružtas kojas, dejavo iš skausmo ir prašė jį palikti čia pat miške. Aš jį įkalbinėjau kaip nors eiti kartu su visais, nes žinojau, kad jam bus blogai pasilikus. Pagaliau, apvyniojome jo kojas švariais skudurais ir jis, sukaukęs visas jėgas, dejuodamas, nužygiavo su daliniu.

Pasirodo, tą įvykį tuojau sužinojo dalinio politrukas, kuris apie tai pranešė pulko komisarui. Apsistojus pulkui nakvynei, aš buvau iškvieistas pas pulko vadą ir pulko komisarą. Pristačiau, atidaviau pagarbą ir stovėjau ramiai, nujausdamas, kad nieko gero negaliu laukti. Ten įvyko maždaug toks pasikalbėjimas:

— Raudonarmietis Ivan Kiričenko, šiandien atsisakė klausyti komandos, keltis ir eiti kartu su daliniu. Ką, drauge leitenante, darei, kad jis tuč tuojau vykdytų komandą?

Nieko gero nežadančiu balsu klausinėjo mane pulko komisaras. Pulko vadas paniūręs sėdėjo ir tylėdamas žiūrėjo į mane.

— Raudonarmietis Kiričenko buvo labai išvargęs, sužeistomis kojomis, aš jį raginau klausyti komandos ir jis manęs paklausė, drauge komisare, — atsakiau atiduodamas pagarbą.

— Tu esi ne karininkas, bet lepšys, jeigu nežinai kaip tokiu atveju turėjai pasielgti. Turi naganą prie diržo ir kaip jo viršininkas, turėjai į jokiais kalbas su tuo niekšu nesileisti, bet jam atsisakius eiti, tuojau pat, ten vietoje, jį nušauti. Supranti? Raudonoji armija privalo būti drausminga ir kovinga. Niekšai ir ištižėliai nei partijai, nei draugui Stalinui, nei tėvynei nereikalingi, — šaukė, į mane pirštu rodydamas, komisaras. Aš tylėjau jau nujausdamas, kas manęs laukia ateityje.

— Klausau, drauge komisare! — atidaviau abiems viršininkams pagarbą, sumušiau kulnėmis ir apsisukęs išėjau.

Pasibaigus manevrams, vėl grįžome į savo kareivines, tęsti kareivių apmokymą. Čia vėl tuojau buvau iškvieistas tardymui dėl ano įvykio su nelaimingu raudonarmiečiu. Po metų vėl buvau tardomas ir greičiausia, būčiau buvęs atleistas iš armijos, jei nebūtų ruošiamasi karui su vokiečiais.

Gana greitai po to su pulku išvykau į suomių frontą. Čia prasidėjo didelės ir žiaurios kovos, nes suomiai atkakliai, herojiškai ir tiesiog desperatiškai gynė savo kraštą ir laisvę. Tai buvo labai sunkus ir rusams daug gyvybių pareikalavęs karas. Raudonoji armija buvo neparuošta tokiam karui ir nebuvo tikėtasi, kad tokia maža suomių tauta ir tokia, palyginti, maža jų kariuomenė išvystys tokį smarkų kovingumą. Rusų kariuomenė neturėjo tokiam šaltam suomijos klimatui tinkamos aprangos, nei pritaikintų žiemos karui ginklų, nei susisiekimo priemonių. Pagaliau, net tankai, kada jie buvo gyvybiniai reikalingi, neveikė žiemos šaltyje. O šaltis buvo toks, kad liejamas vanduo momentaliai virsdavo ledu.

Gi suomių kariuomenė turėjo savo krašto klimatui pritaikytus drabužius ir ginklus, jie buvo užsigrūdinę savo klimate, o svarbiausia, jie žinojo, kad jie kovoja netik už savo tautos laisvę, bet ir už jos gyvybę.

— Apie tą karą anuo laiku man teko skaityti mūsų spaudoje, dar gyvenant Nepriklausomoje Lietuvoje. Mes visi gėrėjomis suomių tautos herojiškumu ir visas pasaulis buvo nustebęs. Keturių milijonų tautai stoti į atvirą kovą su dviejų šimtų milijonų valstybe buvo kažkas nepa-

prasta. Suomių drąsa prilygo garsiųjų istorinių Termopilų didvyrių kovos dvasiai, — pritariau aš.

Vanka nusviedė cigaretės nuorūką, nusispiovė ir pastebimai susijaudinęs, pakeltu tonu, tarė:

— Tau teko tik skaityti, bet man teko ir dalyvauti šiame kare, viską matyti savo akimis ir kiekvienu momentu rizikuoti gyvybe. Ten kartuėjo nuožmus frontinis ir partizaninis karas. Suomiai labai sumaniai ir drąsiai, savo pašliūžininkų daliniais, naktimis, staiga pralauzdavo fronto linijas silpnesnėse vietose, puldavo užnugary esančius ir dažnai miegančius rusų dalinius, sukeldami didžiausią paniką ir, sunaikinę granatomis tankus, artileriją, maisto sandėlius, vėl staiga išnykdavo. Tokių kautynių vietoje jie palikdavo krūvas žuvusių rusų kareivių. Jeigu mums suomiai ir užleisdavo kai kurias vietoves strateginiais sumetimais, tai mes iš to neturėdavome jokios naudos, nes šulinius ir iš viso vandenį, jie palikdavo užnuodytą, o trobesius — užmienuotus. Taigi, raudonarmiečiams tekdavo visą laiką laikytis atvirame žiemos ore, palapinėse, arba sniege iškastose landynėse. Kareiviai krisdavo kaip musės nuo šalčio, ligų ir blogo maisto. Dažnai būdavo, kad tikrinant laukuose sargybas, rasdavom sušalusius sargybinius.

Aš noriu čia tau papasakoti vieną epizodą iš suomių karo, kurio niekaip negaliu pamiršti. Mūsų pulkas suomių fronte užėmė tokį ruožą, kurį gynė vienas suomių moterų batalionas. Jų apkasus saugojo trys spygliuotų vielų užtvaros. Vieną dieną pulkui buvo įsakyta atakuoti tą batalioną, išmušti moteris iš jų pozicijų ir veržtis pirmyn. Šį uždavinį mes bandėme įvykdyti per suruoštų eilę atakų, tačiau viskas buvo velnui. Kai tik priartėdavome vielų užtvaras ir bandydavome jas perkirpti, suomės atidarydavo labai taiklią kryžminę kulkosvaidžių ir šautuvų ugnį, puolančiuosius raudonarmiečius sulaikydavo ir veik visus likviduodavo. Su likučiais mes grįždavome vėl į senas savo pozicijas.

Po kiekvieno tokio puolimo pulkas persitvarkydavo ir vėl po kelių dienų atakuodavo. bet ir vėl be pasekmių. Po kelių tokių puolimų pulkas pasidarė visiškai nepajėgus atakai, nes tik dalis kareivių išliko gyvi, o ir tie patys daugumoje buvo sužeisti. Jeigu tuo atveju moterys būtų atakavusios mūsų pozicijas, jos lengvai būtų likvidavę pulko likučius. Bet moterys, mūsų laimei, tik gynėsi. Padėtis mūsų ruože buvo kritiška, todėl, netrukus gavome pulkui papildymus ir pagalbon buvo atsiųstas ir artilerijos pulkas.

Vėl pradėjome puolimus artilerijos sutelktinės ugnies priedangoje. Artilerijos apšaudymas tęsda-

vosi dvi, kartais daugiau valandų. Jam nutilus, mūsų pulkas puldavo atakon. Kartais pavykdamo sunaikinti suomių pozicijas saugojančias dvi vielų užtvaras ir priartėti prie trečiosios, bet vistiek moterys savo sutelktine kulkosvaizdžių ir šautuvų ugnimi mūsų pulką sulaikydavo. Greitai pulko puolamoji jėga išsekdavo, ir vėl mus priverisdavo su dideliais nuostoliais pasitraukti. Naktimis moterys vielų užtvaras vėl atstatydavo. Prieš jų pozicijas gulėjo kalnai sušalusių ir apsnigtų raudonarmiečių lavonų ir jie vis didėjo. Jų palaidojimu niekas nesirūpino, o politrukai, surinkę gyvuosius, vėl varė juos į ataką.

Po visų šių nesėkmingų puolimų, vieną dieną mūsų pulkas vėl gavo papildymus kareivių ir amunicijos. Be to, prie mūsų buvo priskirtas ir kazokų raitelių pulkas. Taigi, tame ruože prieš vieną suomių moterų batalioną, buvo sutelkta trys raudonosios armijos pulkai. Pulkų vadai sudarė puolimo planą. Puolimo dieną po kelių valandų artilerijos šaudymo, staiga, atakon pakilo raiti kazokai. Jie greitai sunaikino pirmasias dvi vielų užtvaras ir puolė trečią. Moterų buvo ta nelaimė, kad jos laiku neišžvalgė ir nežinojo, jog prieš jas stovi ir kavalerija. Jos pavėluotai atidarė ugnį, o raiteliai buvo judrūs, ir tas buvo suomių pražūtis. Kazokai sunaikinę vielų užtvaras, karabinais ir kardais puolė moteris jų apkasuose. Ką jie neišžudė, tą užbaigė vėliau įsiveržęs mūsų pėstininkų pulkas. Apkasuose vaizdas po šios atakos buvo baisus. Jaunos suomių moterys gulėjo be galvų, nukirstomis rankomis, kojomis ir žiauriai subadytos durtuvais.

Nors labai didelėmis aukomis ir pastangomis — tikslas buvo pasiektas. Tačiau, toliau veržtis buvo neįmanoma, nes priešais suomia vėl atidarė taiklią ugnį į mūsų užimtas pozicijas. Jau sekančią naktį po mūsų laimėjimo suomių pašliūžininkų daliniai, staiga, drąsiai ir ryžtingai puolė mūsų užimtas pozicijas. Jie, viską pakeliui naikindami, prasiveržė į užnugarį, sukeldami visuotinę paniką. Mes vėl turėjome apleisti apkasus, nes mums patiems grėsė suomių moterų likimas. Per jų puolimą vėl turėjome didelių nuostolių, buvo sunaikinta veik visa artilerija, transporto priemonės ir maisto atsargos. Po šios atakos, mūsų pulkų likučiai vėl buvo priversti pasilikti senose pozicijose, o prieš mus apkasuose vėl įsistiprino, šį kartą, jau suomių vyrų batalionas.

Pastarame mūšyje aš buvau sužeistas ir mane patalpino į ligoninę, kur aš labai džiaugiausi ištrūkęs iš šio tikro pragaro ant žemės. Kol mano

žaižda sugijo, pasibaigė ir suomių-rusų karas. Ir kiek man yra žinoma, mūsų užimtame ruože raudonoji armija per visą karo laiką nei pėdos neužėmė suomių žemės, nors buvo sudėta labai daug aukų ir turėta didžiulių nuostolių. Suomia buvo nepajudindami kovoje už savo tėvynę ir laisvę. Nors aš esu ir tikras rusas, bet turiu atvirai pasakyti: buvau nustebintas suomių narsumo. Garbė jų mažai tautai, garbė jų ryžtui ir drąsiems, herojiškiems jų kariams. Turiu pabrėžti, kad, kiek aš žinau, suomia neturėjo nei išdavikų, nei dezertyrų. Jie nebijojo mirti dėl savo tautos laisvės.

Sugijus mano žaiždai, netrukus prasidėjo vokiečių-rusų karas. Vėl aš buvau įvairiuose frontuose prieš vokiečius, iki nepatekau į jų nelaisvę. Bet, deja, dėl anos savo "klaidos", kad neatėmiau vargšui pavargusiam kareiviui gyvybės šūviu į pakaušį, taip ir palikau jaun. leitenantas ir nebuvau apdovanotas jokiais pasižymėjimo medaliais nei ženklais. Nors ir normaliu taikos metu, pagal ištarnautą kariuomenėje metų skaičių, aš turėjau būti jau majoro laipsnio.

Sėdėdamas ant sukrautų malkų, jis pakėlė kelnepusę ir man parodė kulkos padarytos blauzdoje žaiždos randus.

— Kaip matau, mudviejų nuomonės apie komunizmą, kaip žmonijos pabaisą ir suomių tautos laisvės kovas prieš šį tautų siaubą — visiškai sutinka. Bet sakyk tu man, kodėl, nežiūrint komunizmo neigiamybės, ši žiauri idėja laisvuose kultūringuose kraštuose vistiek turi plačią dirvą ir pasisekimą, ypač besimokančio jaunimo tarpe ir inteligentijos sluoksniuose?

Tik pažiūrėkime kokios milijoninės komunistų partijos yra Prancūzijoje, Italijoje, Anglijoje ir kituose kraštuose.

— Į šį klausimą aš tau taip pasakysiu. Valdančioji komunistinė Maskvos klika išmeta labai didelius pinigus propagandai. Jiems visai nesvarbu, kad ten pas juos žmonės vaikščioja apiplęšę ir alkani, bet melo propagandai pinigų yra ir jie tam parenka geriausius tos srities specialistus, kuriuos jie aprūpina, kad nieko netrūktų jiems jų privačiame gyvenime.

Laisvose demokratinėse šalyse žmonės iš laisvės ir gero gyvenimo ieško kažko dar geriau, kažko naujo, dar daugiau žadančio, žavinčio. Jie yra nematę komunizmo praktiškame gyvenime, nematę to siaubo, kurį išgyveno rusų tauta, o jei ką tikro ir yra girdėję, tai komunistų nuolat skleidžiama melo propaganda faktus paneigia, iškraipo, pataiso, saviškai pavaizduoja ir vėl komunizmą pristato laisvosios žmonijos opinijai vilio-

MOBILIZCIJA

ARĖJAS VITKAUSKAS

Man dvylika metų. Anksti rytą genu karvę į ganyklą. Pilko plauko, vietomis su šviesiomis dėmėmis, gyvulus atrodo lyg kokia pagyvenusi "moteris". Jos rimtos akys. Ji mėgsta pakasoma tarpuragėje, arba pasmakrėje. Eina rimtai, lėtai statydama visas keturias kojas, tik paskutinėmis kartais slidinėdama į šonus, kai įmina į mėšlą. Tuomet atrodo, kad ji avi turkišką avalinę, su riestais į viršų galais be užkulnių. Slystant net prasiskečia kiek nagos. Bet tprukutės eisena vienoda. Rodos, ji jaučia, kad aš perjaunas tokią rimtą pagyvenusią "moteriškę" varinėti, ir savo eisena tą pabrėžia. Jai nieko nereiškia botago švaistikavimas, arba net jo prigulimas į jos šoną. Ji kartais, į nieką nekreipdama dėmesio, sulėtina žingsnius, pasidairo ir užtraukia ilgą, lyg kirčiuotą:

— Mūūū! . .

Aš, prasivaikydamas miegą, bindženu iš paskos. Akyse tik palaiapsniui darosi aiškiau. Jas nenoromis praplėšiau dar ant kūtės, kur gulėjau ant šieno, kai mama pašaukė:

— Lio-o-ni, kelkis! . .

Aiškiai nubundu, kai eidamas basas pataikau į šaltą vakarykščią karviabandę. Nejaukus šaltis nusmelkia per mieguistą kūną.

Einu plento kraščiu, kur netaip aštru kojoms. Oras kvepia vėsiomis, minkštomis kaip pūkas, dulkėmis, kurios dar neišvažinėtos blizga rastos lešeliais ant menkučių voratinklių.

Pragenu pro krautuvę, kur kartais perkuos saulėgražų (semačkių), ir einame pro šalį buvusių kareivinių pastatų prie plento. Pastatų nebėra ir duobės, kuriose dar kai kur kyšo aštrigaliais į viršų kuolai, jau užanka. (Iš daug vėliau gautų žinių sprendžiu jog tai buvo "vilko duobės"). Tuojau prasideda didelių medžių parkas, kuris sutampa su Nuroko garbarne (taip vadina Kapla-

jančiomis spalvomis. Viskas yra melas, bet naivūs žmonės patiki ir užsikrečia pavojinga liga, iš kurios pasigydyti daugumas galėtų tik tam tikra operacija. Bet ši operacija jiems, jų tautai ir valstybei labai brangiai kainuotų, ne tik valstybės turtais, bet ir gyvybėmis, skurdu ir ašaromis.

Nei kiek neabejodamas aš tau galiu tiek pasakyti. Jeigu į tokią Prancūziją, kuri turi keletą milijonų komunistų partijos narių, Maskvos komunizmas ateitų ir užimtų karo meto sąlygomis,

no odų dirbtuves). Kitoj plento pusėj už standžios tvoros — ratų tepalo ir, rodos, muilo dirbtuvė. Praeidamas junti pažįstamą kvapą, o važiuodamas ant šieno vežimo esu matęs senas psšiūres, juodas statines ir kažin kokias medines dėžes. Už to visko nuo vežimo matosi paežerėje "vokiečių" kapai. Ten tėvas kadaise ėjęs su kuo ten degančių pinigų kasti. Tose kapinėse esąs palaidotas rūsyje, "sklepe" — koks ten generolas, su šoble ir kepure ant karsto. Sako, tą matę vaikai, kurie buvo į rusį įlindę. Tą sužinojau vėliau. Bet tose kapinėse nesu buvęs, nors traukdavo, bet vis nepasitaikydavo, nebuvo su kuo. Patį pirmą kartą jas pamačiau nuo paežerio, kai atvažiavo tėvai sodinti bulvių išnuomuotame "Kalnelio" lauke, kai atsivežė ir mane vaiką. Vėliau, ganydamas paežerėse, iš tolo jas matydavau ir praginant, vis atsimindavau su baime.

Pamatęs, kad tepalo dirbtuvės pusėje prie telegrafo stulpo sustojo dvejetas ankstybų piliečių, pervarau į ten tprukutę. Iš tolo matosi pripildytas raudonas popieris — "ableulenija". Žinodamas, kad pilkoji niekur nenueis, sustoju prie stulpo ir aš.

Rusiškai skaitau gerai (lietuviškai beveik nemoku). Raudoname popieryje stambių raidžių antrašėmis išskirti žodžiai:

— My, Nikolaj Vtorj . . .

"Vtorj", vietoje "Vtoroj", kaip turėtų būti, ir "My" — "Mes", vietoje "Aš", daro man keistą ir didingą įspūdį. Ypač tas "Vtorj" paryškina didingumą. Raudoname popieryje, tarp daug žodžių, "Nikolaj Vtorj" skelbia sausumos ir jūros kariuomenės mobilizaciją ir pasirašo "Nikolay".

Vakare namie girdžiu, kad gal tai bus dideli "maniobrai". Apie karą išgirsti anksčiau man neteko. O "maniobrus" gal kiek suprantu, nes atsimenu pasakojimus ir tą kupstuotą lauką už Pabalių, kur esą žmonės randa švinių kulky, (yra man jų kažin kas ir rodęs — baltai parūdiję švino didoki gabaliukai, ne naujosios, vėliau skaitlingai matytos, bukos ir aštrios kulkos su plie-

visi prancūzų komunistai iš komunizmo ligos pasveiktų per vieną savaitę. Jeigu Maskva užimtų Prancūziją taikos sąlygomis, jie visi pagytų laike dviejų-trijų mėnesių. Tai tokia mano nuomonė apie tuos naivius laisvųjų kraštų piliečius, nes jie iš gero gyvenimo nežino ko nori ir ką kalba.

Darbo laikas jau senai buvo pasibaigęs ir mudu, palinkėję vienas kitam geros nakties, pasukome prie savo barakų.

(Cabramatta, 1977 m. rugsėjo 3 d.)

no rūbu). Kartą girdėjau, per “maniobrus” ten kareivis štiku išsidūręs akį — nuo to mums ilgai buvo baugu.

Apie “maniobrinės” mobilizacijas, matomai, žinojo ir jomis domėjosi tokie, kaip mano tėvas, tarnavę rusų kariuomenėje. Žinojo, kad mobilizacija (bilizacija) — ne karui. (Apie tokias “mobilizacijas” žinią paduoda generolas A. Y. Lukomskis savo atsiminimuose — I tome, 1922 m., išl. Berlyne. Girdi, Kijevo karo apygardos viršininco generolo Dragomirovo rūpesčiu, nuo 1897 metų buvo įvairiose karo apygardose daromos bandomosios mobilizacijos ir prie vidaus reikalų ministerijos buvo įsteigta tam tikra valdyba, tvarkanti karo tarnybos reikalus — kad administracija sugebėtų greitai įvykdyti mobilizaciją vietoje. Bet kaip toji valdyba veikė, parodo atsitikimas jau tais pačiais 1897 metais, kai vienoje Poltavos rėdybos valsčiaus valdyboje buvo rastas įspėjimo raštas apie mobilizaciją, girdi, pasiruoškite. O karo vadovybės tikslas gi buvo nuolat iš netyčių bandyti mobilizaciją. Iš viso to, aišku, žmonėse buvo įsigalėjęs nerimtas sprendimas apie tas mobilizacijas, buvusias net iki 1914 metų, — girdi, karo nebus: sumobilizuos, patikrins ir paleis! . .).

Jau nebeprima savaitė diena iš dienos, be jokios pertraukos, net ir naktimis, nuo Radviliškio dunda gurguolės — “abozai”. Iš mūsų, atsisojus ant plento, už ežero matosi kelias — Šimšė, kupinas ištisos srovės vežimų, ir girdime net dundėjimą. O mieste, kur nusileidę grindiniu iš Šimšės, pro Prūdelį ir Frenkelio odos dirbtuves ir vėl sulipę į kalną, kur prasideda “tikras miestas”, trenkia begalinė vilkstinė vežimų iki pat Tilžės plento, ten pilna žiūrinčių žmonių. Čia, viduryje miesto visa ta baisi vilkstinė suka į Tilžės pusę. Stoviu minioj ir stebiuos. Trankiai šokinėja ant iškilusių grindinio akmenų stiprūs kariškų vežimų tekiniai, skelia žiezirbas arklių pasagos. Nematytos patrankos (arūdijos) su odiniais antpirščiais ant galų, nematyti vežimai ant dviejų ratų, kurie džerška, skaudžiai barška, laksto į šonus, rodos ant jų sėdintiems kareiviams dantys išlakstys. Todėl daugelis jų kepurių diržiukus po smakru nuleidę.

Man ypač įdomu matyti kareivius, sėdinčius prie patrankų vamzdžių. Nepaprastas reginys ir dar tie, jojantieji pakinkytus arklius, kareiviai. Ir įdomus dalykas — virtuvės ant ratų. Važiuodamos verda — iš apačios angliukai byra, kamina smilksta. Vežimai apdengti žaliais brezentais kelia slaptumo jausmą: — Kas juose yra? — Sako, patrankų šoviniai (snariadai, nariadai). — Vi-

si važiuoja tylėdami. Žydai ir žmonės — taip jau sakoma, dalina pravažiuojantiems “papirosus”. Kai kas prideda ranką prie kepurės, kai kas nieko nesako. Dauguma papirosus įsideda į kepurę, kai kas — į kišenių, kiti, rodos, juos įsikanda.

Tokios daugybės baisių vežimų niekuomet neteko matyti! Apie juos tegali atsiminti kaip apie nuolatinį geležies ir akmenų urulį ir žalių dangčių, žalių šonų, žalių tekinių ir žalių žmonių tystantį begalinį saldainį, kaip tas, kurį piaus-to ir marguės ilguos popieriuos sukierninkai turguose pardavinėje — “dėl mušimo”. — Kas prieš tokią galybę gali atsilaikyti! — su nepajudinamu įsitikinimu sako žmonės. — Ruskis kepurėmis užmėtys!

— “Kelkim kardus į padangę

Už tėvynę savo brangią! . . .”

kažin koks poetas skerėčiojasi kalendoriuose, kuriuos mama pardavinėja drauge su kitais škaplierninkų “tavorais” prie turgaus. Ir aš žinau, kad tame lietuviškame kalendoriuje eiliuotojas (kurių jokiose gyvenimo aplinkybėse nepritrūks-ta!), kelia lietuvių drąsą kariauti už Rusiją. Pagaliau, ir aš, rusų pradinės mokyklos mokinys, panašiai galvoju. Rodos, taip ir reikia! Kalendrius, bene iš Rygos.

Toje kryžkelėje, kurioje prie žydelkos krautuvės, pas telegrafo stulpą, kur visuomet yra papirosų maišelių, nuorūkų ir kitų miesto ir turgaus liekanų, popierio, silkių kaulų ir kitų šiukš-lių, vis stovi policininkas (garadavasis) su kardu per petį ir revolveriu, pasietu ant kaklo storu šermukšninės spalvos virvagaliu. Ir pas mus vienas iš tokių policininkų gyvena — Kirdeikis, su žmona ir vaikais. (Sako, policininkų lietuvių nekenčia dėl pavydo — esą, gera vieta, todėl . . .). Kirdeikis vėliau ir šautuvą gavo (tas visiems mums buvo naujiena!), kuriuo kartą šaudė į virš Šiaulių lakstantį aguonos grūdėlį dangaus jū-roje — sako, vokiečių “raplanas” arba “vozduchas” (“vozduchas lekia!”). Ta šermukšninė spalva yra mums “ramaus” civilinio gyvenimo ženklas. Vadinas, vokiečiai neateis (jis didžiausias baisybes daręs). Tik vėliau ir iš policininkų šautuvų sužinome, jog karas eina.

Atsirado daug spalvotų paveikslų, vaizduojančių karą. Čia garsusis kazokas Kričkovas, su išpeštu iš po kepurės kudlų pluoštu, kerta ir smeigia ant pikio skaitlingus vokiečius. (Knygnyuose, kur pirmiau pirkdavome sąsiuvinius, “tet-ratkas, tijatratkas”, taip pat paplito jo didelės fotografijos), čia kariuomenės akivaizdoje nusišau-na austrų pralaimėjęs generolas, ir kitokie paveiks-

(nukelta į virš 3 psl.)

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREM TIES TRIMITAS

VLADAS PUTVINSKIS- PŪTVIS

S. PAČĖSA

L.S.S-gos įkūrėjas Vladas Putvinskis-Pūtvis buvo aukštos dvarininkų kilmės. Jis išdrįsdavo savo draugams pasakyti: "Esu lietuvis iš pradžių, lietuviu liksiu iki galo". Lietuvos didikai palaikė jį atskalūnu ir nenorėjo su juo bendrauti. Pūtvis turėjo du dvarus: Šilo-Pavėžupio ir Graužikų dvarus. Pavėžupio dvaras buvo vadinamas Pūtvinių šeimos lizdu. Jame gyveno iš viso septynios, o gimė šešios Pūtvinių generacijos. Jų senoji ir tikroji tėviškė yra Putvė, Tauragės apskrityje, Šilalės valsčiuje, kur D.L.K. Vytenio ir Gedimino valdymo laikais vyko atkaklios kovos su kryžiuočiais. XIV amž. pradžioje ten buvo stipri Putvės pilis, Akmenės krante, kurios įveikti kryžiuočiai negalėjo. Galingas, įtakingas ir pilių saugotojas lietuvis Spūda (1315 m.) slapta pilį išdavė Ragainės komturui.

XVIII amžiaus gale kiekvienos Pūtvinių generacijos atstovai tarnavo L.D. Kunig. kariuomenėse įvairiuose laipsniuose, nuo vėliavininko iki pulkininko. Prie didikų, arba stambių dvarininkų luomo jie nepriklausė. Tik XVIII amž. antroje pusėje Pūtviai-Putvinskiai perėjo į stambesnių dvarininkų luomą. Jų dvaruose buvo knygnešių sustojimo vieta. Knygnešiai atgabendavo iš Vokietijos įvairių lietuviškų knygų ir ginklų, o Pūtvinių pareiga buvo tuos ginklus ir knygas platinti toliau. Rusų žandarai nujautė tą ir Pūtvinių dvaruose dažnai darydavo kratas, bet nieko nerasdavo, nes tas turtas požeminiuose sandėliuose, toliau nuo gyvenamos vietos. I Pasaulinio karo metu, 1914 m., Vladas Putvinskis-Pūtvis, rusų caro valdžios buvo ištremtas į Voskresenską kaimą, Žem. Naugardo guberniją, kur išbuvo iki 1917 metų revoliucijos.

Pirmieji L.S.S-gos steigėjai yra Tadas Ivinskis,

Žmuidzinavičius ir Vl. Pūtvis. 1919 m. Šaulių Sąjungos pradininkas bei sumanytojas, buvo Matas Šalčius. Putvinskis su Šalčium tą organizaciją išplėtė (rašo Ališauskas - Enciklopedijoje). L.S.S-gos įkūrimo data yra 1919 m. birželio 27 d. Keleta mėnesių L.S.S-gos centras buvo Vladio Pūtvio bute, Kaune, Donelaičio gatvėje. Šaulių S-gos įstatai buvo patvirtinti 1919 m. rugsėjo 15 d. Krašto apsaugos ministro Povilo Žadeikio. Po to, tuojau buvo sudaryta Centro Valdyba ir prasidėjo naujas Š. Sąjungos lapas. Per keleta mėnesių buvo suorganizuota 39 šaulių būriai su 805 šauliais. Šis visą Lietuvą apimantis Sąjungos organizavimo periodas vyko Nepriklausomybės kovų įkarštyje, kur iš pradžių partizanai, savo vietinių vadų, o vėliau Š. Sąjungos Centro Valdybos paskirtų fronto štabų vadovaujami, kovojo visuose frontuose, padedant Lietuvos respublikos kariuomenei.

Š. S-gos vadovybės platesnė akcija pirmą kartą pasireiškė kovose su bermontininkais (pirmiausia Šiaulių mieste ir apylinkėse). Vladas Požėla turėjo Šaulių Sąjungos įgaliojimus ir labai daug nusipelnė šaulių-partizanų organizavime prieš bermontininkus bei laik. partizanų štabo sudaryme. Pagrindinis vaidmuo buvo Rapolo Skipičio. Bermontininkai iš Lietuvos pasitraukė 1919 m. gruodžio mėn. Tada iš Kauno į Raseinių apylinkes išvyko ištisas šaulių dalinys, pagelbėti ten veikiams šauliams ir kariuomenei saugoti kairįjį sparną.

Partizaninės kovos su lenkais prasidėjo taip pat 1919 m. vasarą, bet partizanų ir šaulių kiekvienas dalinys kovojo paskirai, vyr. vadovavimo organo nebuvo. Suvalkijoje, Ukmergėje ir kitur, Lenkijos pasienyje, šaulių būriai buvo steigiami nuo pat Šaulių S-gos įsikūrimo ir parodė daug tikro heroizmo. Tų pačių 1919 metų rudenį, iš dr. Šliūpo Šaulių Sąjunga gavo stambią auką — \$128,000, kuriuos buvo surinkę Amerikos lietuviai atgimstančiai Lietuvai pagelbėti. Šie pinigai įgalino Šaulių Sąjungą sparčiau plėsti savo veiklą.

1920 m. rugsėjo mėn. karui su lenkais užsiliepsnojus, Šaulių Sąjunga jau vadovavo visos pafrontės partizaniškai veiklai. Vladas Pūtvis buvo paskirtas L.Š. S-gos viršininku, paliekant jam ir Centro Valdybos pirmininko pareigas. Vladas Pūtvis, Centro Valdybos vardu 1920 m. spalio 9 d. paskelbė mobilizaciją. Simno-Varėnos srityse kovotojų skaičius pakilo iki 1,500 vyrų, o Alytaus-Merkinės rajone iki 1,000 vyrų. 1920 m. spalio 24 d. kpt. P. Klimaitis buvo paskirtas vyr. Šaulių karo vadu. V. Pūtvis Šaulių Sąjungą apleido 1922 m. spalio 1 d. Šaulių Sąjungos viršininko pareigas perdavė kpt. Klimaičiui, o Centro V-bos pirmininko — prof. Krėvei-Mickevičiui. Po atsiveikinimo ir vakarienės Pūtvių bute, Kauno senamiestyje, atsilankė Šaulių Sąjungos viršininkas kpt. Pranas Klimaitis, Pūtviui perdavė klaipėdiečių prašymą ir Centro Valdybos prezidiumo nutarimą Vladą Pūtviį siųsti į Klaipėdą, į pagalbą sukilimą organizuoti, bet Pūtvis atsisakė. Tuomet kpt. Klimaitis panaudojo kitą priemonę — įsakymų. Pūtvis, nors būdamas silpnos sveikatos, pareiškė: “Įsakymo klausau”.

V. Pūtvis savo pažadėto uždavinio, dėl netikėtos ligos, negalėjo įvykdyti, tačiau šauliai dau-

giausia prisidėjo prie Klaipėdos krašto išlaisvinimo. Pūtvio dvarai, pradžioje, buvo palikti kaip kultūriniai ūkiai, vėliau Resp. Prezidento A. Smetonos išleistu įstatymu, buvo atleisti nuo Žemės Reformos Įstatymo ir jam, bei jo įpėdiniams perėjo nesuvaržytan nuosavybėn. Per Lietuvos Nepriklausomybės 10-čio šventę 1928 m. Vl. Pūtvis buvo dar gyvas, o per Šaulių Sąjungos dešimtmetį (1929 m. kovo 5 d.) jau miegojo amžinu miegu, Kelmės kapinėse, sulaukęs vos 56 m. amžiaus.

Vl. Pūtvis buvo stambus dvarininkas, grynakraujis bajoras, aristokratas, “mėlyno kraujo” patricijus, todėl mus stebina ir džiugina jo visiškas atsiplėšimas ir atsivertimas nuo senųjų šeimos tradicijų, Lenkiškos kultūros ir griežtas pokrypis į Lietuvos ir lietuvių tautos kelią. Pūtvis savo užsidegimu, pasiaukojimu ir energija dirbti atgimusiai lietuvių tautai lyg ir norėjo išpirkti savo senolių ir prosenolių nusikaltimus Lietuvai ... Pūtvio žmona buvo Emilija Gruzdytė iš Suvartuvos dvaro. Ji buvo ne tik žmona, bet ir gera talkininkė visuose darbuose, todėl jis ją labai mylėjo iki pat savo mirties. □

“Stasio Butkaus” kp. šaulė Antanina Jonynienė Detroito Pavergtų Tautų festivaly, Lietuvių Kultūriniame Namely prie savo šiaudelių paveikslų. Nuotr. fotokoresp. Kazimiero Sragausko

JONINĖS

Joninės lietuvių tautoje yra įleidusios labai giliai savo šaknis, kad net krikščionybė per kelis šimtmečius nepajėgė jų išrauti iš tautos papročių. Vis dėlto krikščionybei pavyko sunaikinti Joninių pirmąją lietuvišką pavadinimą, kaip ir kitus kulto pavadinimus — pakeisti į Jonines. Kai kas sako, kad senovėje lietuviai tą šventę vadinę Kupolių ar Rāsos švente. Kupolių pavadinimas nėra bendras visai lietuvių tautai. Pavyzdžiui, žemaičiai tokio žodžio kupoliai-kupolis, visai nežino. Žemaitijoje toji šventė galėjo būti vadinama rasos, vasaros, saulės grįžimo ar saulėgrąžų šventė. Tuo metu, birželio pabaigoje, saulė iš savo aukščiausio pakilimo pradeda grįžti atgal. Dienos pradeda trumpėti, o naktys ilgėti. Žemaičiai saulėgrąžas pažįsta labai gerai ir jas stebi. Oras tuo laiku dažniausiai būna neramus, kartais labai vėjuotas, audringas ir lietingas. Labai galimas dalykas, kad senovėje, prieš įvedant krikščionybę, žemaičiai Jonines vadino Saulėgrąžų švente. Kažkodėl yra sakoma Saulėgrąžai, daugiskaitoje, juk saulė tėra viena ir vieną kartą vasaroje tegrįžta, gal dėl to, kad tuo laiku, tas neramus oras tęsiasi kelias dienas. Žemaičiai, norėdami pažymėti tuo laiku įvykusį kokį nors įvykį ar atsitikimą, sako: "prieš Saulėgrąžas, per Saulėgrąžas, ar po Saulėgrąžų".

Prieš I Pasaulinį karą, prieš nepriklausomybės laikotarpį, Joninės ne visur Žemaitijoje bebūvo iškilmingai švenčiamos. Katalikybė jas baigė sunaikinti, kaip pagonybės liekaną. Bet Klaipėdos krašte, kur evangelikai ne taip griežtai kovojo su lietuvių pagonybės liekanomis ir prieš I Pasaulinį karą Joninės dar buvo šven-

čiamos gana iškilmingai, nors nevisada su visomis apeigomis ir laužais. Tą sekmadienį, prieš Joną, Joninės buvo švenčiamos Rambyne, prie Bitėnų, Pagėgių apskr., netoli Mašosios Lietuvos patriarko Martyno Jankaus buveinės. Ir po Jono, tą sekmadienį, Jonines švėsdavo Juodkrantėje. Į vieną ir antrą vietą suvažiudavo labai daug krašto gyventojų, ypač jaunimo. Daug jaunų merginų į tas šventes vykdavo pasipuošusios tautiniais rūbais. Jaunesniųjų rūbai skyrėsi nuo suaugusių, senesniųjų moterų. Jaunosios vilkėdavo daugiaspalvius, margenius, labiau akį traukiančius, o suaugusios jau ne tokius spalvingus, bet tautinius, kurie žymiai skyrėsi nuo vokiečių apdaro.

Nepriklausomybės laikotarpyje, toji mūsų sena tautinė šventė vėl buvo atgaivinta. Ją daugiausiai rengdavo šauliai, jaunalietuviai, pavasarininkai, pavieniai, o kartais net visi kartu. Išeivijoje Jonines daugiausiai rengia šauliai ir skautai ir dažniausiai kiekvienai atskirai. Į jas atvyksta ir platesnė lietuvių visuomenė.

Šaulių Joninių šventė Rockforde

Š.m. birželio 18 d., Rockforde šaulių būrys, kaip ir kiekvienais metais, surengė tradicinę Joninių šventę. Kadangi būrys narių skaičiumi yra negausus, o pačiame Rockforde lietuvių nedaug, kad šventė būtų iškilmingesnė, patrauklesnė ir įdomesnė, kaip jau įprasta, pasikvietė toje šventėje dalyvauti "Vytauto Didž." šaulių rinktinę iš Čikagos. Atvykome dviem autobusais, apie 100 šaulių, vyrų ir moterų, bendrai. Visą šią išvyką daugiausiai organizavo rinktinės moterų vadovė Stasė Cecevičienė.

Šventė buvo surengta didžiuliam, labai gražiam, 75 akrų ploto, daugumoj medžiais apaugusiam, Rockforde lietuvių klubo sklype. Vieta gegužinėms — šventėms rengti tikrai ideali. Pati švenčių aikštė nemaža. Joje yra pastatas — namukas, su patalpa virtuvei ir didoka, po stogu aikštelė šokiams ir barui. Muzika šokiams ir šiaip gražios lietuviškos melodijos buvo grojamos plokštelėmis per stiprius, galingus garsiakalbius. Pakaitomis atsirasdavo ir pora armonikos mėgėjų, kurie labai gražiai savo mikliais pirštais, traukdami dumples, linksmino publiką.

Įvairių skanių valgių — užkandžių, šiltų ir šaltų, buvo užtektinai. Kiekvienas šventės dalyvis, pagal savo skonį ir pomėgį, nusipirkęs valgius — užkandžius ir gėrimus, prie pasirinkto stalo, kurių visa eilė buvo pastatyta pievoje po medžiais, linksmi, nuotaikingai, šnekučiuodamas su draugais, galėjo socialiai pasitiprinti.

Diena pasitaikė labai graži, saulėta, bet ne karšta. Visi šventės dalyviai jautėsi patenkinti, ir smagioje, pakilioje nuotaikoje nemažai porų, gyvai ir energingai sukosi šokių aikštelėje.

Saulėi pavargus ir pradėjus krypti vakarų link, svečiai buvo pakviesti prie tradicinio Joninių laužo. Šaulė Giedrė Špokaitė, rockfordiškė, trumpu žodžiu pasveikino šventės dalyvius ir visiems padėjo už atsilankymą, nepamiršimą ir puoselėjimą senų lietuviškų tradicijų. Po jos, prie laužo pamažu, palengva išėjo pasipuošęs ilgu, iki žemės, kaip sniegas baltu rūbu, per liemenį perjuostu daugiaspalve, išmarginta juosta, ilga žila barzda, nusvirusiais ūsais, iki pečių nutusiaisiais baltais, kaip lino drobė plau-

Rinkt. p-kas VI. Išganaitis (virš) sveikina išsirikiavusius Jonus. Nuotr. jung. A. Pleškio

kais, su ažuolų lapų vainiku ant galvos, su pakelta į dangų ranka, senas, gal šimtmetis, palinkęs vaidila (rinktinės meno kuopelės vedėjas, Petrauskas) ir prabilo ilga jausminga malda į Praamžių. Laužo dūmai kilo stačiai ir tiesiai į dangų. Matyt Praamžius išklause jo maldos. Kitoje laužo pusėje "Vyt. Didž." rinkt. choras sugiedojo keleta tautinių giesmių.

Giesmėms užsibaigus, kalbėjo Rockfordo šaulių būrio p-kas A. Pocius, rinkt. p-kas Vl. Išganaitis ir rinkt. moterų vadė St. Cecevičienė.

Skaisčiajai saulelei pavargus, vis labiau linkstant ir artinantis prie žemės ir rengiantis naktiniam poilsiui, užgesus šviesajam laužui, nutilus giesmėms ir užbaigus senajam vaidilai maldas, Čikagos šauliai pradėjo atsisveikinti su labai vaišingais, maloniais ir draugiškais rockfordišiais šauliais ir nešauliais. Baigę visus atsisveikinimus ir rankų paspaudimus, susėdę į autobusus apleido Rockfordą ir išvyko atgal į Čikagą.

A. Pleškys

Čikagos šaulių Joninės

Puoselėdama senas lietuvių tautos tradicijas, š.m. birželio 24 d. "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė, vadovaujama energingų ir sumanių: p-ko Vl. Išganaičio, moterų vadovės St. Cecevičienės ir kitų valdybos narių, surengė Čikagoje tradicinę Joninių šventę. Ji nebuvo švenčiama pagal visas lietuviškas tradicijas, kadangi buvo švenčiama uždaroje patalpoje, šaulių namų salėje. Nedegė laužai, nesakė vaidilos tautos didvyrius išgirančių kalbų, nesimeldė Praamžiui — Perkūniui, negiedojo giesmininkų chorai dievų garbei šventųjų himnų ir t.t.

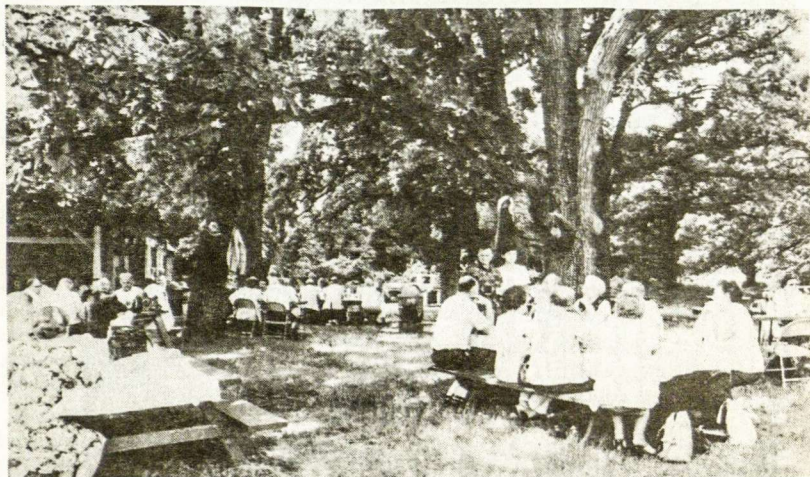
Čikagos šauliai neturi didesnio sodaržo, kuriame galėtų iškilmingai tokią šventę švęsti, o samdytis tam reikalui kur nors kitur sodą-daržą, būtų surišta su didesnėmis išlaidomis. Šauliai visuomet laikosi taupumo.

Šaulių salė, kurioje buvo švenčiamos Joninės, prie staliukų gali talpinti iki 250 asmenų. Nei vieno staliuko nemačiau tuščio. Veikė labai turtingas, pačių šaulių ir kitų asmenų paaukotais vertingais daiktais, laimės šulinys. Prie to laimės šulinio, kol tik neišsibaigė laimėjimo daiktai, visą laiką stovėjo ilgiausia eilė norinčių išmėginti savo laimę. Ir kiekvienas, kas tik buvo pirkęs bent už du dol. loterijos biletų, vis ką nors laimėjo. Ir kiek pastebėjau, visi staliukai buvo apkrauti laimikiais iš to laimės šulinio.

Loterijos metu ir vėliau, atvykusieji linksmi, draugiškai, nuotaikingai, kaip ir

Joninių šventės pabaiga: Rockfordo šaulių būrio p-kas A. Pocius, Čikagos "Vyt. Didž." šaulių rinkt. p-kas Vl. Išganaitis, rinkt. mot. vadovė St. Cecevičienė ir vaidila (Petrauskas) prie laužo.

Bendras Joninių šventės vaizdas.

visuomet, tarp savęs šnekučiaivosi stiprinamiesi užkandžiais, užgerdami kavutės ar kitų gėrimų.

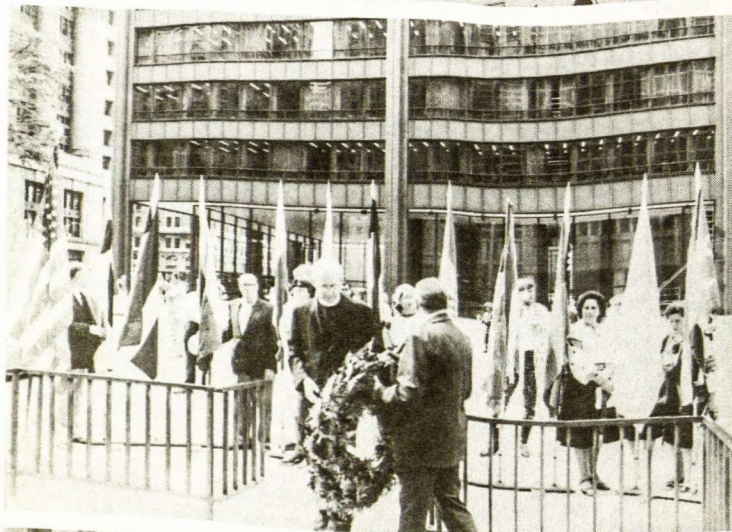
Pasibaigus laimės šulinio laimėjimams ir ištuštinus sceną, rikt. p-kas Vl. Išganaitis per garsiakalbį prie scenos pakvietė visus salėje buvusius Jonus, juos visus pasveikino ir palinkėjo jiems viso geriausio ir laimingiausio pasisekimo, o visa salė jiems sugiedojo "ilgiausių metų".

Likusią vakaro dalį šaulių rinktinės orkestras, vadovaujamas A. Ramonio, labai nuotaikingai linksmino publiką, kuri įsismaginusi šokių aikštelėje sukosi poromis, prakaitavo ir plėšė kurpes — iki vidurnakčio.

A. Pleškys

Pavergtųjų Tautų minėjimas Čikagoje

Minėjimas vyko dvi dienas, š.m. liepos 14-15 d.d. Liepos 14 d., penktadienį, 16:30 val. įvyko minėjimo atidarymas miesto centre, prie rotušės, aikštėje (plaza), kuri pavadinta ilgamečio, bet jau mirusio, miesto mero R.J. Daley, vardu. Minėjimą atidarė Pavergtųjų Tautų komiteto pirm. latvis V. Viksnis. Malda (invokaciją) sukalbėjo lietuvis, ALToS valdybos narys, kun. J. Prunskis. Užbaigus maldą pirm. V. Viksnis ir kun. J. Prunskis, minėtoje aikštėje, prie grotelias aptvertos amžinosios, mero garbei degančios ugnelės, padėjo gėlių vainiką.

Atidarymo ceremonijose dalyvavo 12 pavergtų tautų atstovai su vėliavomis ir prie tų vėliavų tautinėmis sargybomis, jų tarpe ir visų trijų Baltijos valstybių. Lietuvių grupei vadovavo, tautiniais rūpiais apsiėmus ir persijuosęs ilga, iki žemės, sidabrinės spalvos su auksiniais raštais tautine juosta, V. Samoška. Visą aikštę dominavo du milžiniški paveikslai su užrašais, nukreiptais prieš tautų pavergėjus komunistus. Pirmas paveikslas, su kruvinu raudonu žemėlapiu, vaizdavo komunistų pavergtas tautas, kurių vardai buvo užrašyti to paveikslu apačioje ant atskirų lentelių ir atrodė lyg koks tų tautų kapinynas. To paveikslu autorius, latvis T. Zierinš, sukaustytas geležinėmis grandinėmis, stovėjo greta paveikslu ir žiūrovams aiškino to paveikslu reikšmę. Kitas paveikslas, taip pat kruvinai raudonas, apipintas spygliuotomis vielomis, su sovietų imperijos simboliu — pjautuvu ir kūju ant viršaus, vaizdavo Berlyno gėdos sieną.

Atidarymo iškilmes fotografavo ir filmavo visa eilė laikraščių fotografų ir televizijos reporterių.

Liepos 15 d., 12 val. įvyko pats pagrindinis minėjimas ir toje pačioje aikštėje. Eisenos — parado šimet nebuvo. Tos gatvės, Wacker Dr. ir State Str., kuriomis vykdavo eisenos, yra išardytos ir remontuojamos.

Minėjimą atidarė tas pats Pavergtųjų Tautų komiteto pirm. Viksninš, atidarymo maldą sukalbėjo vysk. Konstantinas, manau, kad ukrainietis. Po jo kalbėjo visa eilė miesto ir Illinois valstijos aukštųjų pareigūnų ir Lietuvos gen. konsulė J. Daužvardienė, kuri savo kalboje (angl.) nusiskundė, kad didieji laikraščiai, radio ir televizijos stotys, dažnai pamiršta paminėti pasižymėjusius lietuivius disidentus kovojančius už žmogaus teises, pagal paties Brežnevo pasirašytus Helsinkio aktus. Paskutinis ukrainietiška kalbėjo, specialiai į tą minėjimą atvykęs, žymus

Virš.: Š.m. liepos 15 d. pavergtųjų tautų minėjimo estradoje. Pažymėta kryželiu lietuvių taut. vėliava, ją laiko šaulių mot. vadovė St. Cecevičienė. Kairėje apačioje Amerikos Balso (Voice of America) reporteris R. Sakadolskis.

Išvakarėse, liepos 14 d., kun. J. Prunskis ir Pavergtųjų Tautų kom. pirm. latvis V. Viksninš neša vainiką prie amžinosios burm. R.J. Daley ugnelės to patie vardo aikštėje. Užpakalyje pavergtųjų tautų vėliavos.

Bendras minėjimo vaizdas. Apačioje pavargę vaikučiai ir mamytės ilsisi, atsisėdę ant įkaitusio saulėje aikštės cementinio grindinio. Nuotr. A. Pleškio

Jūros Dienoje — LŠST Kultūrinės Stovyklos metu, Union Pier, Mich., Michigano ežero bangoms šėlstant, pakrantėje š.m. liepos 30 d. perimamas vainikas nuleisti į vandenį, žuvusiems Lietuvos laisvės kovų dalyviams pagerbti.

sovietų disidentas, kuriam jau atimta sovietų pilietybė, gen. Grigorenko. Jo kalbą, jauna ukrainietė persakė angliškai. Gen. Grigorenko savo kalboje pažymėjo, kad bolševikai yra sunaikinę apie vieną trečdalį visos lietuvių tautos.

Šukiais, plakatais, dalyvių skaičiumi, lietuviai ir ukrainiečiai dominavo minėjime.

Dalyvaujant minėjime pastebėjau šias lietuviškas organizacijas: Liet. Šaulių s-ga, su vėliava, Ramovėnai, su vėliava, Lietuvių Jaunimo s-ga, be vėliavos, Marquette Parko (R) Liet. Bendr. apylinkė, su tautine vėliava, Cicero (R) Liet. Bendr. apyl., su taut. vėliava. Lietuvių Bendruomenė registr. Conn. valstijoje jau eilė metų kaip pavergtųjų tautų minėjimuose nedalyvauja, išskyrus pavienius narius.

Į minėjimo estradą mūsų tautinę vėliavą, su dviem palydovėm iškilmingai įnešė šaulių moterų vadovė St. Cecevičienė, visos pasipuošusios tautiniais rūbais.

A. Pleškys

Tradicinė Jūros Diena

Jau keliolika metų, kai tradiciniai, kas vasarą, Union Pier, Mich., vyksta Čikagos, Cicero ir Detroito lietuviškosios jūriniai šauliškos šeimos narių metinis sąskrydis, Jūros Diena vadinamas.

Šiais metais Jūros Dieną, kuri įvyko liepos 29-30 d.d., išpuolė rengti bei organizuoti Čikagos "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopai. Prie Jūros Dienos prisijungė ir LŠST Centro Valdyba, pa-

vesdama Čikagos "Vytauto Didžiojo" rinktinei organizuoti Sąjungos Kultūrinę stovyklą, kviečiant ir kitų vietovių šaulių dalinius dalyvauti. Taip, kad vienu ir tuo pačiu laiku, Union Pier, Mich. vyko du LŠST renginiai, savo programa vienas kitą papildė. Gaila, kad apie Čikagos jūrų šaulių organizuotą tradicinę Jūros Dieną, buvo pamiršta. Tad tenka bent keliais žodžiais ir jūrų šaulių pastangas, talkinant LŠST Kultūrinei stovyklai, paminėti.

Šetadienį, liepos 29 d. rytą, programa buvo pradėta iškilmingu atidarymu, JAV ir Lietuvos vėliavų pakėlimu, kurių lietuviškąją iškelė šauliai, JAV-bių — jūrų šauliai. Sekė kun. dr. J. Prunskio prasminga invokacija ir LŠST pirmininko K. Milkovaičio žodis. Atidarymo iškilmių rikiuotėje dalyvavo uniformuoti šauliai ir daug jų neuniformuotų matėsi žiūrovų minioje. Atidarymo iškilmės buvo baigtos JAV-bių ir Lietuvos himnais, kuriuos visiems pritariant giedojo j.š. I. Petrauskienė.

Po iškilmingo vėliavų pakėlimo, prieš piet, buvo išklausa kun. dr. J. Prunskio, skaidrėmis pajvairinta, paskaita apie Sibiro tremtinius. Po pietų vyko dr. K. Pautieniaus paskaita sveikatos klausimais, apie vėžį ir rūkymo kenksmingumą. Girdėjome "Vytauto Didž." šaulių rinktinės pirm. V. Išganaičio minčių pyne šauliškosios ideologijos reikalais ir apie šauliškąją drausmę. "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pirm. E. Ven-

gianskas pademonstravo, jo paties pagamintus spalvotus garsinius filmus iš Čikagos jūrų šaulių veiklos, 1977 metų LŠST kultūrinės stovyklos ir Šv. Kazimiero kapinių 75 metų sukakties paminėjimo iškilmių Čikagoje. Visa tos dienos programa buvo susirinkusių atidžiai sekama, su susidomėjimu išklausa ir su reikiama rimtimi išgyventa.

Vakare įvyko "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos bendras pobūvis-pasilinksminimas, kuriame dalyvavo per 200 asmenų. Pradedant programą, gausiai susirinkusius sveikino "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kp. pirm. E. Vengianskas. Meninėje programoje su įsijautimu dainavo jauna dainininkė Nelia Paulauskaitė, jai akordeonu pritarė j.š. A. Markauskas. Veikė baras, buvo prarastas vertingų laimėjimų paskirstymas, svečiai vaišinosi skaniais sesių pagamintais valgiais. Šokiams grojo A. Stelmoko smagus orkestras.

Sekmadienį, liepos 30 d. rytą, dalyvaujant šaulių dalinių vėliavoms, p.p. Karaičių vasarvietės rajone, po atviru dangum, vyko bendros suvažiuosiams šauliams ir vasarotojams pamaldos, kurias atlaikė ir dienai pritaikytą turinimą pamokslą paskaitė kun. K. Raudeliūnas. Tuoj po pamaldų, Detroito jūrų šaulių "Švyturio" kuopos pirm. A. Šukiai vedant, visi šauliai vyko prie Michigano ežero pakrantės, pagal jūriniai šauliškąją tradiciją, žuvusius dėl Lietuvos laisvės karius, šaulius ir jūreivius

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių vadovai, G. Kudmienė ir K. Vidžius, dovanų laimėjimų paskirstymo metu, š.m. liepos 29 d. Jūros Dienos parengime, Union Pier, Mich. Nuotr. P. Malėtos

“Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos pirm. E. Vengianskas dėkoja dainininkei N. Paulauskaitei ir akordeonistui A. Markauskui, atlikusiems programą š.m. liepos 29 d. Jūros Dienos parengime. Nuotr. P. Malėtos

pagerbti. “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos nariams N. Martinkui ir K. Vidžiui kovojant su šėlstančiomis ežero bangomis, įspūdingai buvo nuleistas į ežerą ažuolo lapų vainikas.

Pagerbus mirusius, vasarvietės rajone, šaulių gretoms išsirikiavus, įvyko vėliavų nuleidimas — šių renginių uždarymas. Buvo perskaityta LŠST vardu priimta rezoliucija lietuviškosios vienybės reikalui ir išklaustas pirmininko K. Milkovaičio baigiamasis žodis. Vėliavas nuleidžiant darniai škambejo Lietuvos himno

garsai. Taip buvo uždaryta 1978 metų LŠST Kultūrinė stovykla.

Isleidžiant į namus iš Detroito stvykusius “Švyturio” jūrų šaulių kuopos seses ir brolius, p. Petrausko salėje buvo susirinkę Čikagos, Cicero ir Detroito jūrų šauliai kukliems atsiveikinimo pietums, kuriuos paruošė Čikagos “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopos sesės, kuopos moterų vadovei A. Aniulienei vadovaujant. Šių pietų-užkandžių metu, trumpą žodį tarė LŠST pirm. K. Milkovaitis, Detroito “Švyturio” j.š. kuopos

pirm. A. Šukys ir “Gen. T. Daukanto” j.š. kuopos pirm. E. Vengianskas. Sutarta susitikti š.m. rugsėjo 23 d. Čikagoje, “Gen. T. Daukanto” jūrų šaulių kuopai švenčiant sėkmingos veiklos 15-kos metų sukaktį ir 1979 metais, Detroito jūrų šaulių “Švyturio” kuopai rengiant Jūros Dieną, Union Pier, Mich.

Tuo buvo baigtas metinis-tradicinis Čikagos, Detroito ir Cicero jūrų šaulių dalinių sąskrydis Union Pier, Mich. J. Š.

Čikagos šaulių vasarinis pobūvis

Š.m. liepos 15 d., užsibaigus Pavergtųjų Tautų minėjimui miesto centre, pa vakariop, Čikagos šauliai pradėjo rinktis į savo namus vasariniam pobūviui, pašnekesiui ir draugiškam laiko praleidimui. Rinkt. moterų vadovės St. Cecevičienės dėka ir pastangomis, kartu talkininkaujant kitom jos pagalbininkėm, visiems dalyviams buvo patiekiami ne vien alkį nuraminantys, bet ir akį patraukiantys skanūs bulviniai blyneliai su grietine, gurkšnojant kavutę ar kitus lengvus ar sunkesnius gėrimus, pagal kiekvieno skonį ir poreikavimą. Visą laiką, žinoma, su mažomis pertraukėlėmis, grojo rinkt. orkestras, vadovaujamas A. Ramonio, o poros, pagautos nuotaikingos muzikos garsų, sukosi aplink.

Visi atvykusieji tuo pobūviu buvo labai patenkinti ir dėkingi rinktinės vadovybei, nes šauliai savo tarpe turi progos jaukioje nuotaikoje, prie muzikos, tarp pažįstamų ir draugų kultūringai ir maloniai praleisti keletą valandų laiko.

A. Pleškys

Detroito šaulių pastogėje

Išvyka

“Stasio Butkaus” šaulių kuopa rugpjūčio 6 d., šaulių Sofijos ir Adolfo Vasilių gražioje sodyboje, suruošė tradicinę metinę išvyką. 12 val. varpo skambesiais atvykusieji buvo sukviesti mišių maldoms, kurias tarp žaliuojančių medžių ir primenantį gražų Lietuvos bažnyčių šventorių, paukščiams vargonuojant, atnašavo kuopos kapelionas kun. Alfonsas Babonas. Mišių metu pasakytame pamoksle jis iškėlė dvi savybes: lietuvišką patriotizmą ir religingumą. Jei visi lietuviai tuos du dalykus būtų turėję, tada nebūtų atsiradusių tokių, kurie būtų dirbę su vokiečių naciais ir dabar dirbtų su Lietuvos okupantais komunistais. Mišios buvo atnašaujamos už mirusius, žuvusius ir nukankintus šaulius. Nors vargonininko ir giedojimo vadovo nebuvo, bet dalyvaujantieji prieš mišias gražiai sugiedojo “Pulkim ant kelių” ir mišioms pasibaigus — “Marija, Marija”.

Kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas padėjo kun. A. Babonui už

atnašautas mišias ir svečiams, skaitlingai jose dalyvavusiems. Jis čia paminėjo ir jon. Petrą Prunskį, kuris 1941 metais birželio 15 d. iš Daugailių bažnyčios nuo altoriaus komunistų buvo atplėštas ir išvežtas į Sibirą. Kun. P. Prunskis anksčiau klebonavo Patusės parapijoje, lenkų okupuotame Vilniaus krašte ir darbuosi lietuviybės išlaikymui. Jis į metrikus rašydavo lietuviškomis pavardėmis.

Neužilgo po mišių vėl pasigirdo varpo garsai. Šiuo kartu jis kvietė pietų. Sesės šaulės: St. Kaunelienė, N. Šnapštienė ir Ad. Poderienė svečius aprūpino maisto patiekalais, E. Bulotienė, Marija Žilvienė ir G. Valiukėnienė pyragaičiais ir kava, o St. Bartkus "padoresniais" gėrimais. Po pietų vyko meninė programa, kurią pravedė kuopos vicepirmininkė St. Kaunelienė. Pirmiausia buvo pagerbti Lietuvos sporto rungtynėse, Toronte, laimėję dovanas: Jonas Šostakas, jr. — 2 aukso medalius ir Vitalijus Šeputa — 2 sidabro medalius. Šis, pastarasis, dėl vykstančių sporto rungtynių, pagerbtuves dalyvauti negalėjo. Į pagerbtuves buvo įjungti ir Jono Šostako tėvai: Ona ir Jonas Šostakai.

Jie buvo pavaišinti šampanu ir Marijonui Šnapščiuvi vadovaujant, jiems sugiedota džiaugsmingų metų, valio, valio!

Anelė Žiedienė padeklamavo "Šilainė" ir Karolis Balys paskaitė Balio Gražulio parašytą poemą "Aukšiniai Metai". Poemoje aprašytas pensininko gyvenimas ir jo dienos darbai.

St. Kaunelienė padėjo programos atlikėjams ir pranešė naujieną: Ona ir Jonas Šostakai įstojo nariais ir Wayne State Universiteto lietuvių kambariui paaukėjo 100 dol.

Šauliai turėjo ir turtingą suaukotų dovanų stalą. Gal būtų mažai ir liko tokių, kurie vienos ar kitos dovanos būtų negavę. Dovanų pravedimą tvarkė: kuopos vicepirmininkė Lidija Mingėlienė, Garbės Teismo pirm. Marijonas Šnapštys ir Julija Bliūdžiuvienė.

Išvykoje turėjome mažo genocido parodėlę ir buvo rašomi Amerikos pareigūnams prašymai, kad užtartų ir padėtų išlaisvinti V. Petkų.

Šioje išvykoje teko sutikti ir iš toliau atvykusių svečių. Buvo atvykę ir joje dalyvavo: kun. P. Urbaitis iš Brazilijos, kun. Leonardas Musteikis iš Nebraskos, jo brolis dr. prof. Antanas Musteikis ir žmona Akvalyna iš Buffalo, šaulys Alfonsas Patamsis iš Hamiltono, LB vykdomasis vicepirmininkas Balys Raugas ir inž. Kazys Gasparėnas iš Philadelphia, Marija ir Balys Gražuliai iš Flinto, Onutė ir Liudas Seleniai iš Ann Arbor. Vietos žurnalistai: Vytautas Alan-

tas su žmona Irena ir Vladas Selenis su žmona Brone. Jūrų šaulių "Švyturio" Pilėnų stovyklos komendantas Step. Lungys, palikęs savo pilį, su žmonele dalyvavo mūsų išvykoje. Teko girdėti, kad svečių buvo ir iš Floridos, bet jų pavardžių man nepasisekė sužinoti. Išvyka laikoma 100% pasisekusi, ir oras gražus, ir svečių buvo daug. O vieta tikrai ideali. Visi ją gyre ir Sofijos ir Adolfo suteikta galimybė jų sodyba naudotis, džiaugėsi.

A. Grinius

Vasaros sezono atidarymas

Jūrų "Švyturio" šaulių kuopos Pilėnų stovyklos vasaros sezono atidarymas įvyko birželio 3 d. (šeštadienį). Esant gražiam orui, į atidarymą privažiavo daug svečių. Dvi ilgiausios automobilių eilės stovėjo Pilėnų stovyklos aikštėje. Švyturietės buvo gerai pasiruošusios: visus meiliai sutiko ir pavaišino. Šauliai turėjo labai turtingą suaukotų dovanų stalą ir daug kas iš svečių namo grįžo su laimikiu. Dovanų buvo įvairių ir vertingų. Išdalinus dovanas, kuopos pirmininkas Alfa Šukys padėjo svečiams už gausų atsilankymą ir pakvietė atvykti į Jonines, kurios bus švenčiamos birželio 24 d. Jis čia paskaitė ir geradariams, kurie stovyklos atidarymo proga, Pilėnams pagerinti, suaukėjo apie 200 dol.

Kuopos kultūrinio sk. ir moterų sekcijos vadovė Angelė Šukienė padėjo šio renginio talkininkams-ėms: A. Gėsiui, P. Bukšniui, V. Rinkevičiui, A. Bukšnienei, Lelienei, O. Kašelienei, M. Kinčienei, Kimberauskienei, Kartienei, S. Paulikienei, A. Bražiūnienei, S. Vičienei ir Zakarkienei.

Ilgai džiaugtasi gražiu oru ir vaišintasi. Kaip gera turėti nuosavą kampelį!

Joninių laužs Pilėnuose

Jūrų "Švyturio" šaulių kuopa birželio 24 d. Pilėnų stovykloje suruošė Jonų ir Janinų pagerbimą ir Joninių laužą. Į šį rengimą svečiai iš anksto rinkosi. Pasirodo, svečiai Pilėnams mėgsta, ką rodo jų gausus atsilankymas. Tą dieną, kaip ir visuomet, šauliai irgi turėjo turtingą dovanų stalą ir išdalino daug dovanų. Šventės proga į kuopą įstojo 7 nauji nariai ir geradariai Pilėnams suaukėjo 200 dol.

Vakaro sulaukus buvo užkurtas Joninių laužas. Laužą užkūrė LŠST Garbės Teismo pirmininkas Marijonas Šnapštys, moterų sekcijos vadovė Angelė Šukienė ir vicepirmininkas Juozas Kinčius. Laužo programą pravedė Rimas Kasputis. Jam akordeonu pritarė mergaitės — Vytė ir Rūta Šnapštytės, Vilija Telyčėnaitė ir Sera Crums sudainavo dainą "Lauželis". Kuopos pirmininkas Alfa Šukys Joninių

proga tarė žodį ir pasveikino Jonus, kurių buvo net 8. Moterų sekcijos vadovė Angelė Šukienė padeklamavo eilėraštį "Senas kareivis Jonas". Ilgai skambėjo dainos prie laužo, o vėliau vyko ir šokiai naujai pastatytame pastate, kuris skoningai įrengtas ir jaukus. Šiame parengime darbuosi: V. Rinkevičius, P. Bukšnys, Angelė Bukšnienė, Elena Bražiūnienė, Stepa Paulikienė, Ona Kašeliene, Aldona Kiseliuvienė. Maisto produktus aukėjo: Emilija Lungienė, Danutė Petrauskienė, Adelė Kunčienė, Marija Žarinskienė, V. Kimberauskienė ir A. Bukšnienė. Stovyklą "Pilėnai" gražiai ir patvyzdinai tvarko stovyklos komendantas Stepas Lungys.

"St. Butkaus" šaulių kuopos valdyba pasiskirstė pareigomis

"St. Butkaus" šaulių kuopos valdyba savo posėdyje, kuris įvyko birželio 25 d., Onos ir Česlovo Šadeikų namuose, pasiskirstė pareigomis taip: Vincas Tamošiūnas — pirmininkas, Stefa Kaunelienė ir Lidija Mingėlienė — vicepirmininkės, kun. Alfonsas Babonas — kuopos kapelionas, Adelė Poderienė — moterų sekcijos vadovė, Danutė Petronienė — kanklininkų būrelio vadovė, Emilija Kutkienė — kanklių būrelio administratorė, Petras Želvys — sekretorius, Juozas Augaitis — kasininkas. Petras Bliūdžius — parengimų vadovas, Kazys Sragauskas ir Jonas Markus — fotoreporteriai.

Garbės Teismas: Marijonas Šnapštys — pirmininkas, Juozas Briedis ir Antanas Grinius — nariai; Juozas Černiauskas ir Balys Gražulis — kandidatai.

Revizijos Komisija: Juozas Leščinskas — pirmininkas, Edvardas Milkus-Milkas — sekretorius ir Juozas Mačiulaitis — narys.

Antanas Grinius

Detroito "Stasio Butkaus" kp. šauliai Joana ir Jonas Švobos, rugpjūčio 12 d. atšventė savo vedybinio gyvenimo aukšinę sukaktį. Brolis Jonas buvęs "Stasio Butkaus" ir JŠST CV vicepirm. kultūriniais reikalams, bei dr. Kosto Jurgėlos knygos "Lithuania: The Outpost of Freedom" komisijos p-kas daug dirbo ir rūpinosi ne tik peržiūrėdamas visą knygos medžiagą, iliustracijas, palaikydamas nuolatinį kontaktą su autorium, bet taip pat sielėjosi jos išleidimu ir paskleidimu kitataučių sluoksniuose. Jis ruošė paskaitas, knygų pristatymus, parodas. Sesė Joana yra nuoširdi vyro talkininkė.

Sunku patikėti, kad abu tokie energingi ir jaunatviškos dvasios, jau būtų nužengę 50 bendro gyvenimo metų. Valio, ilgiausių metų, valio, mieli Sese ir Brolį Švobos!

“Kar. A. Juozapavičiaus” šaulių kuopos veikla

Š.m. birželio 25 d. šaulių kuopa su-ruošė savo metinį pikniką dr. A. Miliausko sodyboje. Kuopos pirm. dr. K. Pautienis pasveikino visus Jonus, Petrus ir Povilus, o šaulė J. Vencienė prisegė varduviniukams po rožę.

Šaulių kuopos šaudymai vykdomi dideliame šaulio A. Andriūšaičio ūkyje. Liepos 23 d. šaudymo metu, taikliausi šaudytojai buvo: Julius Merkys, surinkęs 113 taškų ir Juozas Merkys — surinkęs 105 taškus. Buvo šaudoma iš trijų padėčių: stačiom, klupsčiom ir gulom. Šauliai ruošiasi varžybiniam šaudymui dėl pereinamos taurės.

Liepos 29 ir 30 d.d. “Kar. A. Juozapavičiaus” šauliai — pirm. dr. K. Pautienis ir vėliavnešys J. Velykis, su vėliava, dalyvavo LŠST Union Pier, Michigan, Gintaro vasarvietėje — kultūrinėje savaitgalio stovykloje. Dr. K. Pautienis buvo stovyklos gydytojas ir skaitė paskaitą apie vėžio ligą. Buvo pademonstruoti mediciniški filmai.

Š.m. spalio 1 d., Klevelande, Lietuvių Namuose, “Kar. A. Juozapavičiaus” šaulių kuopa ruošia šauliams ir visuomenei, mediciniškų filmų demonstravimą. Paaiškinimus duos dr. A. Miliuskas.

Šaulių kuopos valdyba rūpinasi, kad kuopon įstotų daugiau jaunimo. Paskutiniu laiku šaulių kuopon įstojo šie nauji šauliai: V. Liutkus, J. Liutkus, A. Vedegys, Jonas Vedegys, Juozas Merkys, P. Merkys, Julius Merkys, Valerija Vedegys, T. Lunatas ir dr. Miliuskas. Tai 10 naujai įstojusių šaulių. Daugumas iš jų — jaunimas. Pastaruoju metu š. kuopoje mirė šaulys prokuroras J. Krygeris, kuris buvo šaulių kuopos garbės teismo pirmininkas. Taip pat mirė šaulių kuopos steigėjas A. Mikoliūnas. Gaila, netekome dviejų garbingų šaulių ir visuomenės veikėjų. Tegu būna jiems lengva šio svetingo krašto žemė.

K. P.

Žalgiriečiai ruošiasi

Kadangi šių metų rugsėjo 2-4 dienomis Klevelande, “Žalgirio” šaulių kuopos šaudykloje įvyks Šaulių Sąjungos tarpkuopinis šaudymo turnyras, žalgiriečiai ruošiasi priimti svečius, rūpinasi turnyro pravedimu ir vaišėmis.

Nežiūrint, kad vienas kitas kuopos narys iškeliauja amžinybėn, “Žalgirio” šaulių kuopa Klevelande, energingos valdybos vadovaujama, didėja narių skaičiumi ir garsėja lietuvių ir svetimtaučių tarpe savo gražiais šauliškais darbais.

Žalgiriečiai stipriai prisidėjo prie tėvo ir sūnaus Brazinskių parėmimo. Šiuo metu renka aukas tautos didvyrio Romo Ka-

Kalba “DLK Gedimino” šaulių kp. pirm. ir Kanados Šaulių rinktinės vicepirm. Stepas Jakubickas. Toliau tautiniais rūbais pasipuošusios stovi: Audra Beržinytė, Ramūnė Jauneikaitė, M. Rinkuvienė, J. Žiogienė, E. Jokubilienė ir S. Jokubilius.

lantos paminklo statymui. Paminklą stato Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje.

Lietuviai, norintieji šį gražų darbą savo aukomis paremti, prašomi kreiptis į “Žalgirio” kuopos valdybą ar narius.

Birželio mėn. “Žalgirio” šaulių kuopa, kartu su LKVS “Ramovės” Klevelando skyriumi gražiai ir iškilmingai atsisveikino su šauliu ir ramovėnu, a.a. Petru Leliu. Aa. Petras Lelis buvo aktyvus ir savo gražiais paveikslais rėmė “Žalgirio” kuopą ir “Ramovės” skyrių.

Liepos 16 d. įvyko kuopos šaudymo turnyras, kuriame dalyvavo, neseniai į kuopą įstoję nariais rėmėjais, ponai Kažiai iš Parnos, Ohio. Jie labai gražiai pasirodė.

E. Pranckus

Delhi-Tillsonburg, Kanada

Siaubingų deportacijų paminėjimas

1978 m. birželio 18 dieną, sekmadienį, iš pat ryto, prie Šv. Kazimiero lietuvių šventovės esančio Kankinių Kryžiaus gedulo ženklau iki pusiau stiebu buvo pakeltos lietuvių tautinė ir Kanados vėliavos.

10 valandą, tenai pat, prie Kankinių Kryžiaus išsirikiavo su vėliavomis ir vainikais uniformuoti “DLK Gedimino” šaulių kuopos šauliai, Royal Canadian Legion Delhi skyriaus karo veteranai ir Simcoe Army, Navy and Air Force veteranų vėliavos, kurių viso 15 dalyvavo pamaldose.

Už lietuvių kankinius pamaldas atlakė ir pamokslą pasakė kun. L. Kemežis. Po pamaldų šauliai, kanadiečiai ve-

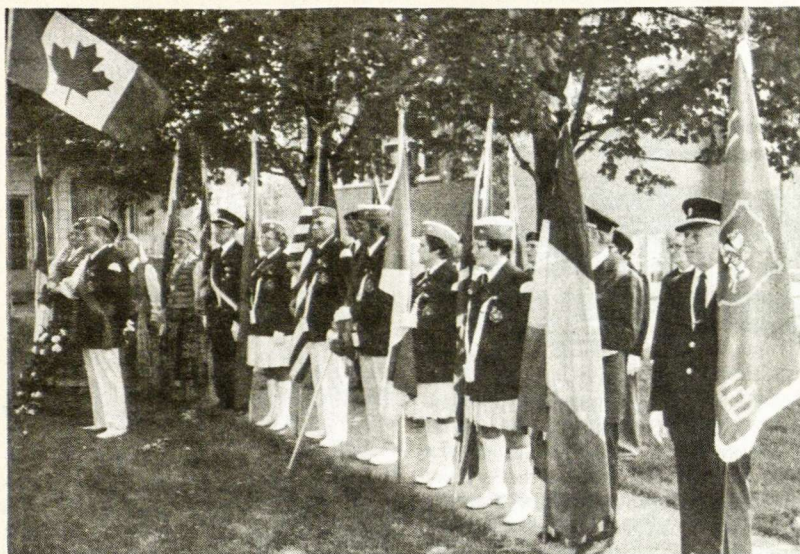
teranai ir visuomenė vėl susirinko prie Kankinių Kryžiaus, kur kun. dr. J. Gutauskas sukalbėjo maldą ir supažindino kanadiečius su minėjimo reikšme, siaubingus lietuvių trėmimus, kurių metu, nuo okupacijos pradžios 1940 m. birželio 15 d. iki šių dienų, iš Lietuvos buvo ištremta bei nužudyta apie 700,000 žmonių.

Kankinių garbei padėti vainikai: KLB Delhi apylinkės, Simcoe ir Delhi kanadiečių veteranų. Dedant vainikus, trimtams trimituojant ir vėliavoms gerbiant, buvo dviejų minučių susikaupimas. Vėliavoms pakilus, į visuomenę kalbėjo “DLK Gedimino” šaulių kuopos pirmininkas ir Kanados Šaulių Rinktinės vicepirm. Stepas Jakubickas. Jis priminė tas siaubingas lietuvių deportacijas, tuos skausmingus lietuvių išgyvenimus, kai jie buvo kraunami į enkavedistų sunkvežinius ir vežami į Sibiro tremtį, kiti, išvežus iš namų, buvo sušaudyti bei kankinių kamerose nukankinti. Stepas Jakubickas kvietė visus būti ištvermingais ir šventai tikėti į Lietuvos valsybės prisikėlimą. Užbaigai sugiedotas Lietuvos himnas ir “Marija, Marija”.

Stepas Jakubickas

Pavykusi Gegužinė — Iešminė

“Dariaus ir Girėno” šaulių kuopos gegužinė-iešminė įvyko gegužės 21 d. (sekmadienį), A. Savickienės jaukioje sodyboje, 82 John Street, Lidcombe. Išvakarėse, šeštadienį, lietus ir audra žymiai nugąsdino, kad blogam orui esant

“DLK Gedimino” šaulių kp. šauliai ir kanadiečiai karo veteranai prie Kaninių Kryžiaus su vėliavomis ir vainikais.

gegužinė gali neįvykti, bet sekmadienio rytą oras pasitaisė, išsiblaivė ir pasirodė saulutė. Dingo visos abejonės, kai svečiai ir šauliai, apie 1-mą val. pradėjo rinktis į gegužinę, suskambėjo transliuojamos dainos ir įvairios melodijos, o po gero pusvalandžio pakvipo skanių kepsnių kvapas. Šaulių kuopos kapelionas, kun. P. Butkus, atvykęs į gegužinę-iešminę pareiškė, kad šauliai, tur būt, yra labai pamaldūs, kad išprašė Visagalio tokį netikėtą orą gegužinei. Prasiėjo kepsnių valgymas, pašnekesiai ir loterijos traukimas. Pažymėtina, kad atvykęs svečias iš Gelongo laimėjo net tris prizus, visi buvo nustebinti svečio nepaprasta laime. Svečių atsilankė gerokas būrys ir šaulių kuopa gavo pelno.

S. P.
Australija

Naujosios Anglijos šaulių iškyla

Joninių proga, birželio 25 d., N. Anglijos lietuvių šaulių rinktinės valdyba suorganizavo iškylą į p.p. Martišių sodybą Wrinoham, Ma. Šiam žygiui vadovavo pats rinktinės pirmininkas, šaulys Algirdas Zenkus.

Iškyloje dalyvavo daugelio vietovių didelis šaulių būrys. Iškylavimo metu buvo pravestos šaudymo pirmenybės, kuriose varžėsi kelios dešimtys moterų ir vyrų. Varžybas pravedė Brocktono šaulių kuopos vicepirmininkas Petras Šaulys ir Petras Pulvinskis.

Varžybų dalyviai buvo suskirstyti į dvi grupes. Po varžybų laimėtojams buvo išdalytos dovanos-prizai.

I-je grupėje pirmąsias vietas ir šaulių rinktinės skirtas dovanas laimėjo:

1-mą vietą ir dovaną laimėjo “Jono Vanagaičio” kuopos šaulys, dr. Dovydaitis;

2-rą vietą ir dovaną — tos pat kuopos pirmininkas, inž. J. Stašaitis;

3-čią vietą ir dovaną — taip pat tos pačios kuopos šaulė — kasininkė, Janė Bajerčienė.

II-je grupėje varžybas ir “Jono Vanagaičio” šaulių kuopos skirtas dovanas laimėjo:

1-mą — šaulė Dovydaitienė;

2-rą — šaulys Vladas Bajerčius;

3-čią — šaulys Juozas Babravičius.

Po šaudymo varžybų, visiems iškylos dalyviams buvo suruoštas pobūvis, kurio metu pasivaišinta, pasišnekėta, šauliškai pabendrauta ir padainuota. Naujosios Anglijos lietuvių šauliai nuoširdžiai dėkingi ponams Martišiams už leidimą pasinaudoti jų sodyba, rūpestį ir vaišes.

Vl. Bajerčius

Klevelande mirė šaulys, teisininkas ir prokuroras J. Krygeris

Liepos 1 d. atskyrė amžinai iš šaulių tarpo teisininkas, šaulys, civilinės aviacijos pilotas ir prokuroras Juozas Krygeris. Jis buvo “Kar. A. Juozapavičiaus” šaulių kuopos garbės pirmininkas. Steigiant “Kar. A. Juozapavičiaus” šaulių kuopą Klevelande, dalyvavo ir teisininkas Juozas Krygeris.

Velionis gimė 1899 m. Alytaus apskr. Prisimenu Juozą iš Marijampolės gimnazijos laikų. 1920 m. abu su Juozu stojome į ketvirtą Karo Mokyklos laidą. Jis karo tarnybą užbaigė Marijampolės karo komendantūroje. Gimnazijoje Juozas savo draugams pasakodavo apie veiklą ir kovas Alytaus partizanų būryje. Tuo laiku kovojo su lenkais ir komunistais.

Juozas, atlikęs aukščiausią patriotinę pareigą tėvynei, kovose su Lietuvos priešais, atlikęs karo tarnybą, stojo į Lietuvos Universiteto Teisių fakultetą. Universitete būdamas priklausė Korp! Ramovei ir vėliau buvo pakeltas tos organizacijos filisteriu. Baigęs Lietuvos Universitetą, buvo paskirtas Seinų teismo tardytoju. Vėliau buvo perkeltas į Šiaulius Apygardos Teismo prokuroro pavaduotoju. Iš Šiaulių gavo paskyrimą Kaunan, Apygardos Teismo prokuroro padėjėju.

Būdamas Kaune, susidomėjo oro sportu ir įstojo į Lietuvos Aero Klubą. Juozas taip pat mėgo ir spaudos darbą ir bvo paskirtas žurnalo “Spamai” redaktorium. Jis būdamas labai aktyvus ir progresuojantis aviacijoje, gavo civilinės aviacijos lakūno teises ir vėliau išlaikė egzaminus ir įsigijo tarptautinio aviacijos piloto teises ir diplomą.

Bolševikams okupavus Lietuvą, Juozas su šeima pasitraukė Vokietijon. Vokietijos lietuvių stovyklose jis buvo aktyvus visuomenės veikėjas. Dirbo Lietuvių Bendruomenėje kaip teisinis patarėjas ir gynė vietiniuose teismuose lietuvių reikalus. Atvykęs į Ameriką, kaip ir daugumas teisininkų, jis negalėjo dirbti savo profesijoje, bet gavo darbą fabrike. Dar Kaune, gatvėje, komunistų kariuomenės tankas jį sužeidė — nulaužė kojos kaulą. Būdamas menkos sveikatos, turėjo dirbti mažiau apmokamą darbą. Atvykęs į Klevelandą, Juozas aktyviai įsijungė į visuomeninį darbą. Dalyvavo Bendruomenės, ALTos veikloje ir Lietuvių Teisininkų Draugijoje, kurios pirmininku išbuvo 12 metų. 1970 m. įsteigus Klevelande “Kar. A. Juozapavičiaus” šaulių kuopai, jis buvo pirmoje valdyboje ir vėliau buvo išrinktas šaulių kuopos garbės teismo pirmininku.

Už nuopelnus lietuviškai ir šauliškai spaudai buvo apdovanotas LŠST žurnalistas skirta antra premija. Vėliau, už nuopelnus Lietuvai ir šauliams, buvo apdovanotas Šaulių Žvaigždės ordinu.

“Kar. A. Juozapavičiaus” šaulių kuopos ir savo šeimos vardu, velionio žmonai Emai, sūnui Algiiui ir kitiems giminiams reiškiu gilią užuojautą. Liūdime kartu su jumis.

Dr. K. Pautienis

— Beveik prieš du šimtmečius, karinių mokslų filosofas Karl von Clausevitz dėstė, kad gynyba yra stipriausia karinių veiksmų forma. Įtakoje technologijos pažangos, pirmą kartą po II Pasaulinio karo, šiuo metu karinėje spaudoje yra stiprių pasisakymų gynybos naudai. Apie tai daugiausiai kalba NATO valstybės, kurios stovi prieš kolosalios sovietų jėgų telkinį, rengiamą puolimui. Gynyba, judraus pobūdžio, naudojanti tankus, didelio galingumo raketas, helikopterus, talkiniais priešpuoliais galės sustabdyti puolančiojo bandymus įsiveržti gynybos sistemon. Turint gynyboje priemones iš anksto susekti puolančiojo jėgų telkinius, visuomet bus galima išvengti netikėtumų ir atitinkamai pasiruošti priešpuoliams. Iki šiol tik aviacija ir sunkioji artilerija galėjo siekti anturų skaidinių pozicijas; šiuo metu priekinio skaidinio artilerijos pabūklais ir raketsvaidžiais laidomos raketos galės kilnoti ugnį gilumon (puolančio rezervuosna ir tiekiman). Dėl ginklų įvairumo ir dalinių judrių veiksmų, kautynių lauko plotis ir gylis turės ryškiai padidėti. Pastebėtina, kad puolantysis rezervų skaidinyje turės organizuoti gynybos atsparus punktus, nes besiginančio priešpuoliai turės toli siekiančius tikslus prieš gilumon (dar 1930 metais J.F.C. Fulleris veikale "Armored Warfare" rašė apie reikalą puolančiam organizuoti gynybą gilumoje). Puolančio taktinis konservatyvizmas - sekimas senų tradicijų veiks gynybos naudai. Kautynių pasekmė priklausys nuo staigaus ir pilnutinio turimų jėgų išskleidimo kautynių formon, vadovavimo (suprantama ir, pagal aplinkybes, atitinkamo sprendimo), taikinių suradimo ir laiku jų eliminavimo. Tai galima atsiekti su tuometine technologijos pagalba, keičiant doktrinas ir organizaciją, atsižvelgiant į tuometinius reikalavimus, kaip esamose aplinkybėse pravesti kautynių veiksmus. Reikia pastebėti, kad kur negalima technikinių priemonių panaudoti (dažniausiai dėl vietovės), artimiausiam

priešo kautynių ruožo užnugaryje, numatoma vykdyti partizaninius arba desantininkų veiksmus, tikslu naikinti rezervų telkinius, tiekimą, ryšius, ir bene pirminiu taikiniu bus vadovietės, artilerijos ugnievietės, raketų laidymo centrai, priešlėktuvinės apsauga ir kt.

Vakarų valstybėm, su NATO priekyje, laikantis nepuolimo politikos, yra labai svarbu išvystyti gynybą tokio lygio, kad ištikus reikalui galėtų sustabdyti Varšuvos pakto puolamuosius veiksmus, kuriems jau daugelis metų yra ruošiama gyvoji jėga, tam tikslui gaminami ginklai ir išdėstytos ginkluotos jėgos. Įsidėmėtina, kad rusai, daug kalbėdami apie karinę agresiją, niekur pasieniuose nestato "Magainot" ar tam panašių įtvirtinimų.

— Amerikiečiai pagamino artilerijos papildymui didelio judrumo raketų laidymo pabūklą; tai dvylikos raketų užtaisų baterija, įrengta ant didelio greičio vikšrinės važiuoklės, su visais reikiamais taikymo ir sekimo įtaisais. Šios rūšies baterija numatoma panaudo-

ti artilerijos papildymui, kur reikalinga greita ir telkinė ugnis. Numatomi taikiniai: gyvos jėgos telkiniai, oro gynybos centrai, vadovietės ir tiekimo centrai (visa tai kautynių ruože).

— Japonai pirks iš amerikiečių sudėtingą povandeninių laivų sekimo aparatą, įrengtą P 3C "Orion" lėktuve. Dešimt tokių lėktuvų su sekimo aparatais bus pasiūsta japonams dar šiais metais.

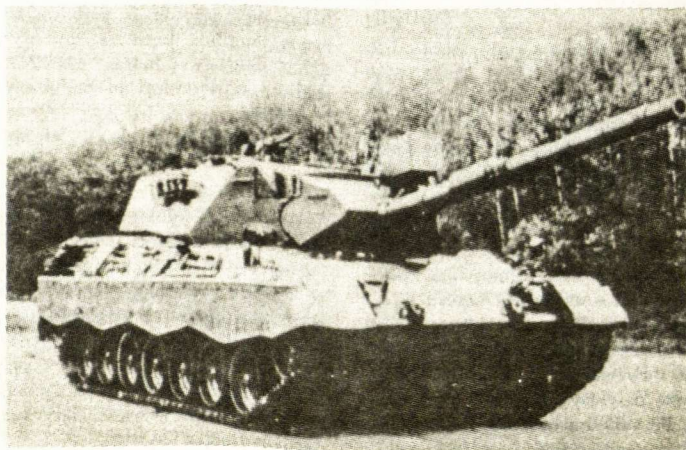
— Italai pastatė šarvuotą helikopterį A-129 "Mangusta", kuris yra pritaikytas kauti tankus. Helikopterį varo du turbininiai LTS 101 varikliai. Tai bus pės-tininkų tiesioginės paramos helikopteris, kuris numatomas įvesti ginklaviman 1979 metais.

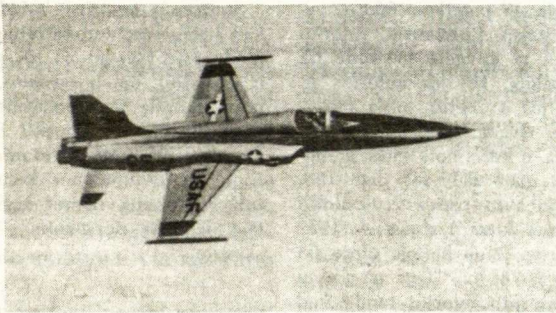
— Rusai bando naują artimų kautynių lėktuvą-naikintoją ir strateginį bombonešį. Naujas MIG 29 naikintojas turės atitikti amerikiečių F-16, F-18 ir F-111 naikintojus; tuo tarpu nežinoma ar MIG 29 bus ginkluoti didelio ugnies intensyvumo "Gatlingo" kulkosvaidžiais. Šis lėktuvas numatoma įvesti ginklaviman 1980 metais. Mombonešis yra Tu-144 "Concardski" prototipo.

— NATO viršininkas gen. A. Haig, kalbėdamas USA senato pakomity pareiškė, kad rusai dideliu mastu gamina cheminius ir biologinius ginklus, prieš kuriuos Vakarų valstybės negalės atsilaikyti, jei patys tokių ginklų nepradės gaminti. Sustiprintas atominis ginklavimas cheminių — biologinių ginklų nepakeis.

— Šių metų pradžioje, jau treči metai iš eilės, amerikiečiai vykdė plataus masto oro jėgų "Red Flag" pratybas Nevada. Priešą vaidavo dvi grupės

Kanados ginklaviman įvestas "Leopard A-1" tankas, ginkluotas 105 mm pabūklų, vieton pasenusių britų gamybos "Centurion".

Amerikiečių F-5E Tiger lėktuvas.
Greitis 1930 km/val. Skrenda 1800 mylių
be kuro papildymo.

Northrop F-5E "Tiger" lėktuvų, kurie yra labai panašūs dydžiu, pavidalumu ir judrumu į rusų MiG-21 naikintojus. Šios grupės lakūnai buvo specialiai apmokyti rusų oro kautynių taktikos ir lėktuvų skraidymo formacijų, supažindinti su rusų gyvenimu ir komunistine indoktrinacija. Apie 16 tūkstančių kvadratinį mylių Nevados dykumų plote yra įrengti keliai su transporto vorom, rusų T-62 tankais, pėstininkų šarvuočiais (apie 300 vienetų), pavaizduotos geležinkelių stotys ir linijos, tiekimo sandėliai, geležinkelių depo su tarnybų pastatais, keleto įmonių, raketų SAM laidymo ir priešlėktuvinės apsaugos pozicijos, radio trukdymų ir radaro sekimo stotys. Visa tai išdėstyta pagal rusų įprastą tvarką. Visur buvo įrengtos telekameros su video filmavimo juostomis, kad vėliau patys pilotai galėtų matyti savo veiksmus ekrane ir juos nagrinėtų. 1978 metų pradžioje, kovos lėktuvų gamyba buvo santykiu 1:4 rusų naudai prieš amerikiečius, tokiu santykiu ir buvo panaudoti lėktuvai šių metų oro pratybose. Reikia pastebėti, kad šios rūšies pratybos prasidėjo 1976 metais, kai rusų lakūnas Viktor Bolenko atsirado Vakaruose ir davė manevrams reikiamų informacijų apie rusų aviaciją ir oro kautynių taktiką. Rusų taktika yra skirtinga nuo amerikiečių tuo, kad lakūnų veiksmas yra labai suvaržyti kontrole ir valdymu iš žemės; lėktuvų formacijos ore yra suspaustos, lėktuvai laikosi arti grupės vado. Amerikiečiai gauna kautynių uždavinius prieš paliekant aerodromą ir kautynių veiksmuose yra daug laisvesni. Pratybose dalyvavo ir Kanados karo lakūnai.

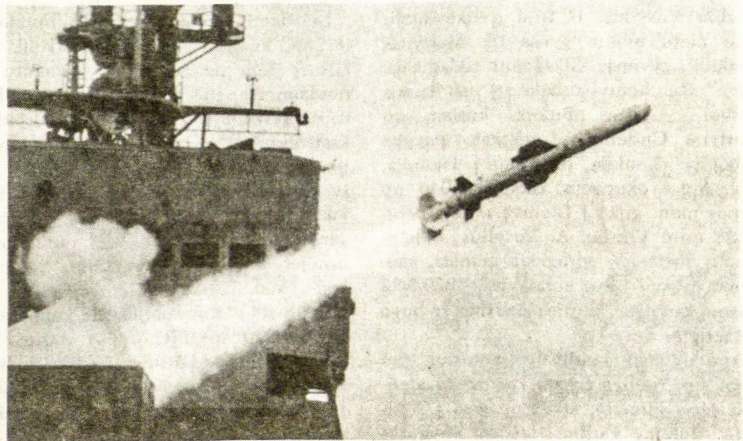
— Reikmenų gamybai ir kasdieniam žmogaus gyvenimui visais civilizuotais laikais buvo reikalinga energija — kuras, kuris įgalintų nuveikti eilę darbų žmogaus gerbūviui. Šiais laikais, kai kuriose valstybėse energijos reikalas pasidarė labai aktualus, dėl labai didelio jos sunaudojimo namų apyvokoje, industrijoje, ekonomijoje, ypač valstybėse, kurios lenktyniauja ginklavime ir

karinių jėgų didinime. Fiziniai suprantamą Visatą sudaro energija, pasireiškianti įvairiose formose. Technologinėmis priemonėmis bandoma pajungti energiją saviems reikalams: kasama anglis, siurbiamas žemės alyva, dujos, panaudojama radiacija, saulės šviesos spinduliavimas ir kita, tikslu sukelti kaitrą, kuri vienokiu ar kitokiu būdu suka ratus, šildo patalpas. Prie energijos šaltinių dar priskirtina vėjo ir vandens srovės. Šiuo metu energijos pasaulinė krizė ir pajėgiausias valstybės verčia bendromis jėgomis ieškoti priemonių, kad panaudotą energijos versmę žemėje ir erdvėje galimai mažiausiomis išlaidomis.

Pastaruoju laiku (1977) amerikiečiai pagamino ir nugabeno rusams bandymams, sudėtingą įrengimą — superkonduktvų magnetą su 44 žmonių technikinio personalo. Minėtą magnetą amerikiečiai įrengs rusų pastatytoje specialioje jėgainėje, kur vykdomi bandymai mažomis išlaidomis gauti didelio naudingumo energiją. Pagal M. Faradėjaus atradimą (1831 m.), — judant laidininkui magnetiniam lauke, indukcijos būdu lai-

dinike atsiranda elektros srovė. Amerikiečiai pagamino aparatą, kuriame per magnetinį lauką leidžiamos įkaitintos dujos (2600° C); (kaitinimui naudojamos turimos kuro medžiagos). tokioje temperatūroje dujos ionizuojasi ir tampa laidininku (virsta plazma). Ionizacijos padidinimui primaišoma kalio druskos. Tokiam stovyje būdamos dujos — plazma (kuri yra geras laidininkas elektrai) 330 metrų per sekundę greičiu (garso greitis ore) stumiami per magnetinį lauką, kur atsiranda elektros apkrovimas dujose. Įrengtais elektrodais susidaręs dujose elektros įvydis surenkamas ir, prijungus prie tinklo, gaunama elektros energija, tinkama naudoti šviesai, šildymui ir motorų sukimui. Tokios srovės naudingumas siekia 60%, kai šiuo metu naudojamos šiluminės jėgainės pasiekia apie 30% naudingumo. Jei superkonduktvų magnetu panaudotos dujos įjungiamos vandens šildymui ir garo gamybai, tuomet bendras naudingumas pakyla iki 70%, sunaudotos energijos — kuro, dujų kaitinimui. Pavyzdžiui, vienas galionas namų šildymui vartojamos alyvos (Nr. 2) sudeginus duotų apie 120,000 Btu (British Thermal Unit), arba apie 35 kw (1 kw = 3414 Btu), tačiau jėgainėse, prie 30% naudingumo gautum tik 10.5 kw. Naudojant tą patį Nr. 2 alyvos galioną kaitinimui dujų superkonstruktyviniame magnetu prie 70% naudingumo, prilygtų 24.5 kw.

Amerikos 6-tojo laivyno sunkioji artilerija — raketa "Harpoon", iškeliauja link taikinio.

Ryšium su okupuotoj Lietuvoj 1977 m. pasirodžiusia knygele "Limuzinas Nr. 4", kurioj įvairių pasakojimų ir dokumentų citatom stengiamasi pavaizduoti nepriklausomą Lietuvą 1929 m. gegužės 6 d. įvykusio prieš tuometinį min. pirm. Augustiną Voldemarą atentato smulkmenas, mūsų spaudoj (Draugas, 1978.6.24 ir Darbininkas, 1978.6.30) buvo išspausdintas tuometinio min. pirm. adjutanto mjr. Leono Virbicko pareiškimas, paaiškinantis kai kuriuos pasikėsimo aspektus (pasikėsimo prieš Voldemarą metu mjr. Vibickas atentatininkų buvo sužeistas į krūtinę, o kpt. Pranas Gudynas buvo nušautas; be jų dar buvo sužeisti Voldemaro žmonos sūnus Liucius ir praeivė G. Juodakytė).

Kiek daugiau šviesos į šį teroristinį pasikėsimą suteikia 1978.7.25 ir 26 dienom Drauge išspausdintas Juozo Deputišio straipsnis "Balsas iš Anapus. 'Limuzinas Nr. 4' ir jo siekimai".

Daugelis vyresniosios kartos žmonių dar gerai atsimena, kad šio pasikėsimo aktyvūs dalyviai buvo tuometiniai Kauno universiteto studentai — Andrius Bulota, Martynas Gudelis ir Aleksandras Vosylius. Iš trijų pasikėsintojų šiuo metu tebėra gyvas tik Martynas Gudelis, gyvenąs Čikagoj ir redaguojąs ten "visų lietuvių laikraštį už tautos laisvę". Andrius Bulota, kuriam su Martynu Gudeliu po atentato pavyko pabėgti į Lenkiją, o vėliau į Ispaniją, Sov. S-gai okupavus Lietuvą 1940 m. liepos mėn. grįžo į Lietuvą ir ten 1974. 10.28 mirė Vilniuj. A. Vosylius, bebėgdamas susižeidė sprogusia granata, saugumo organų buvo sulauktytas, 1929.5.22 teismo nuteistas mirties bausme ir buvo sušaudytas.

Atrodo, kad straipsnio autorius yra gerai susipažinęs su kai kuriom to atentato smulkmenom, atsiliepdamas į Andriaus Bulotos vardu išleistos knygutės

"Limuzinas Nr. 4" pateiktus faktus, vykusiai juos atitaiso. Pirmiausia, autoriui neaišku, kodėl ta knygelė pasirodė tik 1977 m. pabaigoj, kai jos autorius A. Bulota jau prieš 4 metus buvo miręs. Iš to jis daro išvadą, kad knygelę parašė ne Bulota, o kuris nors kitas, stengdamasis to atentato dalyviuos pateisinti. Be to, sulyginęs to paties A. Bulotos Vilniuj išleistas kitas knygas — 1962 m. pasirodžiusią "Nuo baltojo žirgo iki svastikos" ir 1974 m. "Ten už kalnų Ispanija", straipsnio autorius randa, kad pastarųjų stilius ir net sakinių konstrukcija esanti visai skirtinga nuo "Limuzino". Bulotai Lietuvos gyvenimas ir ypač Kaunas turėjo būti gerai pažįstami, o tačiau "Limuzine" yra tokių išsireiškimų, kurie tuometinėj Lietuvoj visai nebuvo vartojami, pav., policijos karininkas; ar tokių pastatų, kurių tuometinio Kauno Aukštaičių g-vėj visai nebuvo, pav. daržinių, kuriose pasikėsintojai slėpę savo ginklus. Pagal straipsnio autorių labiausiai esą supainiotas atentatininkų bėgimo kelias, nes autorius, gerai pažindamas Kauną ir jo apylinkes, įrodo, kad pasikėsintojai, bėgdami "Limuzine" nurodytu keliu, nebūtų sutikę knygelėj minimų kliūčių, nes jų tame kely nebuvo. Bulota tokių klaidų negalėjęs padaryti, nes jis Kauną ir jo apylinkes gerai pažinęs. Esą tokias klaidas galėjęs padaryti tik toks žmogus, kuris nuo 1929 m. Lietuvoj nesąs buvęs ir todėl susipainiojęs bėgimo kelią aprašinėdamas. Dar, straipsnio autorius įrodęs, kad Bulota Gudelio tėviškėj (Gilučių k. apie Kaišiadorius) pirmą kartą atsiradęs tik po atentato kartu su Gudeliu, teigia, kad Bulota negalėjęs taip smulkiai "Limuzine" aprašytų Gilučių ir jam artimų kaimų ir jų apylinkėse buvusių kelių ir kelelių ir pačių žmonių pavaizduoti. Tą galėjęs padaryti tik žmogus, kuris tose apylinkėse buvo augęs ir gyvenęs, t.y., pats Martynas Gudelis.

Leisdami tokias kaip "Limuzinas" ir pan. knygas, sovietai, žaisdami faktais ir jiem naudingom dokumentų ištraukom, stengiasi įkalbėti mitą, kad Lietuvos gyventojai jau tada buvę nepatenkinti esama Lietuvos santvarka ir kovoję prieš "fašistinį režimą", siekdami ten įvesti tarybinę santvarką. Bet istorijos faktai rodo, kad Lietuvoj tarybinė santvarka atsiradusi tik dėl raudonosios armijos ginkluoto įsiveržimo. Statistika rodo, kad 1940.1.1 Lietuvoj buvo 933 komunistų partijos nariai, 211 komjaunuolių ir 218 MOPR org-jos narių, viso 1362 asmenys, kurių 832 buvo nelietuviai. Todėl ir Lietuvos "įsijungimo" į "tarybinių tautų šeimą" jie negalėjo nulemti.

Straipsnio autorius baigdamas teigia, kad kiekvienas teroristinis veiksmas atanda savo rėmėjų ne tik svetimų jėgų ir valstybių, bet ir savosios visuomenės tarpe. Suradę šie atentatininkai užtarėjų ir mūsų išeivijos tarpe, ir, kas svarbiausia, kad jų tarpe esama ir buvusių Lietuvos kariuomenės karių, ir šaulių, ir birutininkų, ir net kunigų. Ir visa tai daroma dengiantis "patriotizmo" skraiste.

JŪRŪ KELIAIS

Atvadavus 1923 metais Klaipėdos kraštą ir uostą, lietuviai labai mažai, kaip ir senovėje, kreipė dėmesio į jūrą ir laivininkystę. Tik 1936. XI.21 d. buvo įregistruotas Lietuvos Baltijos Lloydas su 2 milijonais litų pagrindinio kapitalo. Šios idėjos pradininkas buvo inž. Viktoras Rėklaitis.

Daugiausia kapitalo įdėjo Maisto b-vė ir Pienocentras, nes jos daugiausiai išmokėdavo svetimoms laivų bendrovėms už eksportuojamus savo gaminius.

Kilus II Pas. karui b-vė turėjo 7 jūrinius laivus, 42 Nemunu plaukiojančius baidokus, 2 jūrinius ir keleta upinių motorlaivių — vilkiukų.

Vienas pirmųjų Lietuvos prekybos laivyno kapitonų, Bronius Krikštopaitis, baigęs jūrininkystės mokslus Suomijoje, plaukiojęs veik visais šios b-vės laivais, parašė savo atsiminimus "Jūrų Keliais, vieno kapitono atsiminimai", kuriuos peržiūrėjo buvęs "Lietuvos Pajūrio" redaktorius Ansas Lymantas, ir kurie netrukus bus atiduoti spaudai.

Per Mažosios Lietuvos draugiją renkama prenumerata. Kas norės, kad jo pavardė būtų įrašyta į knygą, moka 25 dol., o šiaip prenumerata 10 dol.

Knyga turi pasirodyti dar šių metų gale. Ją Čikagos šaulių namuose pristatys Edmundas Vengianskas, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pirmininkas, kurios nariu yra ir jūrų kpt. Bronius Krikštopaitis.

Norintieji knygą iš anksto užsisakyti, kreipiasi į autorių: Bronius Krikštopaitis, 3639 West 55 Place, Chicago, Ill. 60629.

Stepas Paulauskas

KELETAS PASTABŲ DĖL STRAIPSNIO — LIETUVIAI JUODOJOJ GWARDIJOJ

Š.m. "Karyje" Nr. 6, Kazys Mar-
kus parašė ilgą ir gausiai iliustruo-
tą straipsnį apie pagalbinius dali-
nius prie USA armijos. Tai labai
geras darbas, nes apie tai mūsų
spaudoje, rodos, buvo nedaug rašyta.
Tačiau tame aprašyme yra kai kurių
netikslumų.

Nenagrinėsiu viso straipsnio išti-
sai, nes ne viską prisimenu ir ži-
nau. Noriu patikslinti tik tas vie-
tas kur prisimenu, ypač kur liečia
"Algirdo" kuopą. Šitos kuopos esu
buvęs dalyvis.

Scheinfeldo DP stovykloje buvo
suorganizuotos dvi kuopos. Jas su-
darė, remiantis USA armijos kapi-
tono (ar mjr.) Maxley nurodymais,
stovyklos vadovybė. Nenorėdamas
mažinti plk. inž. S. Biručio nuo-
pelnų, noriu pabrėžti, kad organi-
zuojant kuopas daugiausia pastangų
ir darbo padėjo prof. Č. Masaitis.
Jis nuolatos tarėsi su Maxley ir
rūpinosi sudaryti dvi kuopas. Tas
amerikietis, karininkas Maxley, jautė
daug simpatijų pabaltiečiams.

K. Markus rašo (236 psl.), esą
1948 metais buvo suorganizuotos dar
trys lietuvių sargybų kuopos, kurių
viena, be oficialaus pavadinimo, pa-
sivadino "DLK Algirdo" kuopa.
Kiek liečia "Algirdo" kuopą, tai ne-
tiesa. "Algirdo" kuopa buvo sudary-
ta 1947 metais sausio 2 d. (tokį
turiu dokumentą). Ši kuopa gavo iš
amerikiečių oficialų pavadinimą —
4129 Labor Service Company, o
"DLK Algirdo" vardą pasirinko pati
taip kaip 4204 Labor Service Com-
pany pasirinko "Vytauto Didžiojo"
vardą. Abi kuopos turėjo vienodus
etatus.

"Algirdo" kuopa buvo sudaryta
iš DP stovyklų: Scheinfeldo, Seli-
genstadto ir, rodos, Weideno bei
Ansbacho. Kuopos vadu buvo paskir-
tas gen. št. plk. ltn. Aleksandras
Andrušaitis. Kuopa traukiniu nuvyko
į Manheim-Kaefertal apmokymo
centrą. Mokymas užtruko mėnesį
laiko.

K. Markus rašo, kad iš mokyklos
"Vytauto D." kuopa atvyko į Zin-
dorfą prie Fiuerto, kur jau laukė
kuopos priežiūros ir ryšių karinin-

kas kpt. Wolfe. Netiesa. Kai po
apmokymo "Algirdo" kuopa atvyko
į Fiuerto kareivines, ten rado ir "Vy-
tauto D." kuopą. Abiem kuopom
ryšių karininkas buvo ltn. Thurston.
Jį vadino Turskis, nes jis buvo
lietuvių kilmės, šiek tiek kalbėjo
ir lietuviškai. Šitai patvirtina net
"Vytauto" kuopos nuotrauka, įdėta
"Karyje" (230 psl.) su parašu, kad
priekyje kp. vadas kpt. P. Drabi-
šius ir priežiūros-ryšių pareigūnas
ltn. T. Thurston.

Į Zindorfo kareivines abi kuopos
buvo perkeltos už mėnesio ar vė-
liau. Zindorfe pirmas ryšių karinin-
kas buvo Bradley (rodos kpt.), jį
iškėlus buvo paskirtas 1st Lt. J.H.
Wolfe (bet ne kpt.).

Abiem kuopom esant Zindorfo ka-
reivinėse įsteigtai koplyčia, meniškais
lietuviškais motyvais, gražų alto-
rių iš medžio padarė "Algirdo" kuopos
stalius Adolfas Rimkus (buvęs
Marijampolės amatų mokyklos moky-
tojas).

Fiuerte ar Nuernberge buvo įsteig-
tos USA armijos ryšių centras Bal-
tijos tautų kuopoms. Kiekviena tau-
tybė turėjo paskirti po vieną atsto-
vą karininką. Į šitą centrą paskir-
tas buvo "Vytauto D." kuopos vadas
kpt. P. Drabišius. Gal vėliau kada
jis buvo nukeltas į vyr. štabo Ry-
šių centrą?

"Vytauto" ir "Algirdo" kuopoms
esant Zindorfe sanitarijos reikalams
nebuvo bendros ambulatorijos ir ten
nebuvo dr. Dargio. Kuopos turėjo
tik po du sanitarijos puskarininkius.

K. Markus rašo: "Prasidėjus emig-
racijai ir labai sumažėjus kuopose
žmonių, 1949 m. "DLK Algirdo"
sargybų kuopa buvo išformuota, o
jos likusiais žmonėmis buvo papil-
dyta "Vytauto Didžiojo" kuopa iki
pilno sąstato". Taip nebuvo.

"DLK Algirdo" sargybų kuopa bu-
vo likviduota 1947 metais, rugsėjo
mėn. pradžioje. Jokios emigracijos
tada dar nebuvo. Likviduojant "Al-
girdo" kuopą tik vienas būrys buvo
pasiųstas kur tai, rodos, į lenkų kuopą.
Visi kiti žmonės buvo atleisti.
Kas būdinga, algirdėnams aplei-
džiant kareivines, jau pradėjo kraus-
tytis vokiečiai civiliai. Reiškia, ame-
rikiečiams buvo dar reikalingi pagal-
biniai daliniai. Po ranka turiu ry-

šių karininko 1st Lt. J.H. Wolfe
išduotą man atleidimo dokumentą.
Jame, po gražaus įvertinimo, sako-
ma: "He was discharged because
of Reduction in Forces". Reiškia,
atleistas dėl jėgų mažinimo.

1947 m. vasarą ėjo kalbos, kad
bus mažinama pabaltiečių kuopų
skaičius. Rudeniop tas pildėsi. Pir-
moj eilėj turėjo likviduoti lietuvių
kuopa, teko ir 2-ai kuopai ("Algir-
do"). Po jos, rodos, likvidavosi lat-
vių kuopa.

Man norisi manyti, tų pabaltiečių
kuopų mažinimas buvo kieno tai
spaudimu padarytas. Man prisimena
vienas atsitikimas. Kai Maxley lankė
pabaltiečius dar apmokymo centre,
jis sušaukė karininkų susirinkimą.
Jame reikė pasitenkinimą pabaltie-
čių kuopomis ir pasakė, kad iš Ry-
tų kelia didelį triukšmą ir spaudi-
mą dėl Juodosios Gvardijos, ypač
dėl formuojamų pabaltiečių dalinių.
Manau, tas turėjo įtakos į kuopų
mažinimą.

Dar dėl JAV kariuomenės vadovy-
bės rašto, kad dirbantieji sargybų ir
darbo kuopose vyrai yra laikomi pri-
klausą UNRRAI.

Tikrumoje taip nebuvo. Likvida-
vus "Algirdo" kuopą ir vyrams grį-
žus į savo DP stovyklas (turiu gal-
voje Scheinfeldą), stovyklos vadovy-
bė pareiškė, esą mes neturime DP
statuso, jo netekome būdami kuopose.
Žinoma, nebuvo sunku statu-
są atgauti, bet teko bent pora kar-
tų vykti net į Regensburgą ir ten
būti apklausinėjamais įstaigoje, kuri
suteikdavo DP statusą.

"Algirdo" kuopą baigiant likviduo-
ti, kuopos vadas išleido paskutinį
įsakymą dėkodamas kuopos vyrams
už sąžiningą tarnybą. Šis įsakymas
su kuopos visomis bylomis buvo
perduotas lietuvių veiksnams, ro-
dos, VLIKui.

St. Baniulis
Cicero, III.

TALKA NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ II TOMUI IŠLEISTI

LKVS "Ramovė" Centro Valdyba kviečia talkon ramovėnus, šaulius ir visus lietuvius pagelbėti išleisti svarbų ir didelį istorinį veikalą, paruoštą istoriko dr. A. Rukšos apie Lietuvos ir Lenkijos santykių istorinę raidą, apie konfliktus ir kovas su lenkais ginant Lietuvos laisvę.

Lig šiol į šį kvietimą atsiliepė penki LKVS "Ramovės" skyriai ir 57 asmenys.

Garbės leidėjai:

\$1015.00 — Alb. Repšys, Chicago, Ill.

\$400.00 — LKVS "Ramovė" Clevelando skyrius.

Po \$200.00 — Ant. Jonaitis, Efr. Gausys, Pr. Karalius ir Vald. Šenbergas — visi Clevelande, Ohio.

Mecenatai:

\$114.00 — LKVS "Ramovė" Adelaide skyrius, Australijoje,

Po \$100.00 — LKVS "Ramovė" Hamiltono sk.

Kanadoje, Hartfordo sk., JAV; Montrealio sk., Kanadoje; Jonas Balbata, J. Malskis, B. Paulionis ir dr. V. Stankus — visi Clevelande, Ohio.

Garbės prenumeratorių (su \$25-50 įnašais) sąrašė:

21 asm. iš Clevelando, 8 asm. iš Chicagos, 5 asm. iš Kanados, 3 asm. iš Australijos, 2 asm. iš Kalifornijos, 2 asm. iš Floridos, 1 asm. iš Hartfordo.

Užsisakusių knygą iš anksto ir įmokėjusių po \$15.00 sąrašė:

4 asm. iš Chicagos, 1 asm. iš Clevelando.

Laukiame įsijungiant į talką visus LKVS "Ramovės" skyrius, LŠST padalinius ir visus kitus šios talkos svarbą suprantančius lietuvius.

Pinigus ar pasižadėjimus su sąrašais siųsti Centro Valdybos pirmininko adresu:

Ant. Jonaitis

1223 E. 175 Str.

Cleveland, Ohio 44119

Pr. Karalius

CV Kult. Reik. ved.

Literatūros ir dainos vakaras Maironio Parke

Liepos 22 d. Naujosios Anglijos kuopų šauliai, Bostono ir Hartfordo ramovėnai, žurnalui "Karys" paremti, surengė literatūros ir dainų vakarą gražioje Maironio Parko svetainėje, ežero pakrantėje prie Worcester, Massachusetts. Nežiūrint labai karšto liepos mėnesio oro, puikiai vėsinama žemutinė svetainės salė buvo užpildyta abiejų organizacijų narių su šeimomis ir jų svečių bei bičiulių iš Worcesterio, Bostono, Hartfordo, Cape Cod, Ročesterio, New Yorko valstijos ir pačio New Yorko miesto. Iš tolimų vietovių atkeliavę svečiai pradžioje atsiėmimo ir susipažinimo su seniai matytais bičiuliais, apžiūrėdami naująją poeto Maironio svetainę, išpuoštą meniškais dailininko Rūkštelės Lietuvos istorinių vietovių paveikslais, kurių vaizduose atsispindi gražusis paliktos tėvynės kaimų ir miestų peizažas.

Išklausyti dailiosios literatūros ir dainų programos, svečiai buvo pakviesti į mažąją svetainę. Čia Bostono "Ramovės" skyriaus pirmininkas J. Vizbaras, rengėjų vardu, visus pasveikinęs ir padėkojęs už atsilankymą, trumpu žodžiu paaiškino lietuviško spaudos ir vienintelio karinės minties žurnalo "Karys" reikšmę plačiame pasaulyje pasklidus ir jo įnašą mūsų karinei istorijai.

Redaktoriaus pav., Jonas Rūtenis, savo žodyje visus sveikino "Kario" redakcinio štabo vardu, pasidžiaugdamas gausiu dalyvių skaičium. Meninę vakaro programą pradėjo Bostono dramos sambūrio aktorius-žurnalistas Jurgis Jašinskas, paskaitydamas ištrauką iš Elenos Juciū-

tės knygos "Pėdos mirties zonoje", kurią vaizdžiai interpretavo Sibiro tremtinio katargos darbą ir paskaitė dramatišką poeto Bernardo Brazdžionio eilėraščių "Paskutinis nuteistojo mirti žodis". Po jo, solistas dr. Iz. Alis, akompanuojant muzikui Jurgiui Petkaičiui, padainavo dvi komp. Šimkaus stilizuotas lietuvių liaudies dainas: "Išėjo tėvelis" ir "Tamsiojoj naktelėj". Jonas Rūtenis iš New Yorko, savo kūrybos dviem eilėraščiais: "Sostinė" ir "Pavasaris žilvičiuose supas", visus nukėlė į romantišnę Lietuvos sostinę Vilnių, kur Panerių kalvelių papėdėje Kunigaikščių Miesto didingus paminklus ir bažnyčias ištikimai saugoja šventi Rapolai, Kazimierai, Mykolai, kur Katedros požemiuose vaikščioja Barbora Radvilaitė ir kur, žilvičiams žyding, jaunas partizanas, išeidamas Tėvynės ginti, paskutinį kartą atsisveikina savo motiną ir mylimąją.

Po poezijos eilių vėl nuaidėjo lyriniai posmai muz. Mrozinsko "Kampelis mielas...", švelniu baritonu dainuojami Izidoriaus Alio, akomponuojant muz. Jurgiui Petkaičiui ir — nuotaikingas Šimkaus "Pamylėjau vakar". Literatūrinę popietę užbaigė rašytojas J. Rūtenis linksmu feljetoniniu vaizdeliu "Atostogos", kuriame gyvai pavaizduota mūsų šeimos buities džiaugsmas ir nusivylimas.

Už įdomią meninę programą publika solistui Aliui, muzikui Petkaičiui, aktoriui Jurgiui Jašinskui ir rašytojui Jonui Rūteniui, sukėlė audringas ovacijas. Programos vedėjas Jonas Vizbaras pareiškė nuoširdžią padėką menininkams, nes jie savo honoraro atsisakė "Kario" paramai.

Po programos vyko bendra vakarienė,

kurią skoningai paruošė Maironio Parko vyriausia šeimininkė Elena Kauševičienė su savo jaunom padėjėjom. Alfonsas Kauševičius parūpino gaivinančių gėrimų bufetą. Svečiai vaišinosi ir linksmos, muzikai grojant, iki vėlyvos nakties. Naujosios Anglijos Šaulių Rinktinės pirmininko Algio Zenkaus su sesėmis šaulėmis pravestose turtingoje fantais loterijoje Jono Rūtenio paveikslą laimėjo worčesterietė p. Urlikienė ir hartfordiško ramovėno Vaclovo Nenorto medžio

Jonas Rūtenis skaito savo kūrybą. J. Vizbaro nuotr.

drožinį "Rugių varpos ramunėse" — p. Jansonas iš Cape Cod. Visiems rengėjai taria nuoširdų Ačiū! Iš gražiai pssisekusio vakaro gautas pelnas paskirtas žurnalui "Karys" remti ir čia pat įteiktas jo administratoriui Leonui Bileriui, už ką jis visiems rengėjams ir dalyviams nuoširdžiai padėkojo.

Užbaigiant norėtųsi išreikšti nuoširdžią padėką Maironio Parko Draugijos valdybai: pirmininkui Kaziiui Adomavičiui, kurio mes savo tarpe labai pasigedome, už suteikimą veltui naudotis sale ir visais jos įrengimais; šeimininkams, p.p. Elenai ir Alfonsui Kauševičiams, bei jų padėjėjams, už turtingai paruoštą vakarienę ir bufetą, visiems svečiam, iš arti ir toli, už atvykimą ir gražų bendravimą.

J. V. Sūduvas

Išmuštą ginklą pavaduoja

filatelija

Australų darbiečių partijai Lietuvą pripažinus Sovietų Rusijai, kilo daug ginčų dėl Lietuvos istorijos, kurių pasėkoje įvyko net asmens

įžeidimų, o viena byla atsidūrė teisme. Australas mokytojas tą bylą laimėjo ir už garbės įžeidimą gautus pinigų padovanojo Baltiečių fondui.

Buvęs 1 pėst. D.L.K. Gedimino pulko ltn. Vladas Biveinis užsimojo supažindinti australus su Lietuvos istorija filatelijos pagalba. Jis savo Lietuvos pašto ženklų rinkinį parengė kilnojamai parodai. Šis Lietuvos pašto ženklų rinkinys vienu metu laikotarpyje buvo išstatytas trijuose miestuose. Parodos turėjo gerą pasisekimą ir kai kurie asmenys jas apėlankė net po keleta kartų. Australai, kurie tas parodas lankė, buvo patenkinti, kad gavo gerą progą iš pašto ženklų ir jų aprašymų pažinti mūsų istoriją.

Rinkinyje kiekvienam ženklui buvo išbraižyti rėmeliai ir padarytas aprašymas. Istorijai paryškinti, ant kai kurių lapų yra parodyti mažo mastelio žemėlapiai bei svarbesni

dokumentai.

Kai kovos ginklas yra išmuštas mums iš rankų, tai tenka naudotis bet kuria priemone kovai dėl mūsų pavergtos Tėvynės išlaisvinimo bei jos garsinimo. Vladas Biveinis sumanymą ir jo įvykdymą reikia vertinti pozityviai, nes jis pasiekė užsibrėžtą tikslą.

L.B.

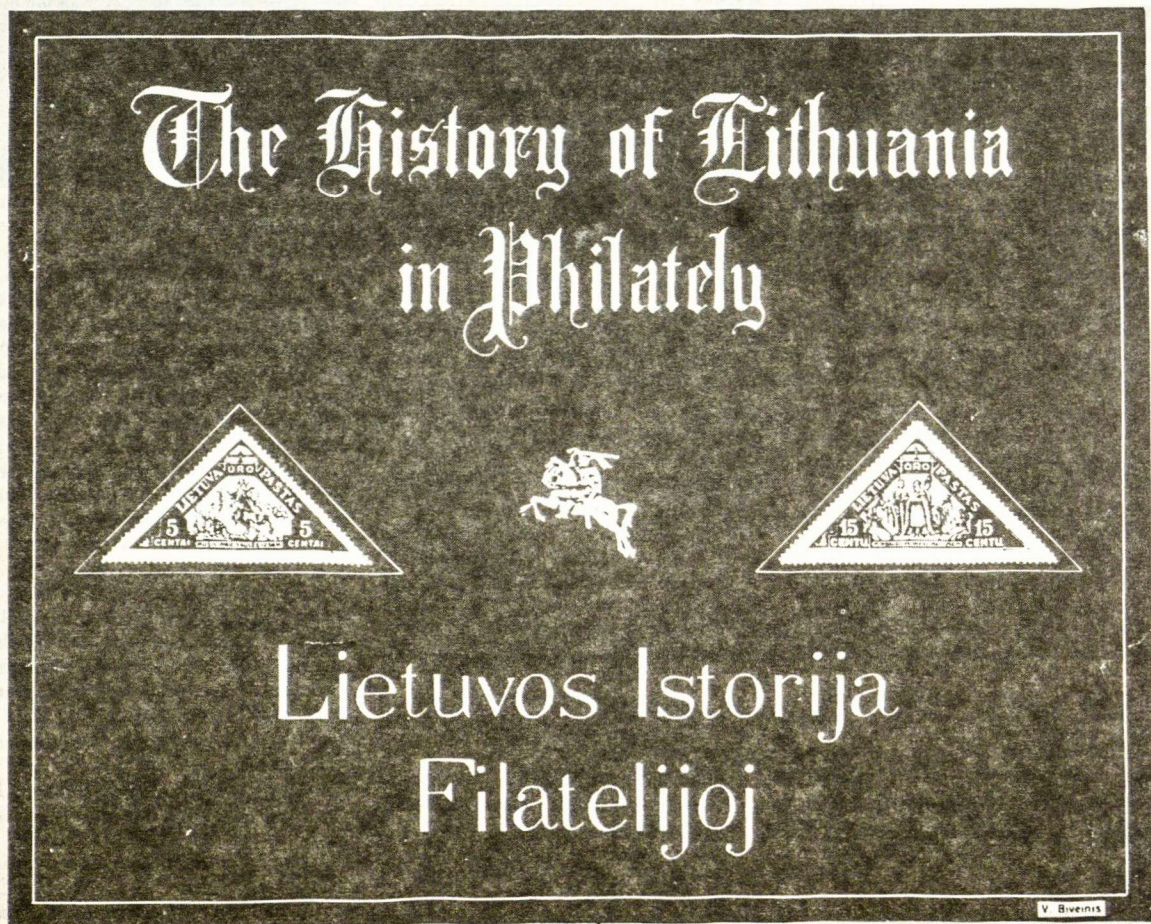
Iš Klevelando ramovėnų veiklos

LKVS "Ramovė" Klevelando skyrius neteko kelių garbingų savo narių.

Š.m. birželio mėn. mirtis išskyrė iš mūsų tarpo ramovėną, šaulį, lietuviškų organizacijų rėmėją Petrą Lelį, kuris gražiais savo tapybos paveikslais rėmė ramovėnus, šaulius ir kitas lietuviškas organizacijas.

Taip pat birželio mėn. mirtis iš mūsų tarpo išskyrė LKVS "Ramovės" Klevelando skyriaus ir Klevelando lietuvių pensininkų klubo įsteigėją š. A. Mikoliūną.

Į Adelės ir sūnaus Jakubaičių laidotuvių namus atsiveikinti su velioniu

susirinko daug Klevelando ir apylinkės lietuvių. Religines apeigas atliko ir atsisveikinimo žodį tarė D.M.N.P. parapijos klebonas kun. G. Kijauskas, JS. Po to, prie karsto garbės sargyboj stovint ramovėnams, LB vardu kalbėjo J. Malskis, lietuvių pensininkų — Mariūnas, Lietuvių Fondo — Lenkauskienė, LKVS "Ramovės" CV p-kas A. Jonaitis, Klevelando sk. p-kas V. Stuogis.

Liepos pirmomis dienomis su šiuo pasauliu atsiskyrė jau šeštas šiemet ramovėnas, prokuroras J. Krygeris.

Laidotuvių namuose su a.a. velioniu Juozu Krygeriu atsisveikino: LKVS "Ramovės" CV p-kas A. Jonaitis, Korp! Romuva P. Auginas, LB Klevelando Apylinkės J. Malskis, pensininkų vardu Mariūnas, Klevelando "Ramovės" skyriaus V. Stuogis, Lietuvių Teisininkų p. Mackus, "Kar. Juozapavičiaus" kp. P. Venčius, Lietuvių Krikščionių Demokratų Garka, Lietuvių Konservatorių p. Šatkauskas.

Visų trijų karsčius dengusios lietuviškos Trispalvės įteiktos artimiesiems. Išsėkites ramybėje šio krašto svetingoje žemėje, taurūs lietuviai patriotai!

Liepos 8 d. vakare D.M.N.P. parapijos salėje Klevelando ir apylinkių lietuviai turėjo progos išgirsti iš tolimosios Australijos atvykusio "Dainos Sambūrio" koncertą. Po koncerto mielus svečius Klevelando LB p-kas J. Malskis apdovanojo gėlėmis, o "Ramovės" skyrius kiekvienam įteikė savo choro išleistą plokštelę "Kur Dangus Ugnim Liepsnoja". Plokšteles įteikė Choro vadovas muz. J. Kazėnas ir skyr. vicepirm. E. Prancuskas.

E. Prancuskas

A.A. SAVANORIS-KURĖJAS JURGIS BREIVĖ

Besibaigiant liepos mėnesiui Čikagoje mirė Lietuvos kariuomenės savanoris-kūrėjas Jurgis Breivė. Tai buvo šakota asmenybė. Lietuvoje veržėsi į platesnį gyvenimą. Atvykęs į šį kraštą dirbo vaisininėje pardavėju ir namų remontų kontraktoriumi. Gaudamas nedarbingumo, o paskui senatvės pensiją, atidarė JIB laboratoriją, kur gamino vaistus, kad plau-

kai nežiltų ir nepliktų.

Labai sunkiai išgyveno savo vienintelio sūnaus, JAV karo veterano, mirtį, kas pagreitino, kad ir jo širdis nustojo plakusi.

S. Paulauskas

Kur ir kada giedamas Tautos Himnas?

Niekur nėra tiek daug organizacijų bei visokių klubų kaip Čikagoje, tame skaičiuje yra ir L.K.V.S. "Ramovės" — mažas skyrius, kuriam ir aš priklausau.

Visos tos organizacijos labai veiklios, jų nariai dideli patriotai ir kovotojai su Lietuvos okupantu, na, kartais neblogai pakovoja ir tarpusavy.

Minimos organizacijos yra sugalvojusios savotiškas tradicijas, kaip antai, kai šaukiamas visuotinas narių susirinkimas aptarti organizacijos vidaus reikalus, paduodama komanda: — Tautos himnas! Tiesa, gal nevisos taip daro, tačiau kur man teko būti, dažnai taip pasitaiko.

Norėčiau aptarti ir Čikagos ramovėnų skyriaus tradicijas. Ir mes skyriaus susirinkimuose giedame himną tik su tokiu skirtumu, kad susirinkimą užbaigiame himnu.

Susirinkimai pradedami Tėvynės Prisiminimo malda, aptariami skyriaus einamieji reikalai, padiskutuojami atliktieji darbai ir patiekiamos naujos sugestijos. Tačiau, susirinkime nei apie tautos reikalus nekalbama, nei daroma tėvynės praeitį liečiantys paminėjimai.

Žinotina, kad himnas giedamas tada, kai jo eiga rišama su tautiniu minėjimu ar valstybei nusipelnusio pagerbimu, pavyzdžiui, tautos sukaktuvių proga, Vasario 16-tos, žuvusius karius-partizanus pagerbti ir t.t. Žinoma, yra ir momentų, kaip susirinkimuose ginčijamasi dėl vieno ar kito iškelto, ne esminio, einamo klausimo net iki įkaitimo. Tokiais atvejais nederėtų tokią mišrainę baigti Tautos himnu.

Dažnai, baigus susirinkimą, išeini nepasiėmęs nei stiprybės, nei priešęs vienybės. Taigi, mano supratimu, tas visiškai nesiderina su himno paskirtimi ir jam nepriduodama jokios pagarbos. Himną paverčiame liaudies dainele, giedame bet kur ir bet kada.

Toliau, skyriaus nariui pasimirus, daromas atsisveikinimas, uždedama ant karsto vėliava, statoma garbės sargyba, tariamas atsisveikinimo žodis, pareiškiamas užuojauta ir kalbama malda. Tai gražu ir garbinga. To dar negana, — ir himnas sugiedamas. Sekančią dieną, nulydėjus į kapines, vėl giedamas himnas. Mano supratimu, gal nevertėtų kartoti.

Nenoriu nieko mokyti, nenoriu niekam reikšti pastabų, tenoriu išsiaiškinti savo samprotavimą. Labai būčiau dėkingas, jei kas nors iš kolegų šiuo klausimu pasisakytų.

K. Leknickas

A.A. Vincentas Juralis

A.A. VINCENTAS JURALIS

Liepos 22 d., 3 val. r., širdies smūgio ištiktas, mirė aktyvus LKVS "Ramovės" Hartfordo skyriaus narys Vincentas Jarulevičius-Juralis. Buvo gimęs 1911 m. sausio 9 d. Galintankos km., Nemunaičio valsčiuje, Alytaus apskrityje. Baigęs Merkinės vidurinę mokyklą, lankė Alytaus gimnaziją. Karinę tarnybą atliko Rysių batalione. 1935 m. baigė mokomąją kuopą pirmuoju. Už tai buvo apdovanotas sidabro laikrodžiu ir pakeltas į puskarininkio laipsnį.

Veikė LKVS "Ramovės" skyriaus valdyboje: 1970 m. sekretorium, 1971 m. vicepirm., 1974 valdybos nariu kultūriniam reikalams ir 1975 m. sekretorium.

Priklausė Amerikos lietuvių veteranų Frederik Sabonis postui Nr. 7 ir ėjo Lietuvių Klubo kasininko pareigas.

Lankydamas gimnaziją Lietuvoje, priklausė skautams. Tamavo policijoje. Bolševikams okupavus Lietuvą, buvo areštuotas ir kankintas Alytaus kalėjime.

Kūnas sudegintas krematoriume, Springfield, Mass.

A. Maslauskas

Didžiam Lietuvos Respublikos Valstybininkui ir Atstovui Washingtone

J. KAJECKUI ir jo žmonai ONAI KAJECKIENEI

mirus, jų sūnui Gabrieliui ir jo šeimai, didžio skausmo prislėgtiems, reiškiamo gilią ir nuoširdžią užuojautą.

L.K.V.S. "Ramovės" Čikagos sk. ramovėnai

Hitlerio kerštas iš 329 psl.

se ties Varšuva jis pateko į artilerijos ugnį, buvo mirtinai sužeistas ir neatgavęs sąmonę, mirė. Jo lavonas buvo atvežtas į Berlyną ir, visų, kurie žinojo visą istoriją, nemažam nusistebėjimui, maršalas Göringas dalyvavo laidotuvsė.

“Jis ieškojo mirties”, pasakojo pulko karininkai, “jau tada, 1939 metų rugsėjo mėn., jis nujautė katastrofą ir Vokietijos pražūtį, tačiau apie tai kalbėjo tik su savo artimiausiais draugais, daugiausia gi tytylėjo”. Vienas iš jo buvusių karininkų užrašė savo vado žodžius apie nacizmą ir Trečiąjį reichą: “Negalima vykdyti didelių dalykus purvinomis rankomis...” □

Mobilizacija iš 335 psl.

lai margina krautuvėlės lauko sieną, kur netoliese boba kepa ir čia pat apstojusiems valgytojams pardavinėja bulvinius blynus. Prie paveikslų negali prisigrūsti. Kaimiečiai ilgai į juos spokso, apie juos plačiai kalba, girdėtis ir: impončikai, angličanka, o daugiausia tai: ruskis — germanas... Kas ką darys, katras katrą sumuš.

(Vargšė Anglijos karalienė Viktorija, kurios vardu, “angličanka”, mūsiškiai tebevadino nežinomąją Angliją — kad ji žinotų, jog lietuvių žmonelių vaizduotėje ji tebėra gyvas Anglijos ženklas!..). Kalbų prie paveikslų daug, nes jų tarpe yra ir vienas su sutojusiais krūvoje viso pasaulio valdovais — imperatoriais ir karaliais. Įvairūs, keisti veidai ir papuošalai. Atrodo, kad visi valdovai taip ir buvo tyčia suėję vieną paveikslą padaryti. Apie pirklišką gamintojo sumanumą niekas negalvoja. Pardavėjas laiku pakišo tą “abrozdą su mūsų ciesoriu” ir kitais. Kaimiečių galvos būriuoja kariuomenių jėgas pagal matomas “karūnavotas galvas”. Daug svarstymo ir kalbų.

Sako, prūsų ruskiai vis veja. Užtai ir daug Kričkovo garbintojų. Jis ir mūsų namuose karštai garbinamas. “Mūsų broliai rusų armijoje — gerai, kad ji nugali”. Rusiškas patriotizmas per tą bevaizdę mintį ir lietuviu pritarimą, kaip skverną į ratą, įvelia. Apie kitus brolius, vokiečių kariuomenėje, niekas nežino, jie neateina ir į galvą... □

Gerbiamas Redaktorium,

Ačiū už spausdinimą ištiesai, 1978 m. “Kary” Nr. 6, mano ilgoko straipsnio “Lietuviai juodoj gvardijoj” ir už puikiai panaudotas nuotraukas.

Nuotraukų deriniais papuošdami šio “Kario” viršelius, lyg ir visą jo laidą paskyrėt pagerbti lietuvius jaunus vyrus, tarnavusius ir tebetamaujančius pagalbinuose daliniuose prie USA kariuomenės Vokietijoje ir gerai reprezentuojančius nepriklausomos Lietuvos kariuomenės karių geršias savybes už tėvynės ribų.

Straipsnelyje pasitaiko korektūras klaidų. Dalis jų nesukelia sunkumų suprasti mintį teisingai, todėl jų ir neminėsiu, bet dvi iš jų labai prašau atitaisyti.

Pirmoji: 237 psl. po nuotrauka turi būti “. . . gen. št. plk. A. Rėklaitis”, (ne gen. št. plk. ltn. A. Rėklaitis).

Antroji: 239 psl. dešimtoji eilutė iš viršaus sakiny turi būti toks: “Straipsnyje cituojami pagalbinių dalinių pionieriaus gen. Leroy H. Watsono tokie žodžiai: “DP civilinė gvardija esanti nuostabus laimikis Dėdei Samui”. “Kary” praleistas žodis “cituojami”.

Reiškiu kolegiskus jausmus ir pagarbą.

K. Markus
Melrose Park, Ill.

KUR TEISYBĖ?

Kažkas KARYJE parašė, kad man nepatinka rašiniai apie lietuvių-žydų santykius. Tai yra gryniausias melas. Aš visą

laiką gavaju, kad ne tik žydai ir lietuviai, bet visos pavergtos tautos turėtų santykiauti ir kovoti prieš tautų pavergėjus.

Tarp lietuvių ir žydų buvo geri santykiai, iki nepradėjo iš Lietuvos į Izraelį važiuoti žydai, kurie pradėjo rašyti į “Tėviškės Žiburius”. Vieni rašė teisybę, kiti rašė melą.

“T. Ž.”, 1977 m. teko skaityti ir tokį str., I. Israelis rašė: “Mes turėtumėm būti labai palankūs bendradarbiavimui, bet tautinės bendruomenės turėtų atsiprašyti žydų bendruomenę už žiaurumus, kurie buvo padaryti jų tautiečių vardu”.

Tuojau parašiau “T. Ž.”, kad tai yra apgaulingas pasiūlymas, atseit, nekalti būdami turėtume prisiimti kaltę ir atsiprašyti. Parašiau, kad Lietuvai nepriklausomai valdantis nė vienas žydas nebuvo lietuviu nužudytas...

Vokiečių okupacijos metais nebuvo atsitikimo mūsų apylinkėje, kad kas būtų skundęs, kad kur tai slapstėsi žydai. Vokiečių kariai ar lietuvių policininkai nėjo ieškoti žydų pas ūkininkus, ar į tokias vietas, kur jie galėjo išsisaugoti...

Tačiau “T. Ž.” mano ilgesnį rašinį nespausdino. Pradėjo spausdinti Z. Čėsnos “Klaikius praeities šešėlius”. Redaktorius pristatė Čėsną kaip buvusį žurnalistą. Paaiškėjo, kad jis yra buvęs Suvalkų Kalvarijos laikraščio redaktorius padėjėjas, rusų okupacijos metu ir Lietuvos praeities šmeižikas. Jis rašė, kad

nepriklausomaj Lietuvos žydai buvę prispausti, negalėję pirkti žemės ūkių, negalėję būti karininkais ar puskarininkais. Tačiau Čėсна neparasė dėl ko. Atsakymą visi žinome — dėl lietuvių kalbos nemokėjimo.

Bendrai, tada mes lietuviai sugyvenome gerai su žydais, neturėjome jokių nesupratimų nei tarnaudami kariuomenėje. Vilkaviškyje, Pustapedskis turėjo “Miesto klubą”, į kurį mes užeidavome. Jo sūnus buvo baigęs Lietuvos Karo mokyklą ir buvo atsargos leitenantas.

Čėsnai pabaigus rašyti šmeižtus, parašiau “T. Ž.” antrą straipsnį, tačiau nespausdino, kaip ir pirmąjį.

Daug metų skaičiau “T.Ž.”. Buvau jais patenkintas ir laukdavau kas savaitę. Nepykau ir kai kainą pakėlė. Suprasdamas mūsų spaudos darbą, dar ir aukų pridėdavau. Parašiau: “Kas atsitiko, kad įsivėlėte į žydų ir komunistų melus? Nejaugi neturite ką spausdinti?.. Žinau, kad laikraščio skaitytojas negali laikraščiu nustatyti ką spausdinti, bet skaitytojas gali tokio laikraščio neskaityti”. Tegul L.A., ar J.G. mane niekina, vadina mane laukiniu, ar naminiu, bet už mano pinigų žydų melo nespausdins.

Dėkoju gerb. J. Vaičieliūniui už teisybės parašymą “Drauge” ir “T.Ž.”, kur įrodė, kad Čėsnos raštai yra grynas melas. Padėka ir tiems, ar tam, kurie man prisiuntė “T.Ž.”.

Jonas Bušauskas
Kanada

Dzūkijos girioje

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Cekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.